

INTEGRATSIOONI
SIHTASUTUS

INTEGRATSIOONIPROTSESSIDE KAJASTUMINE EESTI AJAKIRJANDUSES AASTAL 2000

PROJEKTI “INTEGRATSIOONI MEEDIAMONITTOORING” ARUANNE

Projekti juht: *PhD* Triin Vihalemm

Koostaja: Ragne Kõuts

BAMR

2001

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
I TRÜKIMEEDIAS AVALDATUD MATERJALIDE SISU STATISTILINE ANALÜÜS.....	5
1.1 Valimi struktuur ja üldandmed	5
1.1.1 Mitte-isikuliste allikate kasutamine.....	8
1.2 Integratsiooniga seotud teemad eesti- ja venekeelses trükimeedias	9
1.3 Integratsiooniprotsessiga seotud sündmused eesti- ja venekeelses trükimeedias	11
1.3.1 Eestikeelses trükimeedias kajastatud sündmused	11
1.3.2 Venekeelses trükimeedias kajastatud sündmused	12
1.4 Integratsiooniprojektid eesti- ja venekeelses trükimeedias	14
1.4.1 Projektide rahastajad ja teostajad.....	15
1.5 Integratsiooniga seotud väidete esinemissagedused	17
1.5.1 Faktoranalüüs monitooringu väidete alusel	24
1.6 Statistilise analüüsi järeldused	25
II TRÜKISÕNAS AVALDATUD MATERJALIDE SISU KVALITATIIVNE ANALÜÜS.....	26
2.1 Integratsiooniprobleemide kajastamine eesti- ja venekeelses trükimeedias	26
2.1.1 Integratsiooniga seonduvad probleemid	26
2.2.2 Probleemide põhjustajad, lahendajad ja kannatajad.....	27
2.2 Mitte-eestlase konstrueerimine eestikeelses trükimeedias.....	28
III KAMPAANIA ‘PALJU TOREDAID INIMESI’ INTEGRATSIOONI VAHENDINA.....	31
3.1 Reklaamikampaania süvaanalüüs	31
3.1.1 Reklaamis kasutatavate piltide denotatsioon	31
3.1.2 Reklaamis kasutatavate tekstide denotatsioon.....	32
3.1.3 Reklaamis kasutatavate piltide konnotatsioon.....	32
3.1.4 Reklaamis kasutatavate tekstide konnotatsioon	34
3.1.5 Kokkuvõtte.....	34
3.2 Kampaanias kasutatavad mõjutusvahendid	35
3.3 Sõnumi vastuvõtt	37
3.4 Kokkuvõtteks	39
IV EESTI TELEKANALITE VENEKEELSETE SAADETE MONITOORING	40
4.1 Arengud venekeelsetele telemaastikule	40
4.2 Saadete integratsioonidiskursus ning identiteedi konstrueerimine	40
4.3 Siinpool telepilti: venekeelsete saadete vaadatavus ning eelarveküsimused	44
4.3.1 Venekeelne televisioon: kas venekeelse ajakirjanduse ideaal integreerunud Eesti ühiskonnas?.....	44
4.4. Kokkuvõtteks	45
LISA 1. Integratsiooni meediamonitooringu kodeerimisjuhend	47
LISA 2. Integratsiooniga seotud teemade esinemissagedused	54
LISA 3 Eesti ajakirjanduses kajastatud sündmuste ülevaade	56
LISA 4. Vene ajakirjanduses kajastatud sündmuste ülevaade	57
LISA 5. Ametkondade ja institutsioonide käsitlemine trükimeedias	58
LISA 6. Väidete esinemissagedused eesti- ja venekeelses ajakirjanduses	62
LISA 7. Telematerjalide uurimuse andmestik	66
LISA 8. Integratsiooniprobleemid eestikeelses valimis	68
LISA 9. Integratsiooniprobleemid venekeelses valimis	71

Projekti 'Integratsiooni meediamonitooring' töörühm

Töö juhendaja: Triin Vihalemm, *PhD.*, Tartu Ülikooli meedia ja kommunikatsiooni õppetooli lektor

Töörühma juht:

- Ragne Kõuts, TÜ sotsioloogia osakonna magistrant (kodeerimine, teemade ja väidete analüüs, probleemianalüüs, aruande koostamine)
- Külliki Korts, TÜ sotsioloogia osakonna magistrant (töörühma juht 2000 I poolaastal)

Töö teostajad:

- Jelena Iljina, TÜ laborant (venekeelse pressis kodeerimine)
- Valeria Jakobson, TÜ ajakirjandusosakonna doktorant (venekeelse pressis analüüs)
- Olga Peresild, TÜ filosoofiaosakonna (eesti keel võõrkeelena) üliõpilane (kodeerimine, integratsiooniprojektide analüüs, reklaamikampaania 'Palju toredaid inimesi' analüüs)
- Marrit Sink, TÜ avalikkussuhete ja teabekorralduse üliõpilane (kodeerimine)
- Piia Tammpuu, TÜ sotsioloogia osakonna üliõpilane (kodeerimine, formaalsete tunnuste ning ametkondade ja organisatsioonide analüüs)
- Denis Trapido, TÜ sotsioloogia osakonna üliõpilane (televisiooni monitooring ja analüüs)

Autorid tänavad Rahvusraamatukogu Parlamendiinfo osakonda materjalide valikul osutatud abi eest.

© Integratsiooni Sihtasutus, autorid

SISSEJUHATUS

Jälgides viimaste aastate arenguid Eesti avalikes diskursustes ja meediamaastikul, võib öelda, et protsessid, mis siin toimuvad, on väga kiired ja murrangulise tähtsusega kogu Eesti elanikkonna jaoks. Senise rahvussuhetes valitseva separatsiooni taustal on muutunud üheks oluliseks küsimuseks ühise kommunikatsiooniruumi kujunemise või loomise võimalus eestlaste ja mitte-eestlaste jaoks.

Integratsiooni meediamonitooringu projekt kujutab endast katset selle ruumi tekke võimalusi jälgida ja analüüsida. Monitooringuga saab avalikus diskursuses toimuvaid suuremaid ja väiksemaid muutusi süsteemselt fikseerida. Projekti läbiviimise esimesel, 1999.a. määratleti alguspunkt, integratiivsete protsesside hetkeseis ning polnud veel selge, milleni integratsiooni meediamonitooring viia võib, kuid 2000.a. materjali analüüsi aruandesse vormistamisel võib julgelt tulla välja seisukohaga, et ajakirjanduse seire toimub täpselt õigel ajahetkel. Just Eesti venekeelset pressi iseloomustab vanade narratiivide hülgamine ja uute otsimine, seistakse teelahkmel, kus tuleb end määratleda, luua oma identiteet, mis sobiks Eesti elu tänasesse päeva ja vastaks auditooriumi ootustele.

Kui eelmise aasta aruandes lubasime, et vajalikud alged eesti- ja venekeelse meedia vaheliseks diskussiooniks on olemas, siis käesoleva aruande võime lõpetada tõdemusega, et diskussioon algas. Tomuma on hakanud eesti- ja venekeelse meedia diskursuste lähenemine üksteisele, meediad reflekteerivad üha rohkem vastastikku teineteise seisukohti, ideid, arvamusi. Osaliselt oleme selle eest tänu võlgu ka integratsiooni monitooringu projektile. Näide sellest.

Tartu Ülikooli tudengitele esitati kommunikatsiooniteooria eksamil küsimus Eestis ühiskonna integratsiooni kohta. Üliõpilased kirjutasid, et kui hästi meil kõik läheb, integratsiooniprotsess on hakanud liikuma, mitte-eestlased integreeritakse varsti ära, nad hakkavad eesti keelt oskama ja eestlastel suvel talus külas käima jne., jne. Kas pole need samad väited, mida esitleti kui uurimuse 'Integratsioon Eesti ühiskonnas: Monitooring 2000' tulemusi?

Käesolevas aruandes jälgitakse eesti- ja venekeelse meedia diskursuste ühiseid ja erinevaid elemente, seda nii kvantitatiivselt fikseeritud tunnuste kui ka mõningate huvitavate aspektide kvalitatiivse süvaanalüüsi kaudu.

Aruande esimeses osas tutvustatakse 2000.a. valimit ja selle olulisemaid karakteristikuid, analüüsitakse integratsiooniga seonduvaid teemasid, sündmusi ja projekte ning põhilist väidetepagasit, mida eesti- ja venekeelne press integratsioonidiskursustes kasutavad. Aruande teine osa on pühendatud materjali nendele aspektidele, milleni jõuti tekstide põhjaliku kvalitatiivse analüüsi käigus: integratsiooniprobleemide kajastamine eesti- ja venekeelses meedias, mitte-eesti kogukonna konstrueerimine eestikeelses pressis ja esitatud on ka reklaamikampaania 'Palju toredaid inimesi' mõjutusvahendeid ja vastuvõttu käsitlev analüüs.

Lisaks trükimeedia analüüsile on aruande viimases osas esitatud ka Eesti telekanalite venekeelsete saadete monitooringu tulemused. Jätkuvalt saab öelda, et venekeelne press ja elektrooniline meedia on väga erinevad. Kahjuks ei saa kumbki kiidelda erilise populaarsusega venekeelse auditooriumi seas. Võiks aga küsida, kas kohaliku vene meedia vähene publikuhuvi on selline just meedias esitatavate diskursuste tõttu või nendest hoolimata? Kas muutused venekeelses meedias tõmbavad ligi rohkem lugejaid-kuulajaid-vaatajaid? Sellele annab vastuse aeg.

I TRÜKIMEEDIAS AVALDATUD MATERJALIDE SISU STATISTILINE ANALÜÜS

1.1 Valimi struktuur ja üldandmed

2000. a integratsiooniprotsesside ja rahvussuhete meediamonitooringu valimi koostamisel lähtuti juba 1999.a monitooringu jaoks välja töötatud kriteeriumitest. Eesti trükimeedias 2000.a ilmunud materjalidest haarati valimisse kõik integratsiooniprotsessi, rahvusvähemusi ja rahvussuhteid puudutavad artiklid. Materjalide valikul žanrilisi kitsendusi ei seatud. Lisaks üleriiklikele päeva- ja nädalalehtedele hõlmas 2000. a meediamonitooring ka kohalikke linna- ja maakonnalehti.¹

Tervikuna kodeeriti 2000.a trükimeedias ilmunud materjalidest 293 artiklit eestikeelsest pressist ja 266 artiklit venekeelsest pressist. Võrreldes 1999.a integratsiooni meediamonitooringuga on koguvälimis seega kasvanud venekeelsete materjalide hulk, kahanenud on aga samas eestikeelsete materjalide arv. (1999.a meediamonitooringu koguvälim hõlmas 321 artiklit eestikeelsetest ja 236 artiklit venekeelsetest väljaannetest).

Eestikeelse valimi puhul pärines üle 80% kodeeritud materjalidest üleriiklikest väljaannetest, sealjuures enim *Postimehest* (41, 6%) ja *Eesti Päevalehest* (31, 4%). Kohalikest väljaannetest oli arvukamalt esindatud Ida-Virumaal ilmuv väljaanne *Põhjarannik*. (vt tab 1.1.1). Võrreldes 1999.a meediamonitooringuga on *Postimehe* osakaal eestikeelsete väljaannete seas 2000.a kahanenud (1999.a moodustasid *Postimehes* avaldatud materjalid 62,8% kogu eestikeelsest valimist.)

Tabel 1.1.1. Erinevate väljaannete osakaal eestikeelses valimist

Väljaanne	E (n)	E (%)
Eesti Päevaleht	92	31,4
Postimees	122	41,6
Sõnumileht	28	9,6
Eesti Ekspress	11	3,8
Põhjarannik	25	8,5
Muud väljaanded ²	15	5,1
KOKKU	293	100%

Venekeelses valimist olid ülekaalukalt esindatud *Molodjož Estonii's* ilmunud materjalid (50,8%), materjalide arvukuselt järgnes *Estonija* (23,3%). Ülejäänud väljaannete osakaal jäi kodeeritud materjalide puhul alla 10%. (vt tab 1.1.2). Ka venekeelse valimi väljaannete struktuuris on võrreldes 1999.a monitooringuga toimunud muutused: kasvanud on eeskätt *Molodjož Estonii's* avaldatud materjalide osakaal (1999.a 35,6% venekeelsest valimist) ning samas on materjalide hulgal vähenenud *Estonija* ja *Den za Dnjom'i* osakaal (1999.a vastavalt 44% ja 15,7% venekeelsest valimist).

¹ Kohalikud linna- ja maakonnalehed haarati valimisse 2000.a teisel poolel.

² Antud kategoorias sisalduvad järgmised väljaanded: *Sakala, Videvik, Järva Teataja, Valgamaalane, Hiiumaa, Meie Maa, Virumaa Teataja, Pärnu Postimees, Koit*.

Tabel 1.1.2. Erinevate väljaannete osakaal venekeelses valimis

Väljaanne	V (n)	V (%)
Molodjož Estonii	135	50,8
Estonija	62	23,3
Den za Dnjom	24	9,0
Severnoje Poberežje	16	6,0
Vesti Nedelja Plus	23	8,6
Muud väljaanded ³	6	2,3
KOKKU	266	100%

Žanriliselt esines nii eesti- kui ka venekeelses valimis enim uudis- ja arvamusalugusid. Võrreldes eestikeelse valimiga esines venekeelsetes väljaannetes enam intervjuužanris materjale, samas oli eestikeelsete materjalide hulgas rohkem lugejakirju. (vt tab 1.1.3). Valimi žanriline struktuur on 1999.a monitooringuga võrreldes säilitanud suhteliselt sarnased proportsioonid, märkimisväärselt on kasvanud vaid uudislugude osakaal venekeelses valimis (1999.a oli venekeelseid uudislugusid 17%).

Tabel 1.1.3. Artiklite jagunemine žanriliselt

Žanr	E (n)	E (%)	V (n)	V (%)
Uudisluogu	93	31,7	83	31,2
Intervjuu	20	6,8	39	14,7
Arvamus	86	29,4	55	20,7
Analüütiline artikkel	37	12,6	29	10,9
Feature	22	7,5	19	7,1
Prlugu/ reklaam	-	-	19	7,1
Lugejakiri	24	8,2	13	4,9
Juhtkiri	11	3,8	1	0,4
Ametlik dokument	-	-	1	0,4
Pöördumine	-	-	8	3,0
KOKKU	293	100%	264	100%

Artiklite autorite puhul kodeeriti nii autori rahvus kui ka staatus. Eestikeelsete materjalide puhul moodustasid 90% autoritest eestlased, mitte-eestlasi oli lugude autorite seas vaid kümnendikul juhtudest. Venekeelses pressis oli eestlastest autorite osakaal küll mõnevõrra suurem (13,6%), kuid ülekaaluka osa autoritest moodustavad siiski venekeelse kogukonna esindajad. (vt tab 1.1.4). Võrreldes 1999.a monitooringu tulemustega võib siiski märgata väikest nihet etnilise heterogeensuse suunas – eestikeelses pressis on mitte-eestlastest autorite osakaal kasvanud 5,9 %-lt 9,8%-le ja venekeelses pressis eestlastest autorite osakaal vastavalt 8,5%-lt 13,6%-le. Selle ühe põhjusena võib oletada meediaprojekti, kus eesti- ja vene autorite artiklid ilmuvad paralleelselt eesti – ja venekeelsetes väljaannetes.

Tabel 1.1.4. Autorite jagunemine rahvuse alusel

Rahvus	E (n)	E (%)	V (n)	V (%)
Eestlane	228	89,8	30	13,6
Kohalik mitte-eestlane	25	9,8	191	86,4
Muu välismaalane	1	0,4	-	-
KOKKU	254	100%	221	100%

³ Antud kategoorias sisalduvad järgmised väljaanded: *Narvskaja Gazeta*, *Sillamjaeski Vestnik*, *Delovõje Vedomosti*.

Autorite jagunemine staatuse alusel on eesti- ja venekeelsete materjalide puhul suhteliselt sarnane. Enim lugusid pärineb ajakirjanikelt, teiste staatusgruppide kõrval on autoritena mõnevõrra rohkem esindatud ka eksperdid-kultuuritegelased. Kui eestikeelses pressis on sealjuures autorite seas mõnevõrra enam eksperte, siis venekeelses pressis vastupidiselt ajakirjanikke. (vt tab 1.1.5).

Tabel 1.1.5. Autorite jagunemine staatuse alusel

Staatuse	E (n)	E (%)	V (n)	V (%)
Poliitik	12	4,7	9	4,1
Ametnik	6	2,4	5	2,3
Teadlane, kultuuritegelane, ekspert	29	11,4	12	5,4
Muu Eesti avalikkusele tuntud isik	1	0,4	3	1,4
Ajakirjanik	181	71,3	172	77,8
Tavakodanik	25	9,8	20	9,0
KOKKU	254	100%	221	100%

Arvamuste ja seisukohtade paljususe hindamiseks kodeeriti lisaks autoritele ka nii intervjuueeritavate kui ka loo kirjutamisel kasutatud allikate (küsitletud isikud) rahvus ja staatus. Nii eesti- kui ka venekeelses pressis esineb intervjuueeritavate seas enam teise rahvusgrupi esindajaid, seda eriti venekeelses pressis. (vt tab 1.1.6).

Tabel 1.1.6. Intervjuueeritavate jagunemine rahvuse alusel

Rahvus	E (n)	V (n)
Eestlane	9	25
Kohalik mitte-eestlane	10	14
Venelane Venemaalt	2	-
Muu välismaalane	1	-
KOKKU	22	39

Staatuseliselt on eestikeelses pressis intervjuueeritavate seas suhteliselt võrdselt esindatud kõik staatusgrupid. Venekeelne press näib seevastu intervjuueeritavatenä eelistavat poliitikuid ja eksperte-kultuuritegelasi, aga ka ametnikke. (vt tab 1.1.7).

Tabel 1.1.7. Intervjuueeritavate jagunemine staatuse alusel

Staatuse	E (n)	V (n)
Poliitik	4	15
Ametnik	4	8
Teadlane, kultuuritegelane, ekspert	4	10
Muu Eesti avalikkusele tuntud isik	3	5
Ajakirjanik	3	1
Tavakodanik	4	-
KOKKU	22	39

Artiklite kirjutamisel kasutatud allikaid rahvuse ja staatuse alusel võrreldes ilmneb, et eesti- ja venekeelne press kalduvad allikatena kasutama samu isikuid ja gruppe. Mõlemakeelses pressis domineerivad eestlastest allikad, sealjuures on enam esindatud poliitikute, ametnike ja ekspert-arvamused. Märkimisväärne on asjaolu, et kui kõigis staatusgruppides on ülekaalus eestlased, siis tavakodanike kategoorias esineb nii eesti- kui ka venekeelses pressis enam mitte-eestlasi. (vt tab 1.1.8 ja 1.1.9).

Tabel 1.1.8. Allikate jagunemine rahvuse ja staatuse alusel eestikeelses valimis

	Poliitik	ametnik	ekspert	tuntud isik	ajakirjanik	reakodanik	KOKKU
Eestlane	53	65	55	10	2	15	200
Mitte-eestlane	17	8	15	8	7	37	92
Venemaalt	3		1	-	-	3	7
Välismaalt	1	1	2	-	-	2	6
KOKKU	74	74	73	18	9	57	305

Tabel 1.1.9. Allikate jagunemine rahvuse ja staatuse alusel venekeelses valimis

	Poliitik	ametnik	ekspert	tuntud isik	ajakirjanik	reakodanik	KOKKU
Eestlane	62	55	37	4	1	9	168
Mitte-eestlane	18	5	27	3		20	73
Venemaalt	4	1	-	-	-	-	5
Välismaalt	1	2	9	-	-	-	12
KOKKU	85	63	73	7	1	29	258

Kuigi sarnaste allikate ja küsitletute kasutamine on eelduseks sarnase arvamuspildi kujunemisele eesti- ja venekeelses pressis, näitavad andmed, et mitte-eestlaste poolsed arvamused ja seisukohad jäävad võrreldes eestlastega nii eesti- kui ka venekeelses pressis vähem esindatuks.

1.1.1 Mitte-isikuliste allikate kasutamine

Lisaks küsitletud isikutele fikseeriti allikatena ka viitamised ajakirjanduses ilmunud artiklitele, pöördumistele, õiguslikele dokumentidele ja arvamusküsitlustele. Mitte-isikulised allikad võiski jagada kuude kategooriasse:

- 1) Uuringud, arvamusküsitlused
- 2) Õiguslikud dokumendid, programmid
- 3) Avaldused, pöördumised
- 4) Eestikeelne meedia, ajakirjandus
- 5) Venekeelne meedia, ajakirjandus
- 6) Venemaa meedia

Tabel 1.1.10. Mitte-isikuliste allikate jagunemine kategooriate alusel

Kategooria	Mainitud eesti pressis N korda	Mainitud vene pressis N korda
Uuringud, arvamusküsitlused	19	5
Õiguslikud dokumendid, programmid, raportid	5	19
Avaldused, pöördumised	2	5
Eestikeelne meedia, ajakirjandus	16	31
Venekeelne meedia, ajakirjandus	20	8
Venemaa meedia	1	1
KOKKU	63	69

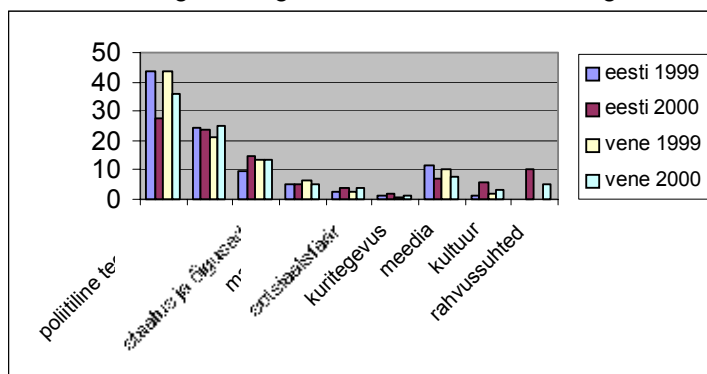
Kui isikuliste allikate puhul võis täheldada eesti- ja venekeelse pressis vahel suhteliselt sarnast allikakasutust, siis mitte-isikuliste allikate puhul on tulemused erinevamad. Võrreldes eestikeelse pressiga esines venekeelses pressis vähem viitamist erinevatele uuringu- ja arvamusküsitluse tulemustele. Samas leidub venekeelsetes materjalides enam viitamist õiguslikele dokumentidele, eeskätt riiklikule integratsiooniprogrammile (vt tab 1.1.10).

Oluline indikaator, mis osutab kasvavale kommunikatsioonile ja diskussioonile erinevakeelsete meediate vahel, on viitamine teistele väljaannetele ja seal ilmunud artiklitele. Võrreldes eesti- ja venekeelset pressis antud aspektist, võib tõdeda, et kui eestikeelses pressis ilmub suhteliselt võrdsel määral järelkajasid nii venekeelses kui ka eestikeelses pressis avaldatud materjalidele, siis venekeelne press arutleb eeskätt eestikeelses pressis ilmunud artiklite ja intervjuude üle. Huvi 'teise' poole arvamuste vastu näib olevat igal juhul kasvanud, seda eriti vene meedia poolt.

1.2 Integratsiooniga seotud teemad eesti- ja venekeelses trükimeedias

Jätkuvalt kajastatakse nii eesti- kui venekeelses meedias integratsiooni teemat eelkõige seoses poliitilise tegevuse ja sündmustega (vt tab 1.2.1), kuid siiski veidi vähem kui eelmisel aastal.

Joonis 1.2.1. Integratsiooniga seostatud teemade esinemissagedused eesti- ja venekeelses valimis (%).

2000.a. on poliitilisel tasandil tehtud mitmeid otsuseid, mis on integratsiooniprotsessile mõju avaldanud (eesti keele riigikeele eksami võrdustamine kodakondsuse keeleeksamiga, lastele kodakondsuse andmine, Eesti kodaniku abikaasade vabastamine sisserände piirarvu alt kui neil on ühine laps, otsus mitte pikendada endiste julgeolekustruktuuride töötajate elamislube) ja algatatud mitmeid integratsiooni puudutavaid debatte: sisserände piirarvu muutmine, vene keelele tunnustamine asjaajamiskeelena Tallinnas jms. Siinsete vene poliitikute kaasamine Tallinna võimukoalitsiooni algatas diskussiooni vene poliitikute rollist Eesti erakondade süsteemis. Samuti mõjutas poliitilise integratsiooni küsimusi Venemaa otsus kehtestada halli passi omanikele viisaga sissesõit Venemaale.

Euroopa Komisjoni eduraportist tulenev kriitika Eesti integratsioonipoliitika aadressil

Hariduse teemat käsitleti samas proportsioonis kui 1999.a., oluliselt ei erine ka teema rõhuasetus. Suurimat tähelepanu pöörati siin eesti keele õppimisele ja õpetamisele, positiivselt märgiti ära suurt hulka erinevaid keeleõppeprojekte, mis on oma kindla koha integratsiooniprotsessis leidnud.

Otsus venekeelse kooli pehmemast üleminekust eestikeelsele õppele ajendas sõna võtma venekeelse kooli oleviku ja tuleviku teemadel, arutleti venekeelsest perest pärit lapse kvaliteetse hariduse saamise võimaluste üle Eesti ühiskonnas, sh venekeelse kõrghariduse andmise probleemidest. Uudsenä kaasati avalikku debatti teemad 'vene laps eesti koolis/lasteaias' ja 'kuidas õpetada vene lastele Eesti ajalugu' (viimane seotud kodanikupäeva tähistamiseks valminud kodakondsusfilmiga).

Mitte-eestlaste staatusest ja õigustest leidsid kajastamist, nagu ka 1999.a., eelkõige kodakondsuse küsimused ja elamislubade taotlemine/pikendamine. Eestikeelses pressis pöörati tähelepanu ka mitte-eestlaste ajateenistusele Eesti kaitseväes.

Majandus- ja sotsiaalsfääri küsimustest käsitleti eelkõige mitte-eestlaste tööhõivet, venekeelses pressis lisaks sellele ka äritegevusega seotud problemaatikat (viisarežiimi kehtestamine Venemaaga jätab piiriäärsete linnade elanikud sissetulekuta, keelenõuete tõttu ei saa kauplemislube jms.).

Meedia kui teema polnud 2000.a. nii oluline kui eelmisel, selle teema puhul tuli vähenemine eelkõige asjaolust, et 1999.a. oli just meedia rolli lahtimõtestamise aasta integratsioonis (Kosovo sündmuste erinev tõlgendus eesti- ja venekeelses kooskonnas, mille põhjuseks peeti erinevaid inforuume). Erinevate inforuumide küsimus oli siiski ka 2000.a. oluline – venekeelne meedia ei vii infot mitte-eestlasteni, mitte-eestlased ei jälgi kohalikku venekeelset meediat.

Teravalt kerkis uue teemana üles rahvussuhete ja sallivuse problemaatika, ja seda eelkõige eestikeelses pressis. Taoline järsk eneserefleksiooni kasv on väga selgelt seostatav ühe sündmusega – Eesti ühiskonna integratsiooni monitooringu uurimistulemustest välja lipsanud 46% (just nii paljud eestlastest soovivad väidetavalt mitte-eestlaste lahkumist Eestist), mis andis ajakirjandusele kõneainet pikaks ajaks.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et poliitiliste teemade harvem esinemine integratsiooni kontekstis lubab oletada integratsiooni politiseerituse vähenemist ning teiselt poolt selle käsitlemise mitmekesisustumist, integratsiooni nägemist väga erinevaid valdkondi haarava protsessina.

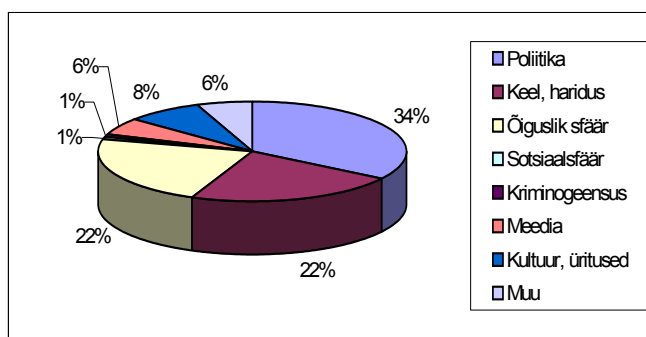
1.3 Integratsiooniprotsessiga seotud sündmused eesti- ja venekeelses trükimeedias

Sündmuste analüüsis kategoriseeriti kodeeritud sündmused sarnaselt kodeerimisjuhendi temade blokiga 9 laiemasse valdkonda: 1) poliitika; 2) keele- ja haridussfäär 3) õiguslik sfäär; 4) majandussfäär; 5) sotsiaalsfäär; 6) kriminogeensus; 7) meedia; 8) kultuurisfäär; ja 9) Muu, sh III sektori tegevus. Iga valdkonna all eristati veel omakorda teatud valdkonnad või tegevussfäärid. Sündmused fikseeriti kuude kaupa. Eesti- ja venekeelses meedias kajastatud sündmuste täpsemat jaotust valdkonniti aasta lõikes vt Lisa

1.3.1 Eestikeelses trükimeedias kajastatud sündmused

Valdkonniti kajastus eestikeelses pressis enim sündmusi poliitikasfäärist. Arvukamalt oli sündmusi ka keele- ja haridusvaldkonnast ning õigusfäärist. (vt joon 1.3.1)

Joonis 1.3.1. Eestikeelses pressis kajastatud sündmused valdkonniti

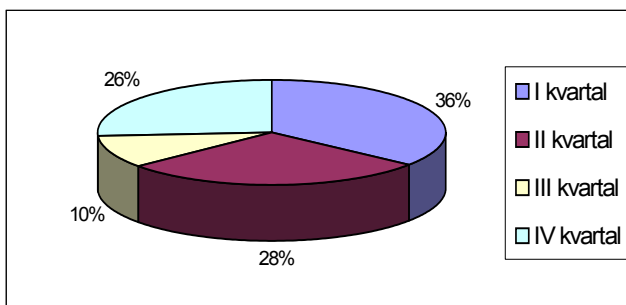
Kitsamalt vaadates olid poliitikasfääris toimunud sündmused seotud eeskätt seadusandlusega ja Riigikogu tegevusega (keeleseaduse muutmine, välismaalaste seaduse muudatused, venekeelse kooli eestikeelsele õppetööle üleminekut pehmendav seadusemuudatus), aga ka eesti ja vene poliitikute tegevusega (kohtumised, visiidid, Vene Balti Erakonna loomine).

Haridus- ja keelesfääris toimunud sündmused puudutasid enam keeleõpet, venekeelset kooli ja haridust ning keelenõudeid ja –eksameid. Valdavalt oli tegemist siin nn positiivsete sündmustega, v.a keelenõuetele mittevastavuse tuvastamine.

Nn aasta sündmusteks võib eestikeelses trükimeedias hinnata elamislubade/ välismaalase passide vahetamisest tingitud järjekordi Kodakondsus- ja Migratsiooniameti büroodes ning selle tulenevat Andres Kollisti vallandamist KMA direktori kohalt. Õigusliku sfääri sündmustest pälvisid veel eestikeelse ajakirjanduse tähelepanu ja kriitikat perekondade taasühinemise juhtumid. Tervikuna olid õigusliku valdkonnaga seotud sündmused nn miinusmärgiga.

Sündmuste kajastamise ajalist dünaamikat võrreldes ilmnes, et enim rahvusvähemusi, integratsiooni ja rahvussuhteid puudutavaid sündmusi kajastus eestikeelses pressis aasta alguskuudel, kõige vähem suvekuudel. Suhteliselt võrdsel jagus sündmusi II ja III kvartalis. Sündmuste kajastamise ajalist dünaamikat kvartalite kaupa illustreerib joonis 1.3.2.

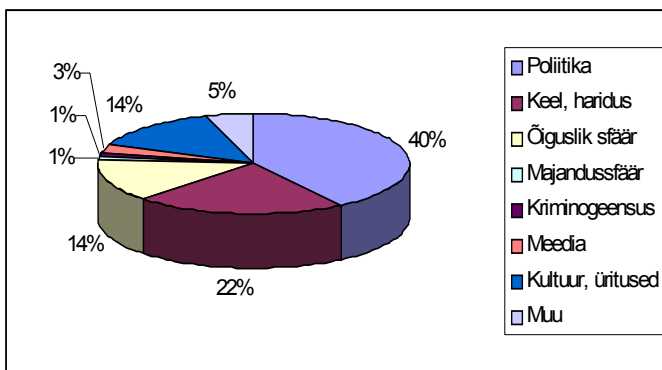
Joonis 1.3.2. Sündmuste kajastamise sagedus eestikeelses pressis kvartalite kaupa

1.3.2 Venekeelses trükimeedias kajastatud sündmused

Sarnaselt eestikeelse pressiga kuulus enamik kajastatud sündmustest poliitikasfääri. Kajastamissageduselt järgnesid keele- ja haridusvaldkonna sündmused, võrdsel määral oli sündmusi õiguslikust sfäärist ja kultuurivaldkonnast. (vt joon 1.3.3.)

Joonis 1.3.3. Venekeelses pressis kajastatud sündmused valdkonniti

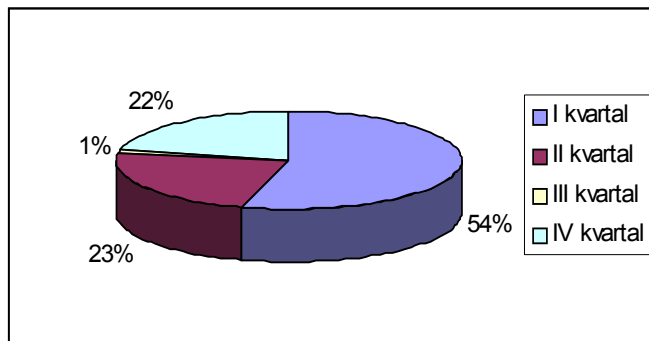

Venekeelses pressis pälvis poliitikasfääris toimuvatest sündmustest enim tähelepanu riikliku integratsiooniprogrammi väljatöötamine ja kinnitamine, aga ka keeleseaduse muudatused. Kummalisel moel ei kajastunud venekeelsest pressist kodeeritud sündmustes kordagi venekeelse kooli 2007.a eestikeelsele õppetööle üleminekut sätestav seadusemuudatus.

Õiguslikus sfääris kajastusid eeskätt välismaalaste passide vahetus ja järjekorrad KMA büroodes ning Andres Kollisti vallandamine. Õigusliku sfääri sündmuste seas ei tulnud aga venekeelses pressis erinevalt eesti ajakirjandusest esile perekondade taasühinemise juhtumid.

Võrreldes eestikeelse pressiga kajastuvad venekeelses pressis märksa rohkem erinevad integratsiooni- või rahvusvähemuste-alased seminarid, konverentsid üritused. Sama tähelepaneku võis teha ka juba 1999.a monitooringu tulemuste põhjal Ajaliselt langes siingi ülekaalukas osa sündmustest aasta alguspoolde. Samas suvekuid iseloomustab venekeelses press sündmuste osas pea täielik vaikelu. Võrdsel määral jagub sündmusi II ja IV kvartalis. (vt joon 1.3.4).

Joonis 1.3.4. Sündmuste kajastamise sagedus venekeelses pressis kvartalite kaupa

Kokkuvõttes võib tõdeda, et kuigi eesti- ja venekeelses pressis kajastuvad üldjoontes samad sündmused, fokuseerub eesti- ja venekeelse ajakirjanduse teravam tähelepanu erinevatele sündmustele või võimenduvad kajastatud sündmused erineval määral.

1.4 Integratsiooniprojektid eesti- ja venekeelses trükimeedias

2000.a meediamonitoring näitas, et võrreldes 1999.a. hakatakse nii eesti- kui ka venekeelses pressis märksa rohkem kajastama igasuguseid integratsiooni-protsessiga seotud projekte. Kui vaadelda pressis ilmunud projekte integratsiooni põhisfääride lõikes, siis sarnaselt 1999. aastaga kuulus suurim osa käsitletud projekte keelelis-kommunikatiivsesse sfääri, millele järgnesid üksikud õiguslik-poliitilist ja sotsiaal-majanduslikku integratsiooni soodustavad projektid (vt tab 1.4.1.).

Tabel 1.4.1. Integratsiooniprojektid eesti- ja venekeelses trükimeedias

	Eesti press		Vene press	
	arv	%	arv	%
Riiklik integratsioonipogramm	8	10	20	24
Keelelis-kommunikatiivne:				
Keeleõppeprojektid	27	35	37	44
Interest	9	12	8	10
Palju toredaid inimesi	9	12	7	8
Mitmesugused uuringud	8	10	1	1
Erinevad meediaprojektid	6	8	3	4
Õiguslik-poliitiline:				
Kodakondsusfilm/kodanikuõpetus	5	6	5	6
Sotsiaal-majanduslik:				
Koolitused/projektid	5	6	3	4
KOKKU	77	100	84	100

Nii eesti- kui ka venekeelse pressi puhul hinnati käsitletud projekte peamiselt positiivselt (keskmised koguhinnangud projektidele vastavalt 3,7 ja 3,6). Mõlemas trükimeedias tõsteti positiivses mõttes esile eelkõige eesti keele ja kultuuri tundmaõppimise projekte. Jätakuvalt mainiti sealjuures enam pereõppeprojekte, kuid nende kõrval pälvis 2000.a. üsna rohket tähelepanu ka keeleõppeprogramm 'Interest'. Lisaks võib mõlemas pressis korduvalt mainitud keeleõppeprojektidest märkida veel Ida-Viru politseinike keelepraktikat Saare-, Hiiu- ja Läänemaa prefektuurides. Näib et pereõppeprojektide positiivne vastuvõtt avalikkuses on julgustanud sarnasele ideele, st eeskätt vahetutele kontaktidele ning keelekeskkonnale tuginevaid keeleõppeprojekte korraldama ka teises vormis.

Negatiivselt hinnati eestikeelses ajakirjanduses kodanikupäeva puhul korraldatud reklaamikampaaniat, venekeelses ajakirjanduses esines pigem negatiivses kontekstis eeskätt riiklik integratsiooniprogramm 'Integratsioon Eesti ühiskonnas 2000-2007.a.'.

Mõlemas pressis kajastatud integratsiooniprojektide peamiseks sihtrühmaks jäid sarnaselt 1999.a mitte-eestlastest lapsed ja noored. Lisaks esitati projektide sihtrühmana üsna sageli vähekindlustatuid ja töötuid ning Kirde-Eesti politseinikke. Kõrvutades keeleõppeprojektide esinemissagedust eesti- ja venekeelses trükimeedias on näha, et keeleküsimus on mitte-eestlastele ülekaalukalt tähsaim.

Väga vähe pälvis erinevate trükimeediate tähelepanu reklaamikampaania 'Palju toredaid inimesi'. Arvestades seda, et antud kampaaniat käsitleti ajakirjanduses reeglina kas negatiivselt või neutraalselt, tekib küsimus, kuivõrd efektiivne oli

kommunikatiivne kampaania ‘Palju toremaid inimesi’ integratsioonivahendina, kuna debatte, mis ärataksid avalikkuse tähelepanu, ei algatud⁴.

Eesti- ja venekeelses pressis kajastamist leidnud õiguslik-poliitilise sfääri projektid olid oma suunitluselt suhteliselt sarnased, olles loodud venekeelsete noorte kodanikuteadvuse ja poliitilise aktiivsuse tõstmise eesmärgil. Eestikeelses ajakirjanduses tekitas elavat diskussiooni Rein Hansoni kodakondsusfilmis ‘Kodanik – riigi alus’, venekeelses kajastati näiteks volikogude arenguprojekti venekeelsetes koolides, kodanikuõpetuse lisamaterjalide väljaandmisest jms.

Kajastamist leidvate sotsiaal-majanduslike projektide suunitlus oli aga eesti- ja venekeelses trükimeedias erinev. Esimeses käsitleti Ida-Virumaa haldussuutlikkust suurendavaid projekte (Ida-Virumaa projektijuhtide ja riigiametnike koolitamine, informatsiooni- ja konsultatsioonipunkti loomine piirilinnade elanikele), samuti noorsootöö projekte ja kultuuriseltside tegevust toetavaid ettevõtmisi. Venekeelses ajakirjanduses mahuvad sotsiaal-majanduslikku integratsioonisfääri projektid, mis olid suunatud taas eeskätt mitte-eestlastest noorte probleemidele: projekt ‘Preventsija’, mille eesmärk on takistada narkootikumide ja AIDSi levikut; Merle Karusoo lavastus ‘Save Our Souls/SOS’, millega püüti Eesti avalikkusele rääkida vene keelt kõnelevatest kodututest lastest ja hälvikutest.

1.4.1 Projektide rahastajad ja teostajad

Nii eesti- kui venekeelse pressis veergudel on üsna positiivselt käsitletud projektide rahastajaid (keskmised üldhinnangud vastavalt 3,9 ja 3,8) ja projektide teostajaid (vastavalt 3,8 ja 3,5). Eestikeelses ajakirjanduses mainiti negatiivses kontekstis rahastajana Kodakondsus- ja migratsiooniametit, Integratsiooni Sihtasutust ning rahvastikuministri bürood, seda eeskätt kodanikupäevale suunatud kampaaniaga seoses ja projektide teostajast Saar Polli. Mis puudutab aga venekeelset pressis, siis selles tõsteti negatiivses mõttes esile valitsust integratsiooniprojektide teostajana.

Tabel 1.4.2. Integratsiooniprojektide rahastajad ja neile antavad hinnangud

	Eesti press			Vene press		
	arv	%	hinnang ⁵	arv	%	hinnang
riik	3	5	3	5	8	4
Riiklikud institutsioonid	9	16	3	13	21	3
Välisriikide institutsioonid	11	20	4	11	18	4
fondid	32	57	4	27	44	4
Kolmas sektor	1	2	5	1	2	3
Poliitilised jõud				2	3	4
Kohalikud omavalitsused				1	2	5
muu				1	2	4
Kokku:	56	100		61	100	

Eestikeelses ajakirjanduses esitati projektide rahastaja rollis valdavalt erinevaid fonde ja välisorganisatsioone. Venekeelses trükimeedias on fondide osatähtsus väiksem, nende kõrval esinevad rahastajatena riik, riigi institutsioonid, poliitilised jõud ja kohalikud omavalitsused (vt tab 1.4.2.).

Eestikeelses pressis kannavad peamist vastutust integratsiooni edukuse eest projektide teostajatena kolmanda sektori organisatsioonid, millele järgnevad eraisikud

⁴ Vt käesoleva aruande III osa, kus esitatakse reklaamikampaania ‘Palju toremaid inimesi’ süvaanalüüs

⁵ Hinnang skaalal 1-5 (vt kodeerimisjuhend osa G)

ja firmad (vt tab 1.4.3.). See võiks osutada asjaolule, et integratsiooniprotsessi kulg sõltub kolmanda sektori, haridusasutuste ja eraisikute ning firmade vahelisest koostööst.

Venekeelne press näeb projektide teostajatena ülekaalukalt eraisikuid ja firmasid, sellele järgnevad kolmas sektor ja haridusasutused. Üllatuslikult võib venekeelsest pressist leida projektide teostajatena ka riigiinstitutsioonid, mida eestikeelses pressis üldse ei esine. See võib osutada asjaolule, et venekeelses meediaruumis kaldutakse andma integratsioonile institutsionaliseeritud tähendust.

Tabel 1.4.3. Integratsiooniprojektide teostajad ja neile antavad hinnangud

	Eesti press			Vene press		
	arv	%	hinnang	arv	%	hinnang
Riiklikud institutsioonid				5	8	3
Välisorganisatsioonid	1	3	3	1	2	5
Fondid	7	22	4	9	15	3
Kolmas sektor	5	16	3	6	10	5
Haridusasutused	7	22	3	10	17	4
Poliitilised jõud				1	2	3
Kohalikud omavalitsused				2	3	4
Meedia	1	3	3			
Eraisikud/firmad jne	11	34	4	26	43	3
Kokku:	32	100		60	100	

Integratsiooniprojektide teostajate kajastamist ajakirjanduses võib iseloomustada kui mõningas mõttes segadust tekitava ja eksitavana. Ebaselgeks jääb projektide kajastustes projekti vaheteostaja ja tegeliku elluviija roll. Viimased ehk rohujuuretasandi teostajad jäävad sageli just eestikeelse ajakirjanduse tähelepanu ja tunnustusest. Antud probleemi võib siduda ka mittetulundusühenduste üldise vähese esindatusega ajakirjanduses. Võibki öelda, et eestikeelne press rõhutab integratsiooniprojektide käsitlemisel pigem rahastajate kui teostajate rolli.

1.5 Integratsiooniga seotud väidete esinemissagedused

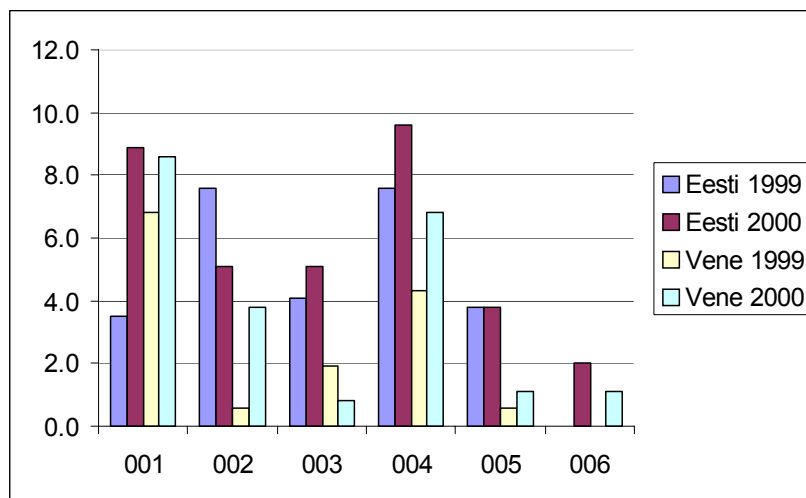
Võrreldes 2000.a. fikseeritud väidete esinemissagedusi 1999.a. omadega, ilmneb mitmeid huvitavaid aspekte, mis annavad tunnistust muutuste ajajärgust nii eesti- kui venekeelse trükimeedia diskursustes. Järgnevalt iseloomustatakse ja kommenteeritakse integratsiooniteema käsitlemise arenguid teemade lõikes: integratsiooni definitsioonid, integratsioonipoliitika, integratsioon ja rahvussuhted, kodakondsuspoliitika ja mitte-eestlaste õigused, keelepoliitika, keele õppimine ja õpetamine, haridus ja venekeelne kool, mitte-eestlaste poliitiline tegevus, rahvusvaheliste organisatsioonide tegevus, Venemaa roll, sotsiaalprobleemid ja tööturg, kuritegevus, kultuur ja elulaad.

Integratsiooni definitsioonid

Kui 1999.a. sai viidata eesti- ja venekeelse pressis erinevale integratsiooni tõlgendamisele, kus esimeses mõisteti integratsiooni all eelkõige mitte-eestlaste keelelis-kultuurilist kohanemist ning lojaalsuse kasvu ja teises nähti integratsioonina sallivuse suurenemist, siis 2000.a. on toimunud 'vastaspoole' seisukohtade reflekteerimine (vt joon 1.5.1.). Eestikeelses trükimeedias on kasvanud sallivust rõhutava väite osakaal (väide 001) ja venekeelses, vastupidi suurenenud keelelis-kultuuriliste (väide 004) ning õiguslik-poliitiliste (väide 002) aspektide rõhutamine integratsioonis.

Võib öelda, et mõlemas meedias defineeritakse integratsiooni üsna sarnaselt, v.a. ühe erandiga – eestikeelses meedias tugevneb siinsete mitte-eestlaste uue identiteedi tekke diskursus⁶, mida venekeelsetes ajalehtedes esineb üsna tagasihoidlikult (väide 003) ja teiselt poolt peetakse eestikeelses pressis olulisemaks ka mitte-eestlaste sotsiaal-majanduslikku integratsiooni (väide 005).

Joonis 1.5.1. Integratsiooni definitsioonide esinemissagedused eesti- ja venekeelses valimis (%)

Eestikeelse pressis integratsioonidiskursuses käsitletakse integratsiooni kõiki olulisi sfääre hõlmava nähtusena, mille erinevad aspektid on omavahel tugevalt

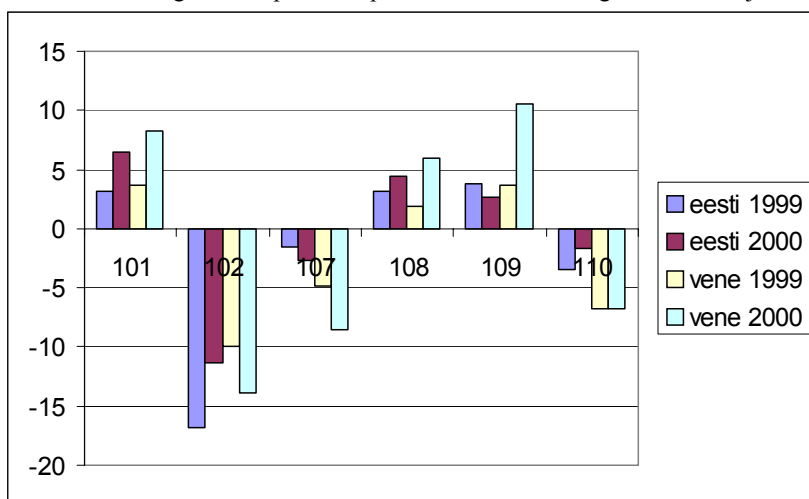
⁶ uue identiteedi tekke diskursuse kohta vaata ka aruande III ptk 'Mitte-eestlase konstrueerimine eestikeelses trükimeedias'.

seotud, st ühtse kompleksse protsessina, milline see ka tegelikkuses peaks olema ja on. Venekeelne press pöörab tähelepanu vaid selle üksikutele külgedele.

Integratsioonipoliitikat puudutavad väited

Sellegi väidete ploki juures on märgata, et suuremad muutused on toimunud venekeelse pressis argumentatsioonis. Kui 1999.a. meediamonitooringu tulemusena järeldati, et venekeelses pressis esitatav diskursus on ühesuunaline, domineerivad nähtusi ja protsesse ainult kritiseerivad või ainult kiitvad väited, siis 2000.a. on tekkinud avalik diskussioon teemade üle. Suurenenud on nii integratsioonipoliitikat hindavate (101, 108) kui kritiseerivate väidete (102, 107) osakaal. Integratsioonipoliitika ebaefektiivsus (väide 102) seostub venekeelses pressis selle assimileerimisele (väide 107 'integratsioonipoliitika on suunatud mitte-eestlaste assimileerimisele') ja domineerimist põlistava iseloomuga (väide 109 'integratsioonipoliitika on suunatud eestlaste hegemoonia kindlustamisele') (vt joon 1.5.2.).

Joonis 1.5.2. Integratsioonipoliitikat puudutavate väidete sagedused eesti- ja venekeelses valimis (%)⁷.

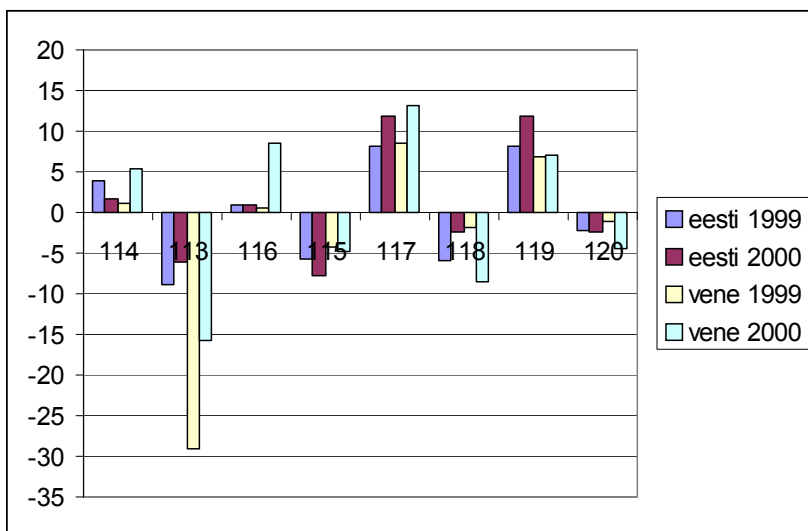
Integratsioon ja rahvussuhted

Antud väideteplakk tõestab venekeelse trükimeedia suunda diskursuse muutumisele. 1999.a. venekeelses pressis domineerinud konfliktne integratsioonimudel⁸ on hakanud asenduma sallivuse mudeliga. Mitte-eestlaste diskrimineerimist väidetakse peaaegu kaks korda vähem (väide 113) ning sagedamini esineb arvamust, et mitte-eestlasi ei diskrimineerita ega alavääristata (väide 114) (vt joon 1.5.3). Edasise analüüsi käigus ilmneb ka, et mitte-eestlaste rahulolematuse allikaks pole enam abstraktne 'diskrimineerimine', vaid see on kanaliseerunud, seda seostatakse järjest rohkem konkreetsete küsimustega (integratsioonipoliitika assimileeriv iseloom, kodakondsuspoliitika jäikus, eestlaste sallimatus, ebavõrdsed sotsiaalsed garantiid jms.)

⁷ Suurem osa väidetest on üles ehitatud väitepaaridena: väide ja selle vastandväide. Jooniste lihtsama lugemise huvides on edaspidi esitatud negatiivsete väidete esinemissagedused skaala negatiivses osas.

⁸ Vt V.Jakobson ja J.Iljina artikkel kogumikus 'Integratsioon Eesti ühiskonnas: Monitooring 2000', kus antud mudelit nimetatakse mitteplaneeritud latentseks mudeliks e 'mustaks stsenaariumiks'.

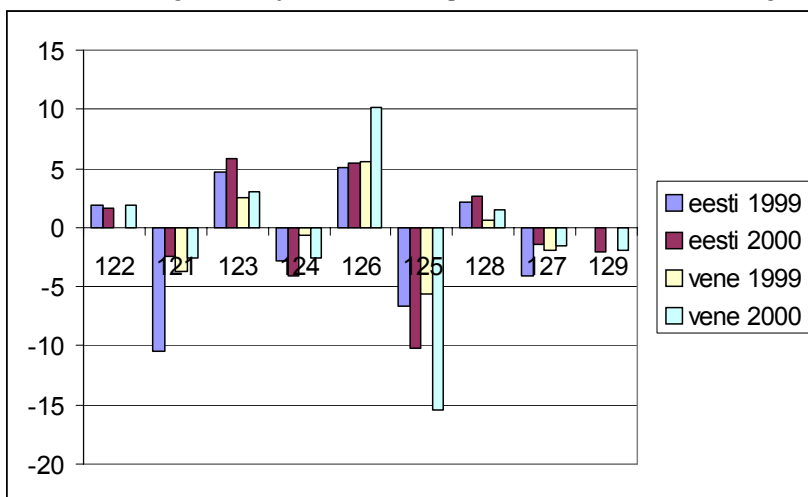
Joonis 1.5.3. Integratsiooni ja rahvussuhteid puudutavate väidete sagedused (%).

Rahvussuhete plokis ilmnevad ka kõige suuremad erinevused eesti- ja venekeelse pressis vahel. Kui esimeses võimendatakse seisukohta, et Eesti ühiskonnas puudub ühine arusaamine integratsioonist (väide115), siis venekeelses pressis vastupidi, väidetakse ühise arusaamise ja ühise huvi olemasolu (väide116). Kuigi ka 2000.a. tunnistatakse integratsiooni kahepoolsust (väide 119) ja viidatakse eestlaste ja mitte-eestlaste vaheliste heade suhete ning koostöö arenemisele (väide 117), on venekeelses pressis kerkinud üles väide, mis vastupidiselt, viitab eestlaste ja mitte-eestlaste vahelise koostöö puudumisele (väide 118).

Nende vastuoluliste väidete samaaegset kõrget esinemissagedust seletab osaliselt 2000.a. avalikku tähelepanu leidnud eestlaste sallimatuse diskursus. Integratsiooni monitooringu uurimistulemuste avalikustamisega sagesen nii eesti- kui venekeelses meedias eestlaste ksenofoobiale viitamine (vt joon 1.5.4 väide125), kugi esines ka vastupidist mõtet (väide 126).

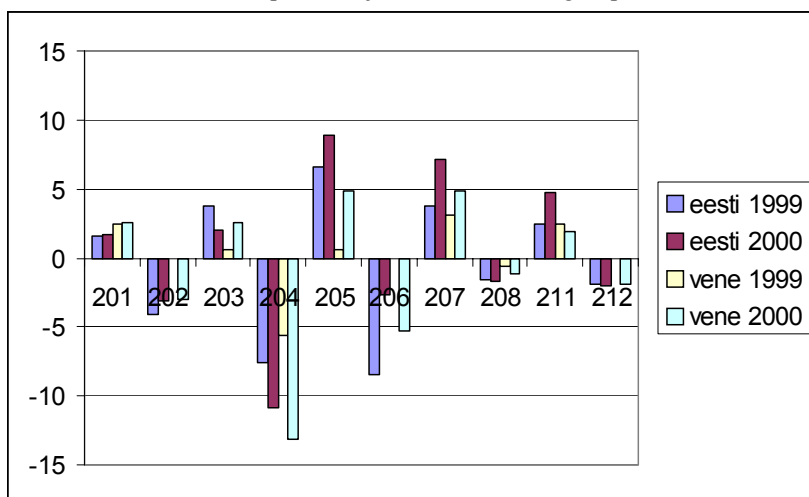
Joonis 1.5.4. Integratsiooni ja rahvussuhteid puudutavate väidete esinemissagedused (%).

Kodakondsuspoliitika ja mitte-eestlaste õigused

Seoses 2000.a. esile kerkinud lapsendatud tüdrukule kodakondsuse mitteandmise looga, Peterburist pärit Eesti kodaniku abikaasale elamisloa andmisest keeldumisega ja massilise dokumentide vahetamistähtaja saabumisega tegeleti nii eesti- kui venekeelse pressis veergudel aktiivselt kodakondsus- ja välismaalaste poliitika üle diskuteerimisega. Kodakondsuspoliitika karmust ja selle liberaliseerimise vajadust tunnistati nii eesti- kui venekeelses meediaruumis (väide 204) (vt joon 1.5.5.)

Joonis 1.5.5. Kodakondsuspoliitikat ja mitte-eestlaste õigusi puudutavate väidete sagedused (%).

Eestikeelses pressis argumenteeriti kodakondsuspoliitika liberaliseerimise vajadust mitte-eestlaste lojaalsusega (väide 205), samas kui väga oluliselt on vähenenud vastupidine väide – mitte-eestlased ei ole Eesti riigile lojaalsed (väide 206).

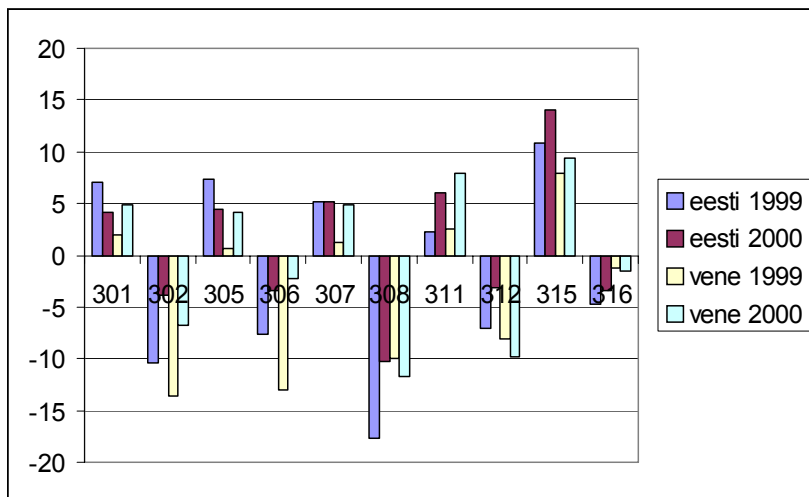
Kodakondsus- ja välismaalaste poliitika alasesse diskussiooni andsid oma osa ka kohtuprotsessid, kus Eesti täidesaatev võim tunnistas kehtetuks mitmed mitte-eestlastele elamisloa mitteandmise otsused. Võiks öelda, et avalik diskussioon selliste juhtumite üle (lisaks lapsendamise lugu ja abikaasade kvootidega lahushoidmine) on olulisel määral kõigutanud Eesti kodakondsuspoliitika legitiimsust ka eesti lugeja silmis.

Keelepoliitika, keele õppimine ja õpetamine

Keeleküsimuses on eesti- ja venekeelse meedia kasutatav väidetepagas üsna sarnane (vt joon 1.5.6), mis on ka mõistetav, kuna teema on olnud Eesti avaliku debati agendas ka kõige kauem.

Võrreldes 1999.a. on mitmekordselt vähenenud keelepoliitika liberaliseerimisvajadusele viitamine (väide 302), mõlemas meedias antakse sarnane hinnang mitte-eestlaste riigikeele oskusele (väide 307 'mitte-eestlased oskavad eesti keelt' ja väide 308 'mitte-eestlased ei oska eesti keelt') ja tunnustatakse nende soovi keelt õppida (väide 315). Ühtlustunud on ka hinnangud riigi rollile keeleõppe võimaluste loomisel – riik on taganud piisavalt keeleõppe võimalusi (väide 311). Venekeelses pressis leidub siiski võrdsel määral ka vastupidist väidet – riigi sammud keeleõppe võimaluste tagamisel on ebapiisavad (väide 312).

Joonis 1.5.6. Keelepoliitika, keele õppimise ja õpetamisega seotud väidete sagedused (%).

Mitte-eestlaste haridus ja venekeelne kool

Haridusväidete plokk on 2000.a. täitunud halvemini kui eelmisel aastal. Kuna teemana seda siiski esineb piisavalt, võib oletada, et diskursuse kese on nihkunud kodeerimisjuhendis toodud väidetelt mujale ja muutunud konkreetsemaks. Põhiliselt pöörati tähelepanu küsimustele ‘kuidas mõjutab eesti kool vene lapse identiteeti’, ‘milline on vene koolide õpetamise tase ja materiaalne olukord’ ja ‘mis juhtub venekeelse kooliharidusega osaliselt eestikeelsega asendumisel’⁹.

Venekeelse pressis rahulolematust Eesti haridussüsteemiga väljendas väide, et ‘mitte-eestlaste lastel on vähem haridus- ja edasiõppimisvõimalusi’ (väide 401), mille osakaal kasvas 2000.a. 7%-ni (muutus statistiliselt oluline).

Poliitiline tegevus, välisorganisatsioonid ja –riigid

1999.a. toimusid olulised sündmused, Riigikogu ja kohalike omavalitsuste valimised, tänu millele esines üldiselt poliitilist tegevust puudutavaid väiteid rohkem kui 2000.a. Arutleti vene poliitikute omavaheliste vastuolude üle, kritiseeriti nende rolli integratsioonipoliitika väljatöötamisel ja vähemuste huvide kaitsmisel. Sarnaseid väiteid esines ka 2000.a. valimis.

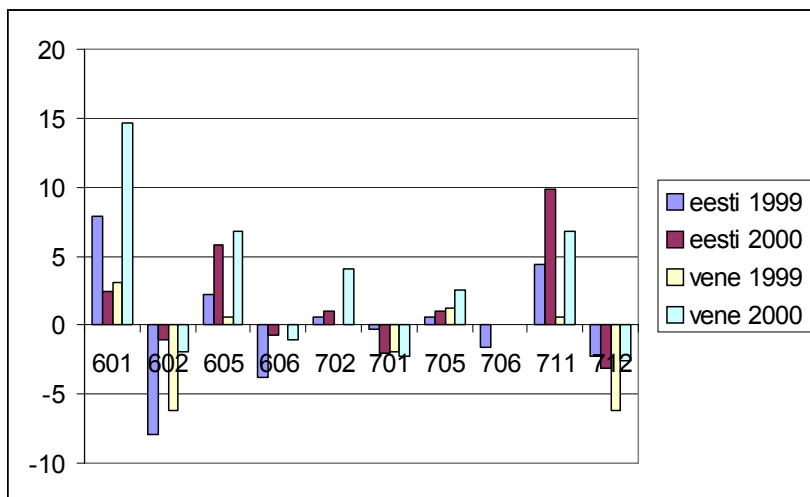
Kuid kui võtta arvesse 2000.a. poliitilisi sündmusi, millest olulisim oli kindlasti vene poliitikute kaasamine Tallinna võimukoalitsiooni, vähenesid venekeelses pressis üllatuslikult järgmiste väidete sagedused: ‘vene poliitikud kaitsevad mitte-eestlaste huve’ (väide 507), ‘vene poliitikud suudavad mõjutada eesti poliitikuid’ (väide 511); ja suurenesid vastavalt väited ‘vene poliitikud ei kaitse vähemuste huve’ (väide 508) ja ‘vene poliitikutel pole mõju eesti poliitikutele’ (väide 512). Seda paradoksi võib aga seletada Tallinna võimukoalitsiooni puudutavas diskursuses prevaleerinud väide, mille järgi vene poliitikud täidavad võimuliidus eelkõige statisti rolli.

Eestikeelses meedias ei leidnud võimendamist ükski poliitilise ploki väidetest, küll pöörati aga rohkem tähelepanu välispoliitilistele aspektidele. Eelkõige viidati

⁹ Haridusväidete diskussioonikeskme muutumisest vt aruande III ptk ‘Probleemianalüüs’

Euroopa Liiduga ühinemise püüete taustal vajadusele võtta integratsiooniga seotud probleemide lahendamisel eeskju teistest riikidest (väide 605) (vt joon 1.5.6.).

Joonis 1.5.6. Välisorganisatsioonide tegevust ja mõju ning Venemaa rolli käsitlevate väidete sagedused (%).

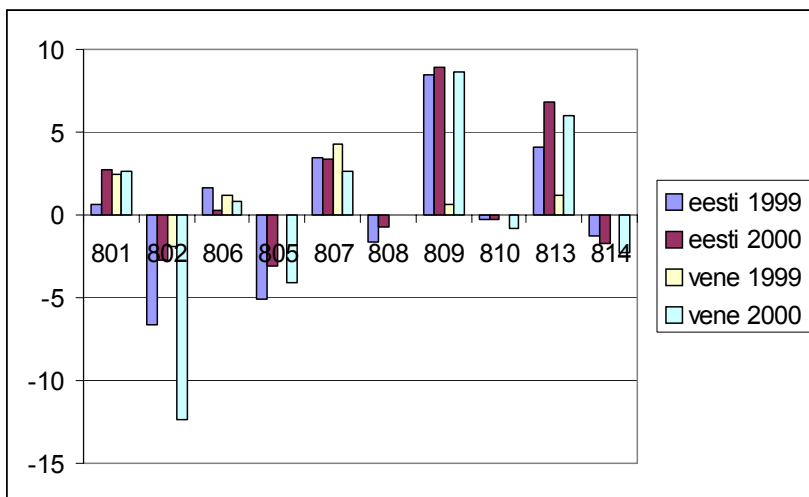
Kui võrrelda aga siia väidete plokki kuuluvat kodumaa-küsimust (kas kohalike mitte-eestlaste kodumaa on Eesti või Venemaa), siis on näha, et selles küsimuses on eesti- ja venekeelne meedia jõudnud kokkuleppele. Mõlemas on väite ‘siinsete mitte-eestlaste kodumaa on Eesti’ (väide 711) osakaal kasvanud võrreldes 1999.a. statistiliselt oluliselt¹⁰.

Sotsiaalprobleemid ja tööturg

Venekeelse pressi puhul torkavad antud väideteplakis silma kaks aspekti.(vt joon 1.5.7.) Esiteks on sagenenud seisukoht, et mitte-eestlastel on võrreldes eestlastega ebavõrdsed sotsiaalsed garantiid (väide 802) ja neid ohustab tööpuudus rohkem (väide 805). Teiselt poolt seostatakse töökoha leidmine ja toimetulek eesti keele oskusega (väide 809) ning vähenenud on selle seostamine kodakondsuse omamisega (väide 807). Selline väidete pagas viitab asjaolule, et mitte-eestlaste rahulolematuse allikas on nihkunud puhtpoliitilisest sfäärist sotsiaalmajanduslikku.

Joonis 1.5.7. Sotsiaalprobleeme ja tööturgu puudutavate väidete sagedused (%).

¹⁰ Eesti kui kodumaa konstrueerimist eestikeelses pressis vaata aruande III ptk ‘Mitte-eesti kogukonna konstrueerimine’.

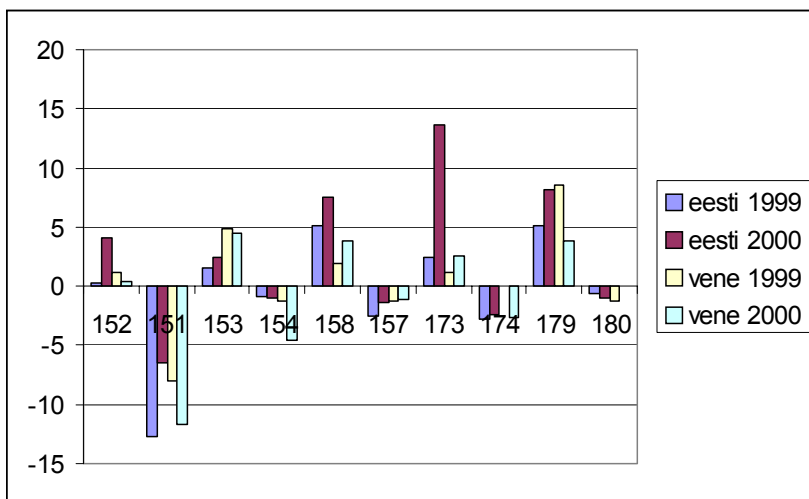

Eestikeelses pressis vastupidi, on ebavõrdusele viitamine vähenenud ning suurenenud mitte-eestlaste käsitlemine majandusliku kapitalina ja ressursina Eesti arenguks (väide 813).

Kultuur ja elulaad

Eesti meedia kaldumus esitada 2000.a. integratsioonist valdavalt positiivset pilti, ilmneb eriti selgelt separatsiooni eitavates ja jaatavates väidetes. Võrreldes 1999.a. on tunduvalt vähenenud nõ 'kahe Eesti' eksisteerimist toetav väide (väide 151) ja sagenenud viitamine eestlaste ja mitte-eestlaste ühisele kultuuri ja inforuumile (väide 152) (vt joon 1.5.8.). Seda toetab kohalike venelaste uue kultuuri ja uue identiteedi kujunemisele viitamine, nad on orienteeritud Eestile (väide 173)¹¹.

Joonis 1.5.8. Kultuuri ja elulaadi puudutavate väidete sagedused (%).

Huvitav on see, et uue identiteedi konstruksiooni venekeelses meedias praktiliselt ei esine. Seega võib võtta eestikeelse meedia käsitlust täiesti teadliku

¹¹ Venemaast distantseerimise konstruksiooni iseloomustatakse aruande III ptk-s ('Mitte-eesti kooskonna konstrueerimine') ja telematerjalide analüüsis IV ptk-s.

kohalike venelaste identiteedi konstrueerimispüüdena, milles loodetakse tõenäoliselt leida tugi integratsiooniprotsesside arengule.

1.5.1 Faktoranalüüs monitooringu väidete alusel

Faktoranalüüsi idee seisneb omavahel seotud olevate tunnuste koondamises teatud gruppidesse – faktoritesse. Käesoleval juhul kasutame faktoranalüüsi selleks, et välja tuua teatud argumentide- väidete grupid, mis iseloomustavad ajakirjanduses toimuvat mõttevahetust integratsiooni ja rahvussuhete teemal.

Faktoranalüüsi aluseks valiti eesti- ja venekeelsest pressis vaid need väited, mille esinemissagedus oli vähemalt 5 protsenti. Faktormudelite proovimisel selekteeriti neist omakorda välja teatud väited, mis grupeerusid loogiliselt teatud teiste väidetega. Faktorite eristamiseks kasutati peakomponentide meetodit.

Eestikeelse pressi puhul valiti võimalikest faktormudelitest välja 6-faktoriline mudel, mis kirjeldab mudelisse valitud tunnuste (väidete) koguvarieeruvusest ligi 50protsenti (kumulatiivne kirjeldusmäär 49%)¹².

Eesti andmestiku faktorstruktuur koos väidete ja nende faktorikaaludega on esitatud tabelis 1.

Tabel 1. Faktorlahend eestikeelses trükimeedias esinevate väidete puhul

Väide	1 faktor	2 faktor	3 faktor	4 faktor	5 faktor	6 faktor
173	0.768					
711	0.658					
158	0.549					
179	0.479					
003	0.458					
126		0.692				
119		0.649				
117		0.624				
001		0.487				
151		0.408				
204			0.690			
113			0.687			
102			0.643			
207				0.798		
813				0.604		
205				0.538		
123					0.786	
315					0.693	
125					- 0.313	
308						0.665
307						0.617
809						0.481

¹² Venekeelse pressi väited ei andnud ühtegi selget ja muutumatut faktorit, seetõttu pole antud aruandes venekeelse faktoranalüüsi tulemusi esitatud.

1 faktor kui kohalikku identisust rõhutav argumentide grupp koondab endas väiteid, mis näevad integratsioonis eeskätt mitte-eestlaste identisuse muutust, nende orienteerumist Eestile koos vastava kohaliku identiteedi kujunemisega.

2 faktor kui sallivuse kasvu ja heade suhete kujunemist väljendav argumentide grupp koondab endas väiteid, mis rõhutavad integratsiooni kahepoolsust, sallivuse kasvu rahvussuhetes ning heade suhete kujunemist eestlaste ja mitte-eestlaste kestva separatsiooni taustal

3 faktor kui integratsiooni poliitilisi ja õiguslikke aspekte rõhutav argumentide grupp koondab endas väiteid, mis kritiseerivad olemasolevat integratsioonipoliitikat ja –protsessi ning sealhulgas ka praegust kodakondsuspoliitikat ning muulaste õiguslikku diskrimineerimist.

4 faktor kui mitte-eestlastest tulenevat ressursi rõhutav argumentide grupp koondab endas väiteid, mis näevad mitte-eestlastes Eesti riigi jaoks olulist inimkapitali ning ressursi potentsiaalsete kodanike näol.

5 faktor kui mitte-eestlaste integratsioonivalmidust rõhutav argumentide grupp koondab endas väiteid, mis ühelt poolt tunnustavad mitte-eestlaste integratsiooni valmidust ning huvi keeleõppimiseks, teisalt aga näevad probleemina eestlaste vähest sallivust.

6 faktor kui keeleoskust ja toimetulekut siduv argumentide grupp koondab endas väiteid, mis seovad mitte-eestlaste keeleoskuse või -oskamatusega nende toimetuleku ja tööalased väljavaated.

1.6 Statistilise analüüsi järeldused

Kokkuvõtvalt võib öelda, et eestikeelse pressis veergudel leidub üha rohkem konstruktsiooni, mida võib tähistada kui 'lojaalsed venelased ja sõbralik riik'. Mitte-eestlaste positiivset käsitlust toetatakse rea argumentidega: nad on orienteeritud Eestile kui oma kodumaale, neil on kujunenud uus 'koduvenelase' identiteet, nad oskavad ja tahavad eesti keelt õppida ning võtavad aktiivselt osa Eesti kultuurielust. Teiselt poolt on riik ja eestlased teinud palju selleks, et mitte-eestlastel oleks Eestis mugav elada. Neid ei diskrimineerita, kahe kogukonna vahel kasvab sallivus ja puuduvad poliitilised erimeelsused, arenevad head suhted ja koostöö. Esineb ka vastupidist hinnangut riigi tegevusele – integratsioonile võivad takistuseks saada mitmed õiguslikud-poliitilised otsused ja integratsiooni liigne forsseerimine.

Venekeelses meedias esitatud diskrimineerimisdiskursus on võrreldes 1999.a-ga vähenenud, seda eeskätt seoses kasutatavate infoallikate struktuuri muutumisega. Kuid võib öelda, et mitte-eestlaste rahulolematuse muutumine konkreetsemaks ja riigipoolseid jõupingutusi käsitletakse venekeelses pressis ikka veel ebapiisavateks. Teiselt poolt on toonud arutelu integreerunud ühiskonnast ka venekeelses meediasse diskussiooni ja arvamuste paljususe. Venekeelse meedia suurtest ja kiiretest muutustest tingituna ei õnnestunud selles esinevatest väidetest ka faktoranalüüsiga esile tuua ühtegi selget faktorit. Võib oletada, et järgmise aasta meediamonitooringu tulemusena võib esitada ka venekeelses meedias selginenud ja läbiarutatud pildi integratsioonist.

II TRÜKISÕNAS AVALDATUD MATERJALIDE SISU KVALITATIIVNE ANALÜÜS

2.1 Integratsiooniprobleemide kajastamine eesti- ja venekeelses trükimeedias

Antud osa kaetakse kvalitatiivse analüüsi teel. Selleks kirjutatakse üles probleemi olemus, kannataja, probleemi põhjustaja, võimalikud lahendusvariandid (kui need tekstis antud) ja oodatav lahendaja. Kõik need märgitakse üles võimalikult tekstilähedaselt.

Probleemianalüüs annab vastused küsimustele: Millised probleemid leiavad ajakirjanduses kõige sagedamini käsitlemist? Milliseid integratsiooniteemasid need puudutavad (loend A kodeerimisjuhendist)? Kuidas probleeme käsitletakse? Kelle probleemideks neid peetakse? Keda probleemide tekkimises süüdistatakse? Kuidas probleeme lahendada? Kes peaks lahendama? Kas eesti- ja venekeelne ajakirjandus käsitlevad probleeme ühtmoodi? Kas neis leiavad tähelepanu ühed-samad või erinevad probleemid?

2.1.1 Integratsiooniga seonduvad probleemid

Eesti- ja venekeelses trükimeedias esile kerkinud integratsiooniga seonduvad probleemid jagunesid järgmiste teemade alla:

1. Keelelis-kommunikatiivse sfääri probleemid
 - a. Eesti keele oskus ja õppimine
 - b. Haridus ja venekeelne kool
 - c. Meedia ja kommunikatsioon
 - d. Kultuur
2. Õiguslik-poliitilise sfääri probleemid
 - a. Keeleseadus ja -nõuded
 - b. Kodakondsus- ja välismaalaste poliitikaga seotud probleemistik
 - c. Integratsioonipoliitika
 - d. Erakondlik ja poliitiline tegevus
3. Sotsiaalmajandusliku sfääri probleemid
 - a. Hõivatus
 - b. Sotsiaalhoolekanne
4. Muud probleemid
 - a. Rahvussuhted
 - b. Sotsiaal-psühholoogilised probleemid

Võrreldes 1999.a. integratsiooni meediamonitooringu raames läbiviidud probleemianalüüsiga on pilt probleemide jagunemises sfääridesse ühtlasem: nii keelelis-kommunikatiivne kui õiguslik-poliitiline pälvivad eesti ja venekeelses trükimeedias üsna võrdselt tähelepanu (vt tab 2.1.1). Sotsiaalmajanduslik sfäär on integratsiooniprobleemide kajastamisel endiselt ebaolulisemal positsioonil.

Tabel 2.1.1. Probleemide jagunemine sfääridesse eesti- ja venekeelses valimis

	E	E%	V	V%
Keelelis-kommunikatiivne	78	42	95	37
Õiguslik-poliitiline	70	37	128	50
Sotsiaalmajanduslik	13	7	19	7
muud	26	14	16	6

Eestikeelses valimis tegeldi väga palju venekeelsete laste hariduse problemaatikaga, kus läbivateks diskussiooniteemadeks olid 'vene laps eesti koolis' (vene laps kaotab oma identiteedi, eesti kool traumeerib teisest rahvusest last, õpetajad ei saa mitmekultuuriliste klasside õpetamisega hakkama), ja 'vene kooli üleminek eestikeelsele õppele'. Järgmine oluline arutelu punkt, mille esinemissagedus oli kõrge ka 1999.a., keskendus kommunikatsiooni probleemidele – mitte-eestlaste vähene informeeritus Eesti ühiskonna elust, mille tõttu ei jõua nendeni keeleõppe programmid, info edasiõppimisvõimalustest jms., nõ 'ühise agenda puudumise probleem'.

Õiguslik-poliitiline sfäär muutus 2000.a. oluliseks seoses mitmesuguste dokumentide massilise vahetamistähtaja saabumisega. Aasta esimesel poolel kirjutati pikki reportaaže järjekordadest KMA uste taga, aasta teisel poolel jõudis avalikkuseni lapsendatud tüdruku kodakondsuse lugu ja tegeldi perekondade taasühinemise probleemiga (Dmitri ei saanud tuua oma Peterburist pärit naist Eestisse ja seega pidid kaks haritud inimest siit lahkuma). Tundub, et viimasega suutis ajakirjandus kõigutada Eesti kodakondsusseaduse legitiimsust lugejate silmis.

Sotsiaal-majanduslikust sfäärist pälvis tähelepanu eelkõige mitte-eestlaste tööhõive probleem: mitte-eestlastest naised ja vene noored ei leia tööd, samuti pole tööd paljudes Ida-Virumaa monofunktsionaalsetes linnades.

Rahvussuhted tõusid ajakirjanduse huviorbiiti seoses kahe asjaoluga. Kevadel tutvustatud projekti 'Integratsioon Eesti ühiskonnas: Monitooring 2000' uurimistulemustest kerkis üles eestlaste sallimatuse küsimus (46% eestlastest soovib muulaste lahkumist), aasta lõpul aga vastupidi, muutus probleemiks liigne sallivus (Rein Hansoni kodakondsusfilmis taheti ilustada eestlaste-venelaste suhteid).

Venekeelses valimis olid praktiliselt pooled probleemidest suunatud riigi ja riigiinstitutsioonide tegevuse vastu: kodakondsus- ja välismaalastepoliitika jäikus, keelenõuete alandav iseloom, assimileeriv integratsiooniprogramm, eestikeelsele haridusele ülemineku ebareaalne plaan jms.

Palju tegeleti ka venekeelse elanikkonna identiteedi- ja võõrandumise probleemidega – eesti koolis õppivad vene lapsed ei tunne enam oma kultuuri ja ei oska vene keelt, vene noored tahavad Eestist lahkuda, kuna ei näe siin tulevikuperspektiivi. Kritiseeriti mitte-eestlaste passiivsust ja ühiskonna elust eemalehoidmist, keeleõppe ja kodakondsuse omandamise motiivide puudumist, vene rahvusest lapsevanemaid, kes panevad oma lapsed eesti kooli, jms. Venekeelse hariduse problemaatikat kajastati väga erinevate vaatenurkade alt ja seda alates lasteaiast astmest kõrghariduse omandamiseni välja.

Rahvussuhetes arutleti samuti kui eestikeelses meedias eestlaste sallimatuse küsimuse üle, kuid seda märksa tagasihoidlikumalt.

2.2.2 Probleemide põhjustajad, lahendajad ja kannatajad

Probleemianalüüs vaatas ka, kellele probleem kahju teeb e kannatajaid, kes on süüdi selle tekkes e süüdlasi, kes peaks selle lahendama e lahendajaid ja milliseid lahendusi välja pakutakse. Nende analüüsikategooriate seisukohalt võib öelda, et nii probleemist kahju saavate isikute, probleemi põhjustajate, võimalike lahendajate ja lahenduste poolest on nii eesti- kui venekeelses trükimeedias muutunud pilt mitmekesisemaks.

Kui näiteks 1999.a. meediamonitooringu andmetel oodati suuremale osale probleemidest lahendajaks riiki, siis nüüd pakutakse venekeelses trükimeedias riigi kõrval lahendajatena välja ka mitte-eestlasi, venekeelsete koolide õpetajaid, kohalikke

omavalitsusi, lapsevanemaid, eestlasi ja mitte-eestlasi üheskoos, välisorganisatsioone, venekeelses meedias töötavaid ajakirjanikke jpt.

Eestikeelses trükimeedias on samuti märgatav venekeelse kooskonna heterogeensem käsitlus. Näiteks on välja toodud probleemidest kahju saavate isikute rühmad, kelleks pole mitte ühtne ja monoliitne 'vene kogukond', vaid 2000.a. esimese poolaasta valimis väga sageli venekeelsed noored või mittekodanikud. Samamoodi on konkretiseeritud probleemide põhjustajaid ja lahendajaid, kelleks võivad olla nii tööandjad, õpetajad, kohalikud omavalitsused, meedia, kool, välisorganisatsioonid, kultuuriseltsid.

Kokkuvõtvalt: eesti- ja venekeelse trükimeedia probleemianalüüs näitas, et kahe meedia vahel saab tõmmata järjest rohkem sarnaseid jooni, seda nii tõstatatud probleemide osas kui probleemidega seotud subjektide käsitluses.

2.2 Mitte-eestlase konstrueerimine eestikeelses trükimeedias¹³

Aruande eelmises osas viidatud heterogeensuse tõestamiseks eestikeelses meedias on antud osas esitatud mitte-eestlaste konstrueerimise esmase analüüsi tulemused. Lühikese perioodi jooksul¹⁴ 2000.a. lõpus vaadeldi mitte-eestlaste kujutamist eestikeelses trükimeedias. Selle esimese olulise järeldusena võib eelpool püstitatud hüpoteesi kinnitada –kujutuspilt on muutunud tõepoolest heterogeensemaks. Mõisteid 'vene kogukond', 'muulaskond', mis viitavad nähtuse homogeensele või monoliitsele iseloomule, kasutatakse väga harva.

Mitte-eestlase konstrueerimist võib jälgida viie osutava teemadekategooria alusel, kusjuures kategooria kasutamine on liigitatud mitte-eestlasi eestlastega ühendavaks või neist eristavaks. Kui näiteks viidatakse sellele, et mitte-eestlased on Eesti kodanikud või nad elavad samal territooriumil, siis seda on antud analüüsis käsitletud kui eestlastega sarnasusele viitamist ehk kui ühendavat kategooriat, samas kui rahvuse või eesti keele oskamatusel mainimist on käsitletud eestlastest eristamisena.

- 1) Viitamine territooriumile kui ühendavale kategooriale (26 korda)
meie venelased, meie mitte-eestlased jne.
Eesti/ Eestimaa/ Eestis elavad/ Eestis sündinud venelased
siinsed/ siin elavad, kohalikud venelased
viitamine regioonile (Narva, Sillamäe, Ida-Virumaa venelased)
- 2) Viitamine rahvusele kui eristavale kategooriale: venelased, lätlased, aserbaidžaanid, mitte-eestlased (41 korda)
- 3) Viitamine keelele kui eristavale kategooriale: umbkeelsed, venekeelsed, ühekeelsed, muukeelsed (13 korda)
- 4) Viitamine õiguslikule staatusele: Eesti kodanikud (ühendav kategooria), mittekodanikud või illegaalid (eristav kategooria) (22 korda)
- 5) Viitamine sotsiaal-majanduslikule ja ametialasele staatusele kui ühendavale kategooriale: õpetajad, politseinikud, poliitikud ja riigikogu liikmed, ametnikud, pensionärid, arstid, koolijuhid, õpetajad, ärimed (17 korda).

¹³ Antud analüüsi tulemusi esitleti OSCE poolt korraldatud meediaseminaril 'Integratsiooni diskursus eesti- ja venekeelses meedias' Tallinnas 18.-19.dets.2000.a.

¹⁴ Süstemaatilise analüüsi alla võeti novembri kahe esimese nädala kõik eestikeelsed väljaanded, kus integratsiooni- ja rahvussuhete teema esines.

Eestikeelne trükimeedia kasutab ühendavaid ja eristavaid kategooriaid mitte-eestlasele viitamiseks enam-vähem võrdselt: pooltel juhtudele tõstetakse esile mitte-eestlasi eestlastega ühendavatele jooni (sama elukoht, sama töökoht/amet, ühe ja sama riigi alamad); eristavate joontena tuuakse välja keel (eesti keele mitteoskamine või vene keele kõnelemine), nende rahvuslik päritolu (venelased, mitte-eestlased) või see, et nad pole Eesti riigiga õiguslikult seotud.

Positiivse mitte-eestlase pildi konstrueerimisel kasutatakse mitmeid võtteid:

- lauses viidatakse kõrvuti erinevatele rahvustele (eestlasi ja venelasi), et viidata nende koostööle.
 ‘...eesti ja vene noortevõistkonnad...’ (*Videvik 16.11.00*), ‘eesti ja vene rübligid’ (*Põhjarannik 25.11.00*), ‘huviringid ühendavad nii eesti- kui vene noori’ (*Postimees 9.11.00*)
- väärtustatakse eesti keele oskust või pingutusi selle omandamiseks
 ‘naine ja lapsed räägivad aktsendita eesti keelt, Guliev ise paraku mitte’ (*EE 9.11.00*)
 ‘eesti keelt oskavaid venelasi pole palju’ (*Epl 11.11.00*)
 ‘ajal, mil riigis on küllaga umbkeelseid Eesti kodanikke, ei nõustunud riik võtma vastu naist, kes asus Peterburis eesti keelt õppima juba enne elamisloa saamist.’ (*PR 18.11.00*)
 ‘ühtekokku läbis helilooja Ivar Musta isa Venjamin Tsõganov jalgrattal ligi pool tuhat kilomeetrit, et käia riigikeele kursustel’ (*Epl 20.11*)
- Eesti on kodumaa, siinseid mitte-eestlasi eristatakse Venemaast ja sealsetest venelastest (sageli ütleb seda mitte-eestlane ise)
 ‘kui Bakuus emal külas käib /.../ ütleb ikka: ma lähen nüüd koju tagasi. See tähendab Eestisse.’ (*EE 9.11.00*)
 ‘väljaspool kodumaad oleme suurimad Eesti patrioodid, Eestis aga tingimata venelased, näitamaks kõigile, et venelasedki on normaalsed inimesed.’ (*Epl 11.11.00*)
 ‘Venemaa on ammu võõraks riigiks haritud kohalikele venelastele...’ (*Epl 24.11.00*)
 ‘Me oleme teistmoodi kui Venemaa venelased. /.../ Loeme vene klassikat, aga istume ka eesti baarides.’ (*Pm 25.11.00*)
 ‘...ütlesin, et mu sünnimaa on Venemaa, kuid mu kodumaa on juba ammu Eesti. *Lenfilmis* öeldi mulle kord, et sa, Tanja, oled nii tore tüdruk, aga nüüd oled nagu välismaalane. Kuid Eestis tunnen ma end kodusemalt.’ (*Pm 25.11.00*)
- mitte-eestlaste puhul väärtustatakse nende haritust
 ‘Eesti kodanik Dmitri pidi valima naise- ja kodumaa-armastuse vahel. Esimene jäi peale. Kuna tema Venemaa kodanikust naisele ei antud Eestis elamisluba, jääb nüüd riik kahe noore ja haritud spetsialisti võrra vaesemaks.’ (*PR 18.11.00*)
 ‘haritud kohalikud venelased’ (*Epl 24.11.00*)
 ‘tegemist ei ole Eesti riigi vaenalsega, vaid haritud spetsialistiga’ (*PR 21.11.00*)

Rahvusest ja rahvussuhetest rääkides on tekkinud eestikeelse trükimeedia diskursusesse kaks uut aspekti:

- rahvussuhete probleemid projitseeritakse minevikule
 ‘enamasti võetakse omaks igauks, kes on ära õppinud eesti keele...’ (*Epl 11.11.00*)
 ‘eestlased rõõmustavad Budõlini pronksmedali üle, venelased Noole kulla üle.’ (*Pm 15.11.00*)
 ‘Eesti kunagised rahvuspinged’ (*Pm 18.11.00*)
 ‘eesti- ja vene kogukonna terav vastasseis 80ndate lõpus’ (*Pm 13.11.00*)
 ‘Pidevalt Toompealt või all-linnast tulevaid eestlaste ja mitte-eestlaste kohta käivaid (rinde)teateid kuuldes jääb mulje, et käib pidev küünarnukimäng. /.../

Silmetis meestega juttu puhudes nägin hoopis teistsuguseid mitte-eestlasi. Neid, kellest ministrid ei räägi. Aga neid ei ole ka vaja integreerida.' (Pm 20.11.00)
'meie teeme saadet nii eestlastele kui venelastele, eesti saadet vene keeles.' (Pm 25.11.00)

□ rahvus on indiviidi vaba valik

'eestikeelses keskkonnas omandas Fjodor kõik omadused, mis ühendavad eestlasi ja on puhtalt tema enda määratleda, kas ta peab end eestlaseks või venelaseks. Eestlastele on ta oma.' (Epl 11.11.00)

'Et sellised vildakad stereotüübid tänapäeval ei sobi, kinnitas Zukermanile grupp noori Eesti venelasi, kes hüüdis talle: "Me oleme eestlased, ainult räägime vene keeles!".' (Pm 25.11.00)

Kokkuvõtvalt võib sellise esmase analüüsi põhjal öelda, et eestikeelse meedia diskursusesse on lisandunud positiivse mitte-eestlase konstrueerimise atribuudid. Ajakirjanduse suhe on muutunud personaalsemaks ja sallivamaks. Mitte-eestlasi ei võeta enam kui ühtset (võõrast ja vaenulikku) kogukonda, vaid üha rohkem eristatakse nende seas erinevaid rühmi ja tuuakse esile nende sarnasust eestlastega. Teiselt poolt võib oletada ka etnilise korrektsuse traditsiooni omaksvõttu, millest johtuvalt on pressis kasutatav keel väljaannete toimetajate suuremat tähelepanu pälvinud.

III KAMPAANIA 'PALJU TOREDAID INIMESI' INTEGRATSIOONI VAHENDINA

3.1 Reklaamikampaania süvaanalüüs

2000.a. meediamonitooringu raames viidi läbi reklaamikampaania 'Palju toredaid inimesi' analüüs. Analüüsimaterjaliks valiti sellest kampaaniast kuus venekeelset reklaami: 'Kristit ja Nastjat tead?', 'Peetrit ja Vladimirit tead?', 'Sergeid ja Indrekut tead?', 'Erkit ja Seržot tead?', 'Ingridit ja Nataljat tead?', 'Mihhaili ja Urvet tead?'¹⁵. Jälgimaks edastatava sõnumi vastuvõttu, on analüüsitud ka antud reklaamikampaaniat käsitlevaid meediatekste ja viidud läbi intervjuud Ida-Virumaa noortega.

Analüüsis kasutatud lähenemisviisi selgitab Barthes'i teooria (the idea of two *orders of signification*), mille kohaselt on võimalik teatud märki vaadelda denotatsiooni ja konnotatsiooni tasandil. Denotatsioon on Barthes'i järgi teatud märgi nõ esmane/autentne tähendus: see, mis on nähtav. Konnotatsioon on märgi kaastähendus, mis tekib tänu juba olemasolevatele teadmistele, ühiskondlikele/kultuurilistele jms väärtustele, auditooriumi huvidele/ ootustele/emotsioonidele. Teisisõnu, märgi denotatsiooni all mõeldakse seda, *mida* edastatakse auditooriumile, samas kui märgi konnotatsiooni all mõeldakse seda, *kuidas* edastatakse.

Antud analüüsi eesmärkideks oli: 1) selgitada välja, milline on reklaamikampaania 'Palju toredaid inimesi' kaudu edastatav sõnum (lisaküsimusena saaks siinjuures vaadelda seda, kuidas sotsiaalreklaami kaudu edastatav sõnum vastab kampaania alguses püstitatud eesmärkidele); 2) analüüsida, kuidas edastatakse kommunikatiivse kampaania peamist sõnumit (lisaküsimusena saaks vaadelda, missuguste mõjutusvahendite ja -võtete abil reklaami mõju saavutatakse); 3) tuua välja kampaania võimalikud valupunktid.

3.1.1 Reklaamis kasutatavate piltide denotatsioon

Analüüsides reklaamikampaanias 'Palju toredaid inimesi' kasutatavaid pilte, on näha, et antud kampaania peamisi eesmarke (integratsiooni toomine avalikkuse tähelepanu alla, hoiakute ja stereotüüpide muutmine, positiivse muulasekuvandi loomine, argumentide pakkumine integratsiooni pooldamiseks, temaatika täiendamine uudse vaatenurgaga) püüti saavutada järgmiste visuaalsete võtete abil:

- kahe kogukonna esindajaid on pildistatud üksteisele avatuna (mudelite kehahoiak, sirged õlad ja avalad näod viitavad sellele, et kaks rahvast on valmis üksteisele vastu tulema);
- kahe kogukonna esindajad on sõbraliku, heatahtliku näoilmega (mudelite lahke naeratus viitab sellele, et sellega teevad nii eestlased kui ka mitte-eestlased sammu teineteise poole);
- pildid vihjavad sellele, et kahe kogukonna vahel peab olema soov ning tahe üksteist kuulata ja üksteisest aru saada (mudelite kõrvad on nähtaval);
- pildid vihjavad sellele, et kahe kogukonna vahel peavad arenema koostöö ja head suhted (mudelitel on silmside);

¹⁵ Edaspidi: Kristit ja Nasjat tead? – 1, Peetrit ja Vladimirit tead? – 2, Sergeid ja Indrekut tead? – 3, Erkit ja Seržot tead? – 4, Ingridit ja Nataljat tead? – 5, Mihhaili ja Urvet tead? – 6.

- on jälgitav solidaarsuse ja võrdsuse mõte (sirge istumisnurk peab arvatavasti osutama sellele, et kahe kogukonna esindajatel on võrdsed sotsiaalgarantiid ja õigused);
- kuna kõige sagedamini näidatakse just eestlaste silmi (nt: peeglis on näha just Peetri silmad (reklaam 2); just Ingridi silmad on esiplaanil (reklaam 5)), siis võib oletada, et eestlasi püütakse esitada kui dialoogivalmis ja avatud isikuid. Siinkohal võiks antud võtet tõlgendada eestlastepoolse soovina algetada mitte-eestlastega dialoogi: esimene samm, mida peetakse üheks integratsiooni edukuse tagajaks.

3.1.2 Reklaamis kasutatavate tekstide denotatsioon

Toetudes reklaamikampaanias 'Palju toredaid inimesi' püstitatud eesmärkidele, võib tekstide analüüsimisel jõuda järgmiste järeldusteni:

- kõiki tekste läbib sõnum, et sõltumatult rahvusest on Eesti eestlaste ja mitte-eestlaste ühine kodu ja et nende kõrval elab palju toredaid inimesi;
- kõikides tekstides viidatakse eestlaste ja mitte-eestlaste ühistele eesmärkidele ja saavutustele (nt '*Ну, какая разница, кто забьет. Главное – гол есть. Выигрывает-то вся команда.*' (reklaam 3); '*И трассу для водопровода мы обеими семьями копали, в одиночку силенок бы не хватило.*' (reklaam 6));
- kõiki tekste läbib sõnum, et integratsioon kulgeb seal, kus on palju mõlema kogukonna esindajaid (Tallinn, Tartu). Tuleb märkida, et Lõuna-Eesti on siit välja jäetud, näib nagu integratsioon antud piirkonda ei puudutaks;
- kõiki tekste läbib sõnum kutsub mitte-eestlasi aktiivsemalt tegutsema ja Eesti ühiskondlikust elust osa võtma ('*От тебя самого зависит сделать свою жизнь интересной*' (4));
- rõhutatakse probleemide puudumist kahe kogukonna vahel, rahvussuhete arendamisega ei kaasne pinged (nt '*Проблем у нас никаких*'(6); '*Кататься могут все, кто хоть как-то стоит на доске.*' (4));
- multikultuursus seostatakse huvitava, mitmekülgse eluga, mis võimaldab vastastikust õppimist ja arengut (nt '*На самом деле, чем разнообразней народ сюда заваливает, тем интересней*' (4); '*...поэтому мне надо, чтобы вокруг меня было много людей, разных...*' (5); '*Без Сергея игра бы наша побледнела [võib oletada, et mängu mõiste seostatakse eluga].*' (3); '*У них всегда есть чему поучиться,*' teatab Natalja (5));
- kampaania kaudu püütakse edastada sõnumit, et mitte-eestlasi on mõttekas vaadelda Eestile vajaliku ressursina (nt '*...самый работающий сосед, какого я видела,*' teatab Urve (6); '*Он же вездесущий и целая куча голов – это его заслуга.*' (3));
- tekstides rõhutatakse eesti keele omandamise tähtsust (nt '*Я ему помогал домашние задания по эстонскому делать*' (3); '*Я тоже учу ее правильно произносить трудные слова, например, Йыгева, Эмайыги*' (5));
- samuti üritatakse kahte kogukonda lähendada (nt '*Соседи – это как родители*' (6)).

3.1.3 Reklaamis kasutatavate piltide konnotatsioon

Konnotatsiooni interpreteerimisel pöörati tähelepanu eelkõige sellistele kategooriatele, mida on võimalik mitut moodi tõlgendada. Arvestades ühiskonnas levinud diskursusi, võib reklaame tõlgendada järgmiselt:

- reklaamikampanias 'Palju toredaid inimesi' rõhutatakse eestlaste liidripositsiooni ja üleolekut:
 - enamikul piltidest toimub tegevus eestlaste territooriumil (nt reklaamis 6 näidatakse eestlase kodu, kus mitte-eestlane esineb külalise rollis. Antud võte võib vihjata sellele, et mitte-eestlased ei saa Eestit oma kodumaaks pidada.);
 - jääb mulje, et eestlasi esitatakse võrreldes mitte-eestlastega materiaalselt rohkem kindlustatuna (nt Urve koduinterjäär ja rõivastus viitab majanduslikule heaolule (6));
 - võimusuhte diskursust jälgides jääb mulje, et võim on eestlaste käes. Sellele viitab võte, kus eestlasi esitatakse pildi esiplaanil ja võrreldes mitte-eestlastega on nende kujud tervikuna pildistatud. (nt autorool on Peetri käes (2));
 - jääb mulje, et mitte-eestlased on oma liigutustes piiratud ja et keegi piirab sihipäraselt nende vabadust (nt Mihhaili pintsak ja särgi kinninööbitud ülemine nööp ei luba tal lõdvestuda (6));
 - jääb mulje, et mitte-eestlastele nõ näidatakse nende koht Eesti ühiskonnas kätte, vihjatakse mitte-eestlaste madalamale õiguslikule ja sotsiaalsele staatusele (nt Urve hoiab kannu sangast kinni, nimetissõrm on välja sirutatud ja allapoole suunatud).
- reklaamikampania süvalugemisel võib järeldada, et eestlastel tegelikult puudub valmidus dialoogiks:
 - eestlasi esitatakse pingestatuna, teatud hirmutundega mitte-eestlaste suhtes (nt Kristi istub pinges ja vaatab valvsalt (1));
 - eestlased ei soovi dialoogi astuda ja ignoreerivad mitte-eestlasi (nt Ingrid on pööranud Nataljale oma selja (5); Kristil on huuled kokku surutud (1));
 - eestlasi kujutatakse endassesuletuna (nt Erkil on käed risti (4)).
- reklaamikampania süvalugemisel võib järeldada, et mitte-eestlased hoiduvad või jäävad kõrvale toimuvast, st integratsiooniprotsessist:
 - mitte-eestlaste kujud väljendavad teatud endassetõmbumist (nt Seržo kõrvu ei ole näha, seega ei pööra ta tähelepanu Erki poolt öeldule (4));
 - mitte-eestlaste kujud väljendavad leppimist olemasoleva olukorraga ja väljavaadete puudumist (nt Natalja on hajevil (5));
 - mitte-eestlaste kujud väljendavad teatud passiivsust ja koostöövalmiduse puudumist (nt Sergei ei surunud Indreku kätt (3)).

Eraldi on mõtet välja tuua reklaamid 'Kristit ja Nastjat tead?' ja 'Erkit ja Seržot tead?'. Pöörates tähelepanu reklaami tegelaste vanustele, võib jõuda üsna huvitavatele järeldustele.

Eestlaste vanemat ja nooremat põlvkonda kõrvutades on näha, et esimesi esitatakse reeglina liidripositsioonil. Noorema põlvkonna käitumisviisi on aga pigem vastupidine, nad tunnevad ennast ebamugavalt ja kohmetult (nt nii Kristi kui Erki vaatavad viltu; Erki käed on risti; Kristi istub ehmunu ja kahtlevana). Antud asjaolu võiks osutada sellele et, eesti noored võtavad tundmatut ohuna ja võib-olla suhtuvad

sellesse isegi sallimatult (mitte-eestlased paiknevad plakati paremal poolel, mingi uue, tundmatu asja positsioonil).

Ka mitte-eestlaste positsioonides võib märgata põlvkondlikku erinevust. Kui vanemasse generatsiooni kuuluvatele mitte-eestlastele on omane teatud passiivsus ja olemasoleva olukorraga leppimine, siis mitte-eestlastest noored esinevad pigem liidri rollis (nt nii Seržo kui Nastja on pildi esiplaanil; Nastja kasutab aktiivselt žeste; noorte välimus viitab teatud enesekindlusele). Võiks järeldada, et noored tunnevad end Eesti ühiskonnas kohanenutena. Järelkult saab nende puhul rääkida uue identiteedi tekkimisest. Sealjuures tuleb märkida, et mõningal määral asetavad mitte-eestlastest noored tõkke enda ja eestlaste vahele (nt Seržo kasutab rula kui kaitsevahendit; Seržo kõrvu ei ole näha, seega ei pööra ta tähelepanu Erki poolt öeldule).

3.1.4 Reklaamis kasutatavate tekstide konnotatsioon

Mis puudutab tekstilist konnotatsiooni, siis võib öelda, et mõnede aspektide analüüs viib huvitavatele järeldustele:

- tekstides on näha, et kahe rahvuse omavahelist suhtlemist takistavad mõned asjaolud (nt '*...дня не проходит, чтобы мы с Урве не перекинулись словом, хотя бы через **изгородь** [antud juhul saab mõistet **изгородь** tõlgendada keelelise või isegi meelelise takistusena]...*' (6));
- tekstidest paistab, et kahe kogukonna esindajad saavad üksteisest aru vaid nendes sfäärides, mille vastu on mõlemal huvi (nt '*Поэтому на поле мы понимаем друг друга с полуслова.*' [lahtiseks jääb küsimus, kuidas on aga lood argielu puhul?]) (3));
- jäetakse mulje, et mitte-eestlastel puudub valikuvõimalus (nt '*Соседи - ...их не **выбирают***', ütleb Mihhail (6));
- jäetakse mulje, et eestlased õpetavad mitte-eestlastele ellusuhtumist ja määravad nende käitumisnormid (nt '*С людьми просто **надо** ладить,*' teatab Urve (6); '*Главное – с работой хорошо **справляться** и с людьми **ладить,***' ütleb Peeter (2));
- üldiselt ei eelda kampaanias kasutatav keel assotsiatiivset mõtlemist, auditooriumi poole pöörduakse küllaltki lihtsustatud vormis, ja peaaegu üldse ei appelleerita inimlikele väärtustele (nt sõprus, armastus, kaastundlikkus jne). Antud asjaolu võiks osutada sellele, et auditooriumi (antud juhul mitte-eestlasi) alavääristatakse ja nende mõtlemisvõimele antakse suhteliselt madal hinnang;
- reklaamtekstide põhjal võib järeldada, et eestlasi ja mitte-eestlasi seob omavahel eelkõige mingi kehaline/füüsiline tegevus, mis üldiselt ei eelda omavahelist dialoogi. Mainitud asjaolu võib viidata dialoogivalmiduse puudumisele (nt '*С Петером мы **колесим** по уезду уже два года*' (2); '*Мы все вместе **построили** скейт-парк в старом ангаре*' (4)).

3.1.5 Kokkuvõte

Analüüsides kommunikatiivset kampaaniat 'Palju toredaid inimesi' ning selle vastavust püstitatud eesmärkidele võib öelda, et:

- vaatamata sellele, et kampaania kaudu püütakse algatada kahe kogukonna vahel dialoogi, reklaamis endas kahepoolset suhtlemist ei toimu. Öeldut põhjendab asjaolu, et mitte-eestlased räägivad reklaamis asjadest üsna üldistavalt ja

abstraktselt. Võib oletada, et mitte-eestlasi kasutatakse siin kui dialoogiks vajalikku koostisosa, tausta. Teiselt poolt osalevad eestlased võrreldes mitte-eestlastega dialoogis aktiivsemalt. Seega kõlab reklaami kaudu peamiselt eestlaste 'häääl', kuna integratsiooni puudutavad tugipunktid edastatakse nende vahendusel, ja nende vaatavinklist.

- reklaami kaudu üritatakse tekitada solidaarsustunnet mõlemas kogukonnas, kuid tekstide süvalugemisel selgus, et mõningaid pildilisi ja tekstilisi kategooriaid saab tõlgendada võimusuhte konstrueerimisena. Sealjuures tuleb märkida, et võim antakse eestlastele, kes teadvustavad enda kui enamusrahvuse privilegieeritud positsiooni ja on stereotüüpse mõtteviisiga. Mitte-eestlastele on tüüpiline teatud passiivsus ja leppimine olemasoleva olukorraga, väljavaadete ja koostöövalmiduse puudumine. Kui vaadelda eelkirjeldatud aspekti eestlaste seisukohast, siis on selline eestlaste kätte usaldatud võimusuhte konstrueerimine väga osav võte, mis võimaldab vähendada eestlaste hirmu oma kultuuri ja rahvuse säilimise pärast. Kui aga lähtuda mitte-eestlastest, siis saame hoopis teistsuguse efekti: mitte-eestlastel võib tekkida tunne, et neid tahetakse assimileerida. Mainitu muutub eriti aktuaalseks kui arvestada venekeelses pressis esitatavat diskursust¹⁶. Teiselt poolt võib reklaam mõjuda mitte-eestlastele vastupidiselt loodetule: kuna mitte-eestlased ei tunne ennast Eesti ühiskonna väärtusliku osana, käituvad nad eestlastest võõrandunult, ja reklaam 'Palju toredaid inimesi' võib alateadlikult vaid tugevdada mitte-eestlaste võõrandumistunnet.
- Kui arvestada konteksti, milles kampaania läbi viidi (venekeelse meedia kaudu edastatav mitte-eestlaste diskrimineerimise diskursus ja teiselt poolt on kogu integratsiooniga seotud tegevus tihedalt seotud Eesti pürgimisega euroliitu), siis omandab reklaam hoopis negatiivse tähenduse – reklaami kaudu üritatakse tugevdada müüti kahe kogukonna lähenemisest (kahe rahvuse vahel arendatakse ja tugevdatakse häid suhteid, nenede vahel suureneb sallivus ja koostöö). Kampaanias domineeriv eestlastepoolne häääl paneb aga mõtlema, kas tõesti arvestatakse integratsiooniprotsessis mitte-eestlaste ootusi ja huve, kas tõesti on integratsiooni väljundiks *multikultuuriline* ühiskond jne.

3.2 Kampaanias kasutatavad mõjutusvahendid

Järgnevalt analüüsitakse, milliseid mõjutamis- ja manipuleerimisvahendeid kasutatakse kampaania eesmärgi saavutamiseks.

Materjali esitamise võtetest kasutati ühepoolset argumentatsiooni ja kordusi. Taoliste vahendite abil edastati sõnumit, et sõltumatult rahvusest on Eesti eestlaste ja mitte-eestlaste ühine kodu ja et nende kõrval elab palju toredaid inimesi. Näiteks, sõnum 'rahvusest sõltumata' läbib reklaamide tekste erinevates vormides: '*Если тебе человек нравится, то национальность роли не играет*'; '*В футболе национальность дело десятое*'; '*Национальность в нашем деле не показатель*'. Samuti kohtab väga sageli sõnumit 'Eesti on koduks meile kõigile': '*Я ему помогал домашние задания по эстонскому делать*' (antud juhul tekitab sõnaühend *домашние* ja *эстонскому* konnotatsiooni Eesti = kodu); '*Кататься могут все, кто хоть как-то стоит на ногах*' (sõnaühendi on võimalik tõlgendada, et Eestis võivad elada kõik rahvusest sõltumata).

¹⁶ Vt 1999.a.Integratsiooni meediamonitooringu aruanne

Leidub ka sõnumi 'Palju toredaid inimesi' analooge, näiteks: '...мне надо, чтобы вокруг меня было много людей, разных и талантливых'; 'На самом деле, чем **разнообразней народ** сюда заваливает, тем **интересней**'.

Manipuleerimisvõtetest kasutati üsna sageli 'omad poisid'-võtet, mille puhul püütakse sõnakasutuse kaudu vähendada distantsi auditooriumiga. Kasutatakse elavat dialoogi, tarbekeelt (nt '[...] чем **разнообразней народ** сюда **заваливает**, [...]') (4); 'А Миша, [...], **самый работающий сосед**, какого я видела. [...], в одиночку силенок бы не хватило.' (6)) ja hüüdnimesid (nt 'Мы с **Терей**...' (3))

Väga tihti kohtab 'ühise platvormi'-võtet, mille abil püütakse konstrueerida meie-tunnet, mis seostab omavahel enamuse ja vähemuse: kõikides reklaamtekstides räägitakse meist eestlaste ja mitte-eestlaste vahel erinevust tegemata. Näiteks, meie-tunne on kergesti jälgitav järgmistes väljendites: 'Мы все вместе построили скейт-парк в старом ангаре' (4); 'И трассу для водопровода мы обеими семьями копали, [...]' (6); 'Но потом мы быстро подружались' (1).

Samuti võib öelda, et reklaamtekstides esineb võtet, mida nimetatakse 'sädelevaks umbmäärasuseks' – nähtustest abstraktselt ja ilukõneliselt, sageli ka paatoslikult rääkides suurendatakse esitatud väite mõju ja väheneb väite põhjendamisvajadus, näiteks: 'Я лично своего напарника ни на кого не променяю' (2); 'Он же вездесущий и целая куча голов – это его заслуга' (3).

Kohati võib manipuleerimisvõtetest leida ka enesekindlat väidet, näiteks: 'Проблем у нас никаких' (6).

Reklaamikampaanias on kasutusel küllaltki lai manipuleerimisvahendite ja – võtete spekter, mille abil edastatakse kaht peamist sõnumit: 'Eesti on koduks kõigile rahvusest sõltumata' ja meie kõrval elab 'palju toredaid inimesi'. Sealjuures mängib olulist rolli asjaolu, et auditooriumiga kommuniqueerutakse personaalsel tasandil, mis võimaldab kaasahaaratuse tunde tekkimist.

Siinkohal tuleb öelda, et kampaanias kasutatavaid mõjutamisvahendeid võib käsitleda ka negatiivses tähenduses. Antud kampaania pidi aitama inimestel rääkida integratsiooniteemadel ning ületada 'meie-nemad' vastandumist. Sealjuures kasutati nimetatud eesmärgi saavutamiseks peamiselt ühepoolset argumentatsiooni, jättes tähelepanuta asjaolu, et ühiskonnas puudub ühine arusaamine integratsioonist ja selle protsesside kulgemisest¹⁷. Kuna kahel suurel rahvusrühmal on integratsiooni suhtes erinevad huvid ja ootused ning enamik eestlastest ja mitte-eestlastest suhtuvad protsessi üsna kriitiliselt, siis ühepoolne argumentatsioon võib suurendada auditooriumi tõrjuvat hoiakut.

Näiteks Ida-Virumaa noorte arvates ei toimu tegelikkuses midagi või toimub midagi integratsiooni ja assimilatsiooni vahepealset.

'А на самом деле как бы ничего не происходит'; '...у нас сейчас происходит ну что-то среднее между интеграцией и ассимиляцией, то есть мы русские должны немножечко интегрироваться в Эстонию, но эстонское общество не должно интегрироваться'.

Intervjuude tulemused viitasid ka kahtlusele, kas südamlikud rahvussuhted on üldse võimalikud: '...очень хорошие отношения, о которых здесь [reklaamides] рассказывается. Вот, не верю.'

Eelpoolöelduga võib kaasneda olukord, kus auditoorium ei võta sõnumit vastu soovitud viisil, vaid hakkab seda tõlgendada vastavalt oma kogemustest ja ettekujutlustest lähtuvalt. Seetõttu Katrin Saksa poolt lühidalt sõnastatud kampaania kaks eesmärki – 'Esiteks soovime mitte-eestlasi senisest rohkem sulandada meie

¹⁷ Vt 1999.a. Integratsiooni meediamonitoringu aruanne

kultuuriruumi, teha see neile mõistetavamaks ja talutavamaks. Teiseks tahame ka eestlasi senisest enam harjutada mõttega, et XXI sajandi avatud maailmas tuleb meil paratamatult senisest paremini õppida koos elama teise kultuuritaustaga inimestega, – ei jõua auditooriumini üldse või jõuavad vastuvõtu protsessis moonutatuna. Arvestades antud fakti, saab kampaania kohta ilmunud rohkeid karikatuure ja koomilisi vasteid tõlgendada kui vihjet läbiviidud kampaania ebaefektiivsusele või vääritimõistmisele. Seega võib lükata ümber meedias esitatud seisukohta, et kommunikatiivne kampaania ‘Palju toremaid inimesi’ jõudis kohale.

3.3 Sõnumi vastuvõtt

Et tuua välja reklaamikampaania ‘Palju toremaid inimesi’ mõju kujundanud tegureid on mõtet vaadelda nõ väliseid faktoreid, kas ja kuidas mõjutas reklaami vastuvõttu väliskeskond.

1999.aastal läbiviidud üldmonitooringu andmed näitasid, et ‘tegelik etniliste barjääride murdmine ning sallivuse kujunemine [see on vaadeldava kampaania üks peamisi eesmärke] saab toimuda vaid olukorras, kus kõik osapooled tunnevad end turvaliselt’ (Vetik, 2000). Järelikult mõjutas kampaania ‘Palju toremaid inimesi’ vastuvõttu nii eestlaste kui mitte-eestlaste puhul teatud määral nende turvalisuse tase.

Eestlaste jaoks tähendab turvalisus eesti keele ja kultuuri säilimist ja arenemist. Samas viitavad kampaania käiku kajastanud meediatekstid asjaolule, et reklaami küsilause kasutatud vigane eesti keel on eestlastele eemalepeletav.

See on hoiatav näide, missuguseks integratsiooniametnikud kujutlevad eesti keelt juba integratsiooni alguses (‘Integratsiooni kurvad grimassid’, Mati Hint, Pm). Kaugemas tulevikus võibki eesti keel inglise keeleks moonduda. Sellega häviks meie omane kultuur (‘Point ruulib’, Anton Grete, Epl).

Mitte-eestlaste jaoks tähendab turvalisus kindlust, et ‘...Eesti riigi poliitika pole suunatud nende väljatõrjumisele või assimileerimisele’ (Vetik, 2000). Samas esines aga venekeelses pressis seisukohta, milles integratsiooni võrdsustatakse assimilatsiooniga. Järelikult on võimalik oletada, et mitte-eestlastest auditooriumil tekkis reklaami negatiivne suhtumine.

Эстонское государство должно извиниться перед всем русским населением за принятие дискриминационных законодательных актов. [...] Отнюдь, их интересы (mitte-eestlaste huvid integratsiooniprogrammi välja töötamisel) остаются в стороне...(‘Нужна не «программа», а доброжелательность’, J.Tolstikov, Molodjezh Estonii).

О Ларисе и Олаве сегодня знают практически все подписчики Postimees [...] По обычным представлениям, все эти детишки (Larisa ja Olevi lapsed) могли бы стать образцом интеграции, но вместо этого и они, и вся семья придавлены безжалостной бюрократией Эстонской Республики. [...] Такова интеграция по-эстонски (‘Интеграция с дезинтеграцией’, Molodjezh Estonii).

1999.aasta üldmonitooringu käigus saadud järeldused osutasid tõigale, et vaatamata rahvuskonfliktide etapi ületamisele on ‘vastastikune ohutunne ja usaldamatus veel kõrged’ (Pettai, 2000). Arvestades vastmainitud võiks oletada, et kampaania sõnumi vastuvõttu mõjutas negatiivselt venekeelse ajakirjanduse kaudu levitav arvamus, et reklaamplakatides kujutatut ei vasta tegelikkusele:

Они не задаются вопросом, почему интегрирующаяся семья оказалась зажата шестернями инструкций, препятствующих интеграции как раз в то время, когда официально началась кампания по интеграции. [...] У этой кампании явно отрицательный или нулевой эффект ('Интеграция с дезинтеграцией', Molodjezh Estonii).

Eelöeldut kinnitavad ka Ida-Virumaa noortega tehtud intervjuud:

'...очень хорошие отношения, о которых здесь [reklaamides] рассказывается. Вот, не верю.'; 'Показуха. Ну, серьезно – показуха!'; 'Ну все равно как-то, ну не внушают они доверия в любом случае'; 'Ну, во-первых, мне кажется, что это неправда'; 'А-а, ну как-то они 'немножко' не соответствуют жизни...'

Nii eesti- kui venekeelses trükimeedias ilmunud artiklite põhjal võib oletada ka, et antud kampaaniale avaldab suurt mõju trükimeedias leiduv seisukoht, mille järgi kampaanias nähakse vaid maksumaksja raha mõttetut raiskamist. Võiks järeldada, et kommunikatiivne kampaania kui 'plakatimajandus' suurendab distantsi edastatava sõnumi ja auditooriumi vahel, tõugates tahaplaanile esialgselt püstitatud eesmärgid.

Need reklaamid on puhas äri, kus eestlased ajavad enesele venelaste arvel raha kokku (EPL, 11.03.00.)

Nii sunnitakse mulle mõttetult kulutatud raha eest peale infot, mida ma ei vaja ega taha (SL, 20.03.00.)

...kampaania reklaamplakatid võivad ühel hetkel tunduda absurdina. 'Ja siis võime õilsas raevus hüüda: 'Ah, millise jama peale on maksumaksja raha raisatud!''(Maaleht, 13.04.00.)

...некто Зоя: «Эти рекламные плакаты – чистый бизнес, на нем эстонцы за счет русских наживают себе деньги» (ME, 31.03.00.)

Kampaania jooksul ajalehtede veergudel esinenud arvamustespekter annab võimaluse oletada, et kogu reklaami tähtsust ja tähendust mõjutab arusaam, et olukorra parandamiseks ei piisa ainult plakatidest, mis teavitavad vastastikuse sallivuse, austuse ja huvi suurenemise vajadusest. Esmatähtsaks peetakse konkreetsete probleemide lahendamist. Kampaania kommuniqueerumisviis ja peamised sõnumid muutuvad senisest efektiivsemaks ja arusaadavamaks juhul, kui sõnadega kaasneb reaalne tegevus.

Olen veendunud, et kõik integratsiooniprojektid on siiani liiva jooksnud ning väga palju raha on läinud eikuhugi. Võtame näiteks reklaamikampaania «Palju toredaid inimesi». Plakatiga ei tee Narvas, Ida-Virumaal ja mujalgi midagi ära. Nendele inimestele tuleb anda tulevik. Kui aga võeti vastu otsus, et lähiaastatel peavad venekeelsed gümnaasiumid üle minema eestikeelsele õppele, lõikas see paljudel inimestel perspektiivi ära. (EE,...)

Интеграция должна выражаться в конкретных делах [...] (ME, 09.03.00.)

...kui kõik välismaa organisatsioonidelt ja fondidelt sisse pumbatud integratsioonisummad oleks suunatud Narva eesti keele õppeks, ei suudaks narvalased enam meenutada ainsatki venekeelset sõna. (Maaleht, 13.04.00.)

Samuti osutavad Ida-Virumaa noortega läbiviidud intervjuud vajadusele sõnu tegudega kinnitada:

‘Эта реклама не значит ничего, если вокруг ничего не происходит...’,
‘Пусть это все будет и по телевизору, и в рекламе,... но...нужно что-то живое. Что-то на деле, вот именно, на деле! Всегда теория – это теория, а практика – это другое совсем’, ‘Мне кажется, что слова нужно подтверждать делом’.

3.4 Kokkuvõtteks

Reklaamikampaania ‘Palju toredaid inimesi’ analüüs tõi esile järgmised kitsaskohad, millele kampaania väljatöötamise käigus polnud vajalikku tähelepanu pööratud:

- soovitud efekti saavutamiseks ei kasutatud õigeid mõjutusvõtteid ja –vahendeid;
- reklaami pildid ja tekstid ei välistanud konnotatsiooni võimalust;
- kampaania mõju kujundavate teguritena polnud arvesse võetud sotsiaalset konteksti ja alternatiivsete kommunikatsioonivahendite kasutamise võimalust.

IV EESTI TELEKANALITE VENEKEELSETE SAADETE MONITOORING

2000. aasta jooksul on Eesti telekanalite venekeelsete saadete uurimise pilootprojekt arenenud kohaliku venekeelse televisiooni monitooringuks. On välja kujunenud ning kinnistunud uurimismetoodika, milleks on diskursusanalüüs. Antud kontekstis tähendab diskursusanalüüs peamise tähelepanu pööramist venekeelse televisiooni võimalikule mõjule oma auditooriumi hoiakutele ning identiteedile.

Empiirilist materjali on kogutud ning analüüsitud peamiselt 1999.-2000.a. telehooaja teisel poolel ning 2000. aasta sügisel. 1999.a integratsiooni meediamonitooringu peamine järeldus seisnes selles, et Eesti venekeelne televisioon on (erinevalt trükimeediast) integratsiooni suhtes selgelt positiivselt meelestatud ning seal on välja kujunenud kindlad integreerituse konstrueerimise tavad; saadete autorid on valdavalt integreerunud mitte-eestlased, kes üritavad oma vaatajaid integratsiooni protsessi kaasa haarata.

4.1 Arengud venekeelsel telemaastikul

Venekeelne telemaastik ei ole võrreldes eelmise aastaga eriti muutunud. Siiski on märgatav aktsendinihe staatiliselt narratiivselt žurnalistikalt mõningase interaktiivsuse ja vaatajakesksuse poole. See on esiteks toonud kaasa venekeelsete kultuurisaadete ekraanilt kadumise (*Ateljee, Mosaiik, Eesti rahva kultuur ja ajalugu*). Teiselt poolt on esile kerkinud ajakirjanike pressiklubi, meelelahutussaadete *Planetaarium* ning saade *Sputnik*. Nähtavasti kõige silmapaistvamaks sündmuseks 2000. aasta esimesel poolel oli siiski projekti *Eetris on Eesti* käivitumine.

Eesti venekeelset televisiooni iseloomustab asjaolu, et seda loovate ajakirjanike ring on äärmiselt piiratud. Saadete nimetused võivad küll muutuda, kuid nende taga seisavad vanad tuntud tegijad. Siit tuleneb kaks meie uurimuse seisukohalt olulist järeldust. Esiteks saate žanr, teema ning ka sõnum seostuvad eelkõige selle autoritega. Uurimise peaaegu aastane kogemus on näidanud, et igale autorile või autorite kollektiivile on omane oma integratsioonikonstruktid kompleks. Teiselt poolt toob autorite ringi piiratus kaasa ka identiteedi konstrueerimistaotluste ja -vahendite piiratuse.

Sel taustal on just projekt *Eetris on Eesti* toonud kaasa uusi arenguid integratsiooni ja identiteedi konstrueerimise tavadesse. Analüüsi on uudsena lisandunud ka programmi *Subboteja* autorite Aleksandr Zuckermanni ja Mihhail Vladislavlevi integratsioonidiskursus. Nende kahe saate sõnumi iseärasustele pööratakse järgnevalt erilist tähelepanu.

4.2 Saadete integratsioonidiskursus ning identiteedi konstrueerimine

Venekeelsete saadete pilootuurimuse käigus eristati piiratud hulk identiteedi konstrueerimise taotlusi¹⁸. Suurem osa nendest kordusid ka 2000. aastal, mõned neist on muutunud vähemolulisteks. Viimaste hulka võib arvata vene identiteedi taastootmise, mis on nähtavasti asendumas *kohaliku* Eesti venelase (ukrainlase jne) unikaalse identiteedi rõhutamisega. *Tabel 1* annab ülevaatliku võrdleva pildi erinevate identiteedikonstruktid esindatusest Eesti venekeelse televisiooni viie programmi

¹⁸ Vt projekti 'Integratsiooni meediamonitooring' 1999.a. aruanne

eetris. Ülejäänud uuritud saated kas pööravad integratsioonile ja identiteedi konstrueerimisele võrdlemisi vähe tähelepanu (*You, Planetaarium, Trepp*) või on nende esinemine olnud eetris vaadeldaval perioodil episoodiline (*Oli kord ENSV, Eestlased Venemaal*).

Esimesed viis identiteedikonstrukti tabelist 4.2.1 on põhjalikult kirjeldatud integratsiooni meediamonitoringu 1999.a. aruandes. Pikemat seletust leiavad siinkohal kaks viimast.

Kohaliku mitte-eestlase identiteedi taastootmise all on mõeldud kohalike venekeelsele televisioonile väga iseloomulikku sõnumit, millega püütakse sisendada vaatajasse arusaama, et Eesti venelase, ukrainlase või muu endise Nõukogude Liidu rahva esindaja identiteet ei ole sama mis tema SRÜs elava rahvuskaaslase identiteet; see olevat midagi unikaalset, mis on Eestiga lahutamatult seotud. Seda sõnumit ei pruugita otseselt sõnaliselt formuleerida, kuid kaudses vormis on see väga laialt levinud. Näiteks võib tuua kohalike vene poliitikute ('meie poliitikute') vastandamise Venemaa poliitikutele pressiklubis *Ostapi juures* või *Subboteja* reportaaže Venemaa piiri äärest, kus vastandatakse mõlemal pool piiri elavaid inimesi.

Vaatajate **Venemaast distantseerimine** on eelmise konstruktiga tihedalt seotud. Siin on eelkõige tegemist Venemaa esitamisega mitteatraktiivsena. Jutustatakse sealsetest tehnoloogilistest katastroofidest, elanike desinformeerimisest riigi poolt, majanduslikest raskustest jne.

Järgnevalt on analüüsitud viit venekeelset teleprogrammi (vt tab 4.2.1):

- Programm ***Eetris on Eesti*** täidab täielikult integratsiooni teleprogrammi rolli. Programmi poolt sisse toodud kõige tähelepanuväärsemaks uuenduseks võib lugeda 'barjäärideta suhtlemise' paradigmat. Kahekeelne programm edastab vaatajaskonnale sõnumit, et keelebarjäär ei tohi saada ületamatuks takistuseks rahvuste vahelises dialoogis. Saate kangelane, kakskeelne 'tore inimene', on selle elavaks tõestuseks ning ühtlasi ka vaatajale eeskujuks. Kui see kangelane on mitte-eestlane, siis on tal reeglina tugev Eesti-identiteet ning ta on mitmes valdkonnas partnerlussuhete kaudu eestlastega seotud (perekond, töö, jne). Partneritena näidatakse ka eestlastest ja mitte-eestlastest saatejuhte. Vaatamata nende eriti esimestes saadetes esile tulnud mõningasele kammitsetusele (pidev oma märkmetesse piilumine, laua ümberajamine jms.) õnnestub neil oma saatega edastada väga tugevat integratsioonisõnumit.
- Erinevalt vastkirjeldatud programmist ei ole integratsiooni edendamine ajakirjanike ***pressiklubi*** otseseks ülesandeks. Samas on pressiklubile iseloomulik käesoleva perioodi agenda määratlemine, kusjuures sellesse agendasse kuuluvad aktuaalsed sündmused Eestis. Viimast momenti ei maksa alahinnata, kuna Venemaa telekanalite mõjul puudub venekeelsel auditooriumil tihtipeale ülevaade Eesti sotsiaal-poliitilisest päevakorrast. Samasugune ühise agenda loomise ülesanne on venekeelsel ***Aktuaalsel kaameral***. Ühise agenda loomist võib pidada uue 'meie'- tunde tekitamise üheks oluliseks baaskomponendiks.
- Programmi ***Teadmiseks*** eemärgiks on informeerida vaatajaid Eesti viimastest sotsiaal-poliitilistest sündmustest. Seega on saate väljund küllaltki sarnane eelmisele: mitte-eestlaste kaasamine eesti keeleruumi ja eestikeelse meedia agendasse. ***Teadmiseks*** oli 2000. aastal ainsaks ETV venekeelseks saateks, mida rahastati põhieelarvest.
- Programmi ***Saatused 2*** temaatikas on olulisel kohal rahvusvähemuste elu Eestis. Konkreetsete persoonide varal demonstreeritakse, et positiivse ellusuhtumisega ja avatud inimene suudab end Eestis koduselt tunda ning samas säilitada tugeva seose

oma rahva kultuuriga. Tegemist on televisiooni lemmikkangelase, toreda inimesega, kes on sillaks oma kogukonna ja eesti ühiskonna vahel ning ühtlasi eeskujuks vaatajale.

- **Subboteja** teeb eriti märkimisväärseks programmi lai vaatajaskond nii vene- kui eestikeelses auditooriumis, mille üheks põhjuseks on kindlasti selle soodne eetriaeg. Seega on alust pidada just selle programmi sõnumit eriti mõjusaks. Programmi autorid on ise möönnud, et nende eesmärgiks on integratsiooni edendamine, kuid samas kinnitanud, et nende nägemus integratsioonist erineb sellest, mida tavaliselt Eesti teleekraanidel kohata võib. Aleksandr Zuckerman on formuleerinud oma kredo järgmiselt:

Kui ma näen televiisoris vaat sellist [tõsist ja tarka] nägu, siis ma tean, et räägitakse integratsioonist. Tõsised ja targad inimesed istuvad ja integreerivad meie ühiskonda. Aga meie oleme tulnud järeldusele, et integratsioon on väga lõbus asi. No mis on lõppude lõpuks integratsioon? See on see, et me tahame, et teil, meil, meil kõigil koos oleks lõbus ja hea elu. Seepärast me otsustasime, et me hakkame tegema lõbusat, rõõmsat integratsiooni. (*Eetris on Eesti, 22.03 2000*).

‘Lõbusa integratsiooni’ paradigma raames tegutsedes naeruväärustab *Subboteja* Nõukogude perioodi selmet seda kritiseerida. Autorid ei räägi abstraktselt integratsioonist ega sunni vaatajale integratsioonimalle peale. Ka *Subboteja* kangelasteks on tihti erinevatest rahvustest huvitavad inimesed, kuid nende rahvust, erinevalt teistest saadetest, ei rõhutata. Multikultuurilisust ja multietnilisust ei esitata saavutuse, vaid loomuliku nähtusena, mis mitmekesistab elu ning muudab selle huvitavamaks ja lõbusamaks. 2000. aasta augustis Venemaal aset leidnud tehnoloogilisi katastroofe näidati traagilis-ironilises valguses.

On alust eeldada, et Zuckermani arvamust integratsiooni mõiste abstraktsusest ning liigest komplitseeritusest jagab ka suur osa saate vaatajatest. Seepärast on eriti märkimisväärne, et programmi autorid on otsinud ning leidnud just nende auditooriumi jaoks sobiva viisi integratsioonisõnumi levitamiseks.

Tabel 4.2.1 Identiteedikonstruktid mõningates Eesti telekanalite venekeelsetes programmides

Programm	Üldlevinud identiteedikonstruktid							Üksiksaadetele/ autoritele iseloomulikud konstruktid
	Eestlased ja mitte- eestlased partneritena	‘tore inimene’	Uus ajaloo- käsitlus	Uus ‘meie’- tunne	Rahvusliku idetiteedi taastootmine	<i>Kohaliku mitte-eestlase</i> identiteedi taastootmine	Venemaast distantseeri- mine	
Eetris on Eesti	+	+		+		+		‘barjäärideta suhtlemine’
Ostapi juures/ Pressiklubi				+		+	+/-	
Saatused 2	+	+			+	+	+/-	
Subboteja (A. Zucker- man ja M. Vladislavlev)		+	+	+		+	+	‘lõbus integratsioon’
Teadmiseks				+		+		

4.3. Siinpool telepilti: venekeelsete saadete vaadatavus ning eelarveküsimused

Kahtlemata ei võimalda üksnes telesaadete ja nendepoolse identiteedi konstrueerimise uurimine hinnata nende tegelikku mõju vaatajaskonnale. Üheks puudevaks lüliks on siin meedia tarbimise uuringud. BMF Gallup Media'lt pärinevad andmed erinevate meediakanalite auditooriumide kohta näitavad Eesti tele- ning raadiokanalite tarbijaskonna vähenemist mitte-eestlaste hulgas perioodil 1993-1999 vastavalt 44 protsendilt 39-le ja 59-lt 43-le¹⁹. Eestlaste osas toimus samal ajal Eesti telekanalite auditooriumi oluline kasv ning kodumaise raadio kuulajaskonna veelgi märgatavam kahanemine.

Kahjuks ei anna vastmainitud allikas ülevaadet Eesti telekanalite venekeelsete saadete vaadatavuse dünaamika kohta. Pavel Ivanovi andmetel saavutas ETV venekeelsete saadete auditooriumi suurus oma maksimumi 1998. aastal, olles 1997. aasta vastavast näitajast kuni 3 korda suurem. Sellest ajast alates on reitingud tunduvalt langenud. 2000. aastal pole ETV venekeelsete saadete vaadatavus jätkuvalt võrreldav Venemaa televisiooni jälgijate arvukusega. Ivanovi väitel sõltub esimeste populaarsus otseselt tema poolt juhitava toimetuse eelarve suuruselt. 1998. aastal oli see 2,5 mln. krooni; aastal 2000 on see aga vaid ligi 0,5 miljonit, mis on sundinud kärpima eelarvelist eetriaega kuni ühe tunnini nädalas. Ülejäänud saated ilmuvad sponsorite ning abiprogrammide rahastamisel.

4.3.1 Venekeelne televisioon: kas venekeelse ajakirjanduse ideaal integreerunud Eesti ühiskonnas?

Integratsioon on keeruline ning üheselt mitte defineeritav protsess. Iga integratsiooni mõtestada püüdev inimene loob seetõttu enda jaoks selle lihtsustatud mudeli või koguni mudelite süsteemi. Üheks laialtlevinud mõttemalliks on ettekujutus integratsioonist kui algus- ja lõpp-punkti omavast protsessist. Inimese teadvuses tekib analoogia rongiga, mis alustab teekonda punktist A ning liigub eelnevalt paigaldatud rööbastel eesmärgiga jõuda kindlasse punkti B.

Rakendades seda mudelit venekeelse ajakirjanduse puhul ning võttes arvesse meediamonitooringu tulemusi, on üsna loomulik jõuda järgmisele järeldusele: venekeelne trükimeedia on alles integratsiooni sihtjaama poole liikuma hakkamas, seevastu televisioon on sinna praktiliselt jõudnud. Tõepoolest: venekeelseid saateid teevad integreerunud autorid, kes üritavad integreerida ka oma vaatajaid, siinsete kogukondade vahelisi suhteid esitatakse konfliktivabana ning keskendutakse üksikute tublide ja toredate inimeste saavutustele. Järgmine mõttekäik, millele viib vastkirjeldatud lineaarne mudel, on see, et ka venekeelne trükimeedia peab ühel päeval televisiooni poolt ettenäidatud ideaalini jõudma ning et sellist arengut tuleb igati soodustada.

Ometigi on põhjust taolises loogikas sügavalt kahelda. Esiteks oleks ekslik arvata, et venekeelse ajakirjanduse lojaalsus ja integreeritus peavad väljenduma selles, et kommentaarides puudub sotsiaalne teravus, välditakse poliitiliste otsuste kriitikat ning ei artikuleerita muulaskonna kui terviku probleeme ning huve. (Just sellise olukorraga on tegemist venekeelse televisiooni puhul). Ühelt poolt tähendab see ajakirjanduse isoleeritust oma auditooriumist. Teiselt poolt, mis näib veelgi olulisem, on taoline

¹⁹ Eesti inimarengu aruanne 1999.a.

olukord hoopis mitte-eestlaste segregatsiooni üheks ilminguks. Ajakirjanik suhtub sel juhul oma vaatajasse-lugejasse kui *outsider*’isse, kes pole veel piisavalt küps selleks, et ümbritsevat elu kriitilise pilguga vaadata ning Eesti ühiskonnas toimuvast avalikust debatist osa võtta. Seega jääb püsima arusaam, mille kohaselt mitte-eestlane osaleb avalikus debatis just nimelt oma kogukonna esindajana, mitte täie sõnaõigusega üksikindiviidina; mitte-eestlast tuleb justkui kõigepealt informeerida (saade *Teadmiseks*) ning integreerida (*Eetris on Eesti*), ühesõnaga – ‘kodustada’; alles seejärel muutub ta piisavalt usaldusväärseks selleks, et lasta tal väljuda integratsiooni, sotsiaalpoliitika, reklaamikampaania vms. **objekti** staatusest ning muutuda sotsiaalseks *subjektiks*. Võib vaielda selle üle, kas selline seisukoht on õigustatud või mitte, kuid selge on see, et niikaua kui seda jagab arvestatav osa Eesti ühiskonnast ei saa me rääkida integratsiooni märkimisväärsest edust. Hoopis vastupidi, see annab märku sellest, et integratsiooni rong on oma hüpoteetilisest sihtjaamast veel üsna kaugel.

Teine põhjus, miks venekeelset televisiooni ei saa pidada orientiiriks kogu venekeelse ajakirjanduse jaoks, on palju lihtsam ja proosalisem. See on venekeelsete telesaadete äärmiselt madal populaarsus. Pole saladuseks, et Eesti venekeelne kogukond elab omaette inforuumis ning oleks üsna naiivne arvata, et pelgalt eesti inforuumi tõlkimise ning uue identiteedi konstrueerimise kaudu on võimalik mitte-eestlasi sellesse kaasata. Paraku tegeleb venekeelne televisioon sageli just sellega ning ei leia oma potentsiaalses vaatajaskonnas loodetud vastukaja. Ta jääb isoleerituks oma auditoriumist, seda palju suuremal määral kui Eesti venekeelne trükimeedia ja isegi Venemaa televisioon; teadlikult saadetav integratsioonisõnum ei ole piisav muutmaks saadet huvitavaks ning kaasahaaravaks.

Olles vaadanud programmi *Eetris on Eesti* kevadhooaja salvestusi, ütles saatejuht Jüri Aarma, et ta ei ole endaga rahul. Ta väitis, et saatejuhid on olnud ‘pehmekesed’, vältinud teravaid nurki ning küsimusi ja avameelset dialoogi. Tegelikult sõnastas ta sellega kogu venekeelse televisiooni probleemi. Venekeelses telepildis napib intriigi, vaatajakesksust, teravust, avatust. Seoses sellega väärib taas kord mainimist *Subboteja*. Selle erandlik populaarsus ongi suures osas seletatav sellega, et selle autorid on osanud luua emotsionaalse seose oma vaatajaga. Seda tänuväärsem on tõsiasi, et Zuckermani ja Vladislavlevi kredo sõnastuses on oma koht ka sõnal ‘integratsioon’. Tundub, et nende ‘lõbus integratsioon’ võib olla palju tõhusam ja adekvaatsem kui staatiliste ‘toredate inimeste’ demonstreerimine.

4.4. Kokkuvõtteks

- Eesti telekanalite venekeelsete saadete integratsioonisõnum on jätkuvalt küllaltki tugev, eriti võrreldes venekeelse trükimeediaga. Neid saateid saab pidada kõige tugevamalt Eesti maa, keele ja kultuuriga seotud mitte-eestlaste kogukonna segmendi häälekandjaks.
- Märkatav on mõningane nihe dünaamilisema ja vaatajakesksema teleajakirjanduse poole, mis pole siiski piisav vaatajaskonna huvi tõstmiseks.
- Peamiste identiteedikonstruktide kogum on läbi aja püsinud suhteliselt stabiilne, mis on vähemalt osaliselt seletatav ‘tegitajate’ ringi piiratusega venekeelse teleajakirjanduse vallas.

- Venekeelse televisiooni potentsiaal mitte-eestlaste integratsiooni vallas jääb suurel määral kasutamata saadete vähese vaadatavuse tõttu. Selle põhjusteks on venekeelse televisiooni finantseerimise puudulikkus ning isoleeritus oma vaatajast.
- Venekeelne televisioon on loonud kontseptsiooni oma vaatajast kui integratsiooni ja muude sotsiaalsete protsesside *objektist*. Selles väljendub nähtavasti kogu Eesti integratsioonidiskursuse eripära. Pole võimalik rääkida integratsiooni märkimisväärsest edust seni kuni see kontseptsioon pole muutunud mitte-eestlase kui kaaskodaniku aktiivse sotsiaalse rolli tunnustamise suunas, seda nii meedias kui ka laiemas ühiskondlikus kontekstis.

LISA 1. Integratsiooni meediamonitooringu kodeerimisjuhend

KODEERIMINE

I Formaalsete tunnused

0) Artikli number

1) Väljaanne

1- Eesti Päevaleht	4- Molodjozh Estonii
2- Postimees	5- Estonija
3- Sõnumileht	6- Den za Dnjom?

2) Kuupäev

3) Pealkiri

4) Autor

4.1 autori nimi	
4.2 autori rahvus	4.3. autori staatus
1- eestlane	1- poliitik
2- mitte-eestlane Eestist,	2- ametnik
3- venelane vm. Venemaa või endise NL	3- teadlane, kultuuritegelane, ekspert
rahvus	4- muu Eesti avalikkusele tuntud isik
4- muu välismaalane	5- ajakirjanik
	6- reakodanik

5) Intervjueeritav

5.1 intervjueeritava nimi	
5.2 intervjueeritava rahvus	5.3. intervjueeritava staatus
1- eestlane	1- poliitik
2- mitte-eestlane Eestist,	2- ametnik
3- venelane vm. Venemaa või endise NL	3- teadlane, kultuuritegelane, ekspert
rahvus	4- muu Eesti avalikkusele tuntud isik
4- muu välismaalane	5- ajakirjanik
	6- reakodanik

6) **Info allikad:** kirjutatakse välja nii teksti all osutatud allikad kui loo sisust tulenevad info kogumisel kasutatud allikad, nagu küsitletud isikud (grupid), infot andnud ametkonnad või organisatsioonid vms. Isiku puhul:

6.1 Allika nimi	
6.2 Allika rahvus	6.3. Allika staatus
1- eestlane	1- poliitik
2- mitte-eestlane Eestist,	2- ametnik
3- venelane vm. Venemaa või endise NL	3- teadlane, kultuuritegelane, ekspert
rahvus	4- muu Eesti avalikkusele tuntud isik
4- muu välismaalane	5- ajakirjanik
	6- reakodanik

7) **Loo zhanr** viitab loo võimalikule vastuvõtu kontekstile, usaldusväärsusele ja põhjalikkusele

1- uudislugu	3- arvamus
2- intervjuu	4- analüütiline artikkel

- 5- *feature*
- 6- PRlugu
- 7- Reklaam (6,7 → 6)

- 8- lugejakiri
- 9- juhtkiri

II Sisu kirjeldavad kategooriad

A. Integratsiooni põhiteemad:

- A1. poliitika, võimude tegevus
 - A.1.1. valitsuse poliitika
 - A.1.2. seadusandlus
 - A.1.3. kohus
 - A.1.4 eesti poliitikute tegevus
 - A.1.5.rahvusvahelised organisatsioonid, välisriigid
 - A.1.6 muulaste organisatsioonid, poliitiline tegevus
 - A.1.7.muulased kui valijad
 - A.1.8 Venemaa
 - A.1.9 muu
 - A.2. haridus
 - A.2.1eesti keele oskus
 - A.2.2eesti keele õpetamine
 - A.2.3vene kool, venekeelne haridus
 - A.2.4kutseharidus
 - A.2.5kõrgharidus
 - A.2.6noortetöö
 - A.2.7muu
 - A.3. muulaste staatus ja õigused Eestis
 - A.3.1kodakondsus
 - A.3.2elamisload
 - A.3.3teenimine politseis või kaitseväes
 - A.3.4avalik teenistus
 - A.3.5valimisõigus
 - A.3.6muud õiguslikud probleemid
 - A.3.7muu
 - A.4.majandus
 - A.4.1tööhõive

- A.4.2ärитеgevus, finantsküsimumused
- A.4.3raha
- A.4.4omandiküsimumused
- A.4.5muu
 - A.5. sotsiaalsfäär
 - A.5.1pensionid, abirahad
 - A.5.2hoolekandeesutused, teenused
 - A.5.3töötute olukord
 - A.5.4lastekaitse
 - A.5.5asotsiaalid
 - A.5.6muu
 - A.5.7toimetulek
 - A.6.turvalisus, kuritegevus
 - A.6.1maffia,
 - A.6.2isukuvastased kuritööd
 - A.6.3narkomaania, alkoholism
 - A.6.4õnnetused
 - A.6.5kriminoogeensus
 - A.7.meedia
 - A.7.1venekeelne
 - A.7.2eestikeelne
 - A.7.3Venemaa meedia
 - A.7.4 lääne meedia
 - A.8.vähemuste kultuuriline tegevus
 - A.8.1seltsid, üritused
 - A.8.2professionaalne kultuur, kultuuritegelased
 - A.8.3muu kultuuritegevus
 - A.9.muud valdkond (milline?)
 - A.9.1 rahvussuhted

B. Integratsiooniprotsessiga seotud sündmused (märkida sündmuse iseloom: valitsuse istung, rahvusvaheline konverents, ümarlaua kohtumine, festival, demonstratsioon, visiit vms)

C. Integratsiooniprojektid - märkida välja

- C.1 projekti objekt (välja kirjutada projekti sisu iseloomustav märksõna)
- C.2 rahastaja (MEIS, AEF, PHARE, UNDP, Venemaa, muu välisriigi valitsus, Eesti valitsus, omavalitsus, muu organisatsioon, eraisik),
- C.3 teostaja (ametlik institutsioon, valitsusväline organisatsioon, eraisik)

D. Integratsiooniprotsessidega, integratsiooniprobleemidega seotud ametkonnad, organisatsioonid: märkida täpne nimetus

MÄRKIDA HINNANGUD: fikseerida loo autori/allika suhtumine sündmusesse (B), projektidesse (C), ametkondadesse ja organisatsioonidesse (D)

- 1- täiesti kriitiline

- 2- kriitiline mõõndustega
- 3- tasakaalustatud, neutraalne
- 4- positiivne, kriitiliste märkustega
- 5- täiesti positiivne

E Probleemid: kirjutatakse välja **probleemi olemus, kannataja, põhjustaja, ootused lahendusteks ja ootuste adressaat**

- 1 keelelis-kommunikatiivne sfäär
- 2 õiguslik-poliitiline sfäär
- 3 sotsiaal-majanduslik sfäär
- 4 muu

F. Rahvussuhete tulevase arengu, muulaste või eestlaste suhtumise muutumise, integratsiooni väljavaadete kohta esitatud väited: kodeeritakse vastavalt juhendile

F.1. väite sisu (vt. loend K)

- 0- väide ei esine
- 1- väide esineb

F.2. väite esitaja rahvus

- 1- eestlane
- 2- mitte-eestlane Eestist,
- 3- venelane vm. Venemaa või endise NL rahvus
- 4-muu välismaalane

F.3. väite esitaja staatus

- 1- poliitik
- 2- ametnik
- 3-teadlane, kultuuritegelane, ekspert
- 4-muu Eesti avalikkusele tuntud isik
- 5-ajakirjanik
- 6-reakodanik

K0. Integratsiooni definitsioonid

Mis on integratsioon? Kuidas seda meedias lahti seletatakse? (Üldised tekstiväited)

- 001 Vastastikune sallivus suureneb, ületatakse vastastikuseid stereotüüpe
- 002 Toimub naturalisatsiooniprotsess, muulaste enamus on lojaalsed Eesti riigile, hakkavad kuuluma kodanikkonda, muulased osalevad eestlaste partnerina Eesti poliitilises elus
- 003 Tekkimas on uus "koduvenelaste" identiteet, muulased orienteeruvad Eestile kui oma kodumaale ja eristuvad Venemaa venelastest
- 004 Muulased õpivad selgeks eesti keele, võtavad aktiivselt osa Eesti kultuurielust, venekeelne kool tagab vene noorte lülitumise eesti kultuuriruumi
- 005 väheneb sotsiaal-majanduslik lõhe eestlaste ja muulaste vahel, areneb äri- ja professionaalne koostöö
- 006 Väide, et integratsioon ei ole reaalselt võimalik

H1. Integratsiooniväited

1. Integratsioonipoliitika

- 101 Riiklik integratsioonipoliitika on efektiivne, muulasi puudutavad seadused soodustavad integratsiooni
- 102 Riiklik integratsioonipoliitika ei ole efektiivne, see pole nähtav; muulasi puudutavad seadused takistavad integratsiooni
- 107 Eesti integratsioonipoliitika on suunatud muulaste assimileerimisele, **mitte tasakaalu saavutamisele**
- 108 Eesti integratsioonipoliitika säilitab muulaste kultuurilise identiteedi ja ei ole suunatud assimileerimisele, **püüdleb tasakaalule kogukondade vahel**
- 109 Eesti integratsioonipoliitika on suunatud eestlaste hegemoonia kindlustamisele
- 110 Integratsioonipoliitika (näit. eesti keele nõuete karmistamise) tulemusena suureneb vastuseis eestlaste hegemooniale

2. Integratsioon ja rahvussuhted

- 113 Muulasi diskrimineeritakse, neisse suhtutakse alavääristavalt
- 114 Muulasi ei diskrimineerita, neisse ei suhtuta alavääristavalt
- 115 Ühiskonnas puudub ühine arusaamine integratsioonist (igauks näeb asja oma mätta otsast, integratsioonis osalejatel puuduvad üldised huvid)
- 116 Ühine arusaamine integratsioonist on olemas, integratsioon on kogu Eesti ühiskonna huvides jne.
- 117 Eestlaste ja muulaste vahel arenevad normaalsed suhted ja koostöö
- 118 Eestlaste ja muulaste vahel välditakse suhteid ja pole koostöötahet
- 119 Integratsioon on mõlemapoolne protsess, tema eelduseks on ka eestlaste motiveeritus ja valmidus
- 120 Integratsioon on ühepoolne, nõuab eeskätt muulaste poolset tahet ja pingutust
- 121 Eestlaste ja muulaste vahel on poliitilisi erimeelsusi
- 122 Eestlaste ja muulaste vahel ei ole poliitilisi erimeelsusi
- 123 Integratsioon on vabatahtlik, muulastel on integreerumistahet
- 124 Integratsioon on muulastele peale surutud, muulastel ei ole integreerumistahet
- 125 Eestlaste seas esineb ksenofoobiat, vaenulikku hoiakut teiste rahvaste suhtes.
- 126 Eestlaste seas ei ole ksenofoobiat, vaenulikku hoiakut teiste rahvaste suhtes.
- 127 Muulaste seas on ksenofoobiat, vaenulikku hoiakut teiste rahvaste suhtes

128 Muulaste seas ei ole ksenofoobiat, vaenulikku hoiakut teiste rahvaste suhtes

129 Esitatakse muulasi halvustav väide, muulasi käsitletakse halvustavas kontekstis.

H2. Kodakondsuspoliitika ja muulaste õigused

201 Nõukogude ajal sisserännanuid saab käsitleda rahvusvähemusena koos kõigi sellest tulenevate õigustega

202 Nõukogude ajal sisserännanuid ei saa käsitleda rahvusvähemusena, vaid vägivaldse okupatsiooni pärandina

203 EV kodakondsuspoliitika on leebe, vastab rahvusvahelistele normidele, ei ole diskrimineeriv

204 EV kodakondsuspoliitika on liiga karm, ei vasta rahvusvahelistele nõuetele, tekitab diskrimineerimist, seda tuleks liberaliseerida.

205 Muulased on Eesti riigile lojaalsed, toetavad Eesti riiklikku arengut.

206 Muulased ei ole Eesti riigile lojaalsed, ei toeta Eesti riiklikku arengut

207 Eesti riigi huvides on kodanike arvu suurenemine.

208 Kodanike arvu suurenemine on Eesti riigile ohtlik.

211 Muulased on huvitatud Eesti kodakondsusest.

212 Muulased ei ole huvitatud Eesti kodakondsusest.

H3. Keelepoliitika, keele õppimine ja õpetamine

301 Eesti keelepoliitika on leebe, vastab rahvusvahelistele normidele, ei ole diskrimineeriv

302 Eesti keelepoliitika on liiga karm, ei vasta rahvusvahelistele nõuetele, tekitab diskrimineerimist, seda tuleks liberaliseerida

305 Keelepoliitika peab olema sanktsioneeriv, keeleoskus tuleb muuta kohustuslikuks. (Riigikeelenõuded peavad kehtima ka erasektoris.)

306 Keelepoliitika peab olema motiveeriv, muulastele tuleb luua motivatsioon keeleõppeks. (Riigikeelenõudeid ei tohi erasektorile peale sundida.)

307 Muulased oskavad piisavalt eesti keelt.

308 Muulased ei oska piisavalt eesti keelt.

311 Riik on taganud piisavalt keeleõppe võimalusi, tasemel keeleõpet.

312 Riik pole taganud piisavalt keeleõppe võimalusi, keele õpetamise tase pole hea.

315 Muulased tahavad eesti keelt õppida

316 Muulased ei taha eesti keelt õppida.

H4. Muulaste haridus ja venekeelne kool

401 Muulaste lastel on vähem haridus- ja edasiõppimisvõimalusi.

402 Muulaste laste haridus- ja edasiõppimisvõimalused on võrdsed eesti lastega.

403 Eesti keele õpetamise tase vene koolides paraneb.

404 Eesti keele õpetamise tase vene koolides ei parane.

411 Üleminek Eesti õppekavale, õpikutele on edukas, läheb sujuvalt, ei tekita muulastest lastele raskusi.

412 Üleminek Eesti õppekavale, õpikutele ei ole edukas, tekitab koolis pingeid, traumeerib muulastest lapsi.

421 Riik peab ka edaspidi tagama muulastele valikuvõimaluse omandada emakeelne keskharidus; venekeelne kool ei takista muulaste toimetulekut Eesti ühiskonnas.

422 Keskkharidus peab olema riigikeelne, venekeelne kool takistab muulaste toimetulekut Eesti ühiskonnas.

423 Vene õpilased on huvitatud õpingute jätkamisest eesti koolis.

424 Vene õpilased ei ole huvitatud õpingute jätkamisest eesti koolis.

H5. Muulaste poliitiline tegevus.

501 Muulased usaldavad Eesti poliitikutid.

502 Muulased ei usalda Eesti poliitikutid.

503 Eesti poliitikud kaitsevad vähemuste huve

504 Eesti poliitikud ei kaitse vähemuste huve

505 Eesti poliitikud on huvitatud muulaste häältest valimistel

506 Eesti poliitikud pole huvitatud muulaste häältest valimistel

507 Vene poliitikud/parteid kaitsevad muulaste huve

508 Vene poliitikud/parteid ei kaitse muulaste huve

511 Vähemuste esindajad on integratsioonipoliitika väljatöötamisest kõrvale jäetud; vene poliitikutel/parteidel pole mõju Eesti poliitikutele/parteidele

512 Vähemuste esindajad ei ole integratsioonipoliitika väljatöötamisest kõrvale jäetud; vene poliitikud/parteid suudavad mõjutada Eesti poliitikuid/parteisid

513 Muulastest kodanike kaasamine riigijuhtimisse on Eesti riigi huvides

514 Muulastest kodanike kaasamine riigijuhtimisse ei ole Eesti riigi huvides

517 Muulastel tuleks rohkem osaleda Eesti kodanikuühiskonnas, olla aktiivsem oma huvide esindamisel

518 Muulaste ühiskondlik tegevus võibki piirduda venekeelse kogukonnaga

H6. Rahvusvaheliste organisatsioonide tegevus ja mõju, välisvaatlejad

601 Rahvusvaheliste organisatsioonide, lääneriikide ja nende esindajate tegevus on erapooletu, aitab kaasa integratsiooniprobleemide lahendamisele, toimub nii eestlaste kui muulaste huvides

602 Rahvusvaheliste organisatsioonide, lääneriikide ja nende esindajate tegevus on erapoolik ja eelarvamuslik, takistab integratsiooniprobleemide lahendamist, toimub ainult muulaste huvides

605 Vähemustega seotud probleemide reguleerimisel peaks Eesti teistest (riikidest) eeskujuga võtma.

606 Vähemustega seotud probleemide reguleerimisel ei peaks Eesti teisi (riike) kopeerima.

H7. Venemaa roll

701 Venemaa poliitika takistab muulaste integratsiooni Eesti ühiskonda.

702 Venemaa poliitika soodustab muulaste integratsiooni Eesti ühiskonda.

705 Venemaa sekkumine kaitseb kohalike venelaste huve.

706 Venemaa sekkumine kahjustab kohalike venelaste huve.

711 Siinsete muulaste tegelik kodumaa on Eesti

712 Siinsete muulaste tegelik kodumaa on Venemaa, **muulased elavad võõrsil.**

H8. Sotsiaalprobleemid, tööturg

801 Eestlastel ja muulastel on võrdsed sotsiaalsed garantiid või sarnased sotsiaalprobleemid.

802 Muulastel on ebavõrdsed sotsiaalsed garantiid või erinevad sotsiaalprobleemid.

805 Muulasi ohustab tööpuudus rohkem kui eestlasi.

806 Muulasi ei ohusta tööpuudus rohkem kui eestlasi.

807 Eesti kodakondsuse omamine soodustab toimetulekut, näit. suurendab töö saamise võimalusi
808 Toimetulek, töö ja majandusliku edu võimalused ei sõltu kodakondsusest (vaid näiteks isiklikest omadustest)

809 Eesti keele oskus hõlbustab töökoha leidmist, toimetulekut.

810 Eesti keele oskus ei mängi töökoha leidmisel, toimetulekul rolli.

813 Muulased kui inimkapital on Eesti riigile vajalikud, nad on ressursid Eesti arenguks.

814 Muulased kui inimkapital ei ole Eesti riigile vajalikud.

H9. Kuritegevus, vägivald, politsei

901 Kuritegevus ja asotsiaalne käitumine on seotud rahvusliku kuuluvusega

902 Kuritegevus ja asotsiaalne käitumine ei ole seotud rahvusliku kuuluvusega

H10. Kultuur, elulaad, sport

151 Eestlaste ja muulaste kogukond elavad eri maailmades, eksisteerib kaks Eestit.

152 Eestlaste ja muulaste kogukond elavad ühises kultuuri-, info- vms. ruumis

153 Eesti võimud ei austa muulaste kultuuri- ja ajaloopärandit, muulaste kultuurilise tegevuse võimalused on piiratud

154 Muulaste kultuuri- ja ajaloopärand on kaitstud, muulaste kultuurilise tegevuse võimalused ei ole piiratud.

157 Muulased ei ole huvitatud kontaktide laienemisest Eesti eluga, nad on Eesti elust ära lõigatud.

158 Muulased on huvitatud kontaktide laienemisest Eesti eluga

163 Eesti venekeelne meedia aitab kaasa integratsioonile.

164 Eesti venekeelne meedia ei aita kaasa integratsioonile.

165 Eesti meedia (**nii eesti- kui venekeelne**) pakub piisavalt infot muulastele, muulased on huvitatud Eesti meedia jälgimisest.

166 Eesti meedia (**nii eesti- kui venekeelne**) ei paku piisavalt infot muulastele, muulased ei ole huvitatud Eesti meedia jälgimisest.

169 Eesti- ja venekeelse meedia sisu vahel on suuri erinevusi (erinevad maailmapildid)

170 Eesti- ja venekeelne meedia kirjeldavad probleeme ühtemoodi.

171 Muulaste orienteeritus Venemaa meediale suurendab lõhet Eesti ühiskonnas.

172 Muulaste orienteeritusel Venemaa meediale ei ole mõju Eesti ühiskonnale

173 Kohalikel venelastel on kujunenud uus omakultuur, uus identiteet, **nad on orienteeritud Eestile.**

174 Kohalikel venelastel ei ole kujunenud uut omakultuuri, uut identiteeti, vaid nad säilitavad oma emamaa identiteedi, **on orienteeritud Venemaale.**

179 Vene kogukond on heterogeenne, seda tuleb käsitleda heterogeensena

180 Vene kogukond on homegeenne, seda tuleb käsitleda homogeensena

Lisaväited 991-999

LISA 2. Integratsiooniga seotud teemade esinemissagedused

N(e)=293, N(v)=266

A1. poliitika, võimude tegevus

	e ²⁰	v
A.1.1. valitsuse poliitika	45	89
A.1.2. seadusandlus	46	58
A.1.3. kohus	2	5
A.1.4 eesti poliitikute tegevus	28	34
A.1.5 rahvusvahelised organisatsioonid, välisriigid	10	64
A.1.6 muulaste organisatsioonid, poliitiline tegevus	16	46
A.1.7. muulased kui valijad	1	5
A.1.8 Venemaa	15	20
A.1.9 muu (integratsiooniprojektid)	6	-
A.1.9 muu	3	-

A.2. haridus

A.2.1 eesti keele oskus	48	60
A.2.2 eesti keele õpetamine	37	73
A.2.3 vene kool, venekeelne haridus	32	59
A.2.4 kutseharidus	2	3
A.2.5 kõrgharidus	5	12
A.2.6 noortetöö	6	9
A.2.7 muu (vene laps eesti lasteaias)	3	1
A.2.7 muu (kodakondsusfilm, kodakondsusõpetus)	7	-
A.2.7 muu	5	5

A.3. muulaste staatus ja õigused Eestis

A.3.1 kodakondsus	36	59
A.3.2 elamisload	26	32
A.3.3 teenimine politseis või kaitseväes	8	3
A.3.4 avalik teenistus	5	4
A.3.5 valimisõigus	-	1
A.3.6 muud õiguslikud probleemid	10	21
A.3.7 muu (väljaränne)	5	-
A.3.7 muu	3	1

A.4. majandus

A.4.1 tööhõive	17	24
A.4.2 äritegevus	2	11
A.4.3 raha	7	8
A.4.4 omandiküsimused	2	1
A.4.5 muu (segakollektiivid, ELi firmade tegevus)	3	1

A.5. sotsiaalsfäär

A.5.1 pensionid, abirahad	1	5
A.5.2 hoolekandeesutused, teenused	4	1
A.5.3 töötute olukord	3	6

²⁰ Veerus toodud arv näitab, mitmes artiklis vaadeldava perioodi jooksul antud teemat käsitleti.

A.5.4 lastekaitse	4	3
A.5.5 asotsiaalsed inimesed	-	5
A.5.6 muu	4	1
A.5.7 toimetulek	6	11

A.6.turvalisus, kuritegevus

A.6.1 maffia	-	1
A.6.2 isikuvastased kuritööd	-	5
A.6.3 narkomaania, alkoholism	5	4
A.6.5 kriminogeensus	8	2

A.7.meedia

A.7.1 venekeelne	25	33
A.7.2 eestikeelne	15	29
A.7.3 Venemaa meedia	3	5
A.7.4 lääne meedia	-	1

A.8.vähemuste kultuuriline tegevus

A.8.1 seltsid, üritused	15	24
A.8.2 professionaalne kultuur, kultuuritegelased	6	2
A.8.3 muu kultuuritegevus	4	3
A.8.4 muu (religioon, Eesti kultuur ja ajalugu, ühine kultuuritegevus)	12	2

A.9. Rahvussuhted/muu

A.9.1 rahvussuhted	53	44
A.9.2 muu	9	-

LISA 3 Eesti ajakirjanduses kajastatud sündmuste ülevaade

A1. POLIITIKA	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	KÕIK
1.1 valitsuse poliitika	1+	1+/1-	1+	2+									6
1.2 seadusandlus	2+	1+	2+	4+		1+					2+		12
1.3 kohus					1+								1
1.4 eesti poliitikute tegevus		1-	2+/1-	1-	1-					2+			8
1.5 välisorg-de tegevus						1+							1
1.6 vene poliitikute tegevus	1-			2+	2-	5+							10
1.8 Venemaa tegevus						1+	1-		1		1+		4
1.9 kohalik OV tegevus			1-				1-					3-	5/ 47
A2. HARIDUS, KEEL													
2.1 keeleoskus													-
2.2 keeleõpe	1+	1+			2+	3+							7
2.3 vene haridus, kool			3+					2+	1+				6
2.4 keelenõuded, eksamid	1-		1+/1-	1+			1-			1-			6
2.5 kõrgharidus			1+	1+		1+							3
2.6 noortetöö	1+									1+	1+		3
2.7 kodanikuharidus											5	1+	6/ 31
A3.ÕIGUSED													
3.1 kodakondsus									1-	3-			4
3.2 elamisload	7-	1-	2-	1-	1-	1-					7-		20
3.3 avalik teenistus	5-	1-	1-										7
3.6 muu													-/ 31
A4.MAJANDUS													
4.1 tööhõive													-
4.2 äritegevus													0
A5. SOTSIAAL													
5.1 pensionid, abirahad													-
5.2 hoolekanne													-
5.3 töötud							1+						1
5.4 lastekaitse													-
5.5 asotsiaalid													-/ 1
A6.KRIMINAAL													
6.1 maffia													-
6.2 kuritegevus	1-												1
6.3 narkomaania													-
6.5 kriminogeensus													-/ 1
A7.MEEDIA													
7.1 venekeelne	1+/1-				1+/1-								4
7.2 eestikeelne													-
7.3 Venemaa meedia							1						1
7.5 kampaaniad	2+				1+								3/ 8
A8.KULTUUR													
8.1 seltsid, üritused		1+									4+	2+	7
8.2 kultuur	1+				1+	1+							3
8.3 sport										1+			1/ 11
A 9. III SEKTOR, MUU													
9.1 III sektori tegevus													
9.2 uuringud					2+				4-	2+			8
KOKKU	25	8	16	12	13	14	5	2	7	10	20	6	138

LISA 4. Vene ajakirjanduses kajastatud sündmuste ülevaade

A1. POLIITIKA	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	KÕIK
1.1 valitsuse poliitika	1+	3+	4+	1+	1+								10
1.2 seadusandlus	1+	6+	1+	2+	1-								11
1.3 kohus													-
1.4 eesti poliitikute tegevus	2+	2-	1-		1+			1+					7
1.5 välisorg-de tegevus	2+									1+			3
1.6 vene poliitikute tegevus	2-	2+	1+	2+						1+		1+	9
1.8 Venemaa tegevus													-
1.9 kohalik OV tegevus												1-	1/ 41
A2. HARIDUS, KEEL													
2.1 keeleoskus													-
2.2 keeleõpe	2+		1+	1+						2+	3+		9
2.3 vene haridus, kool						1-					2+		3
2.4 keelenõuded			1+/1-	1-									3
2.5 kõrgharidus				1-									1
2.6 noortetöö		1+		2+	1+					1+			5
2.7 kodanikuharidus											1+		1/ 22
A3.ÕIGUSED													
3.1 kodakondsus													-
3.2 elamisload		4-	2-										6
3.3 avalik teenistus		4-	2-	1-									7
3.6 muu													-/ 14
A4.MAJANDUS													
4.1 tööhõive	1-												1
4.2 äritegevus										1+			1/ 2
A5. SOTSIAAL													
5.1 pensionid, abirahad													-
5.2 hoolekanne													-
5.3 töötud													-
5.4 lastekaitse													-
5.5 asotsiaalid													-/ 0
A6.KRIMINAAL													
6.1 maffia													-
6.2 kuritegevus				1-									1
6.3 narkomaania													-
6.5 kriminogeensus													-/ 1
A7.MEEDIA													
7.1 venekeelne		1-											1
7.2 eestikeelne													-
7.3 Venemaa meedia													-
7.5 kampaaniad		1+			1+								2/ 3
A8.KULTUUR													
8.1 seltsid, üritused		1+	3+		1+	1+				1+	4+		11
8.2 kultuur			2+	1+									3
8.3 sport													-/ 14
A 9. III SEKTOR, MUU													
9.1 III sektori tegevus					2+					1+			3
9.2 uuringud										1+	1+		2/ 5
KOKKU	11	25	19	13	8	2	0	1	0	9	11	2	101

LISA 5. Ametkondade ja institutsioonide käsitlemine trükimeedias

Tabel 1. Riiklikud ametkonnad ja institutsioonid

Ametkond, organisatsioon	Eesti N	Eesti kesk.	Vene N	Vene kesk.
Eesti bürokraatia	2	1	-	-
Eesti riik	7	1.5	3	2
Eesti võimud	-	-	1	2
Haridusametid, -ametnikud	1	1	1	3
Haridusminister, haridusministeerium	7	1.9	15	2.7
Kaitseminister, kaitseministeerium	2	3	-	-
Keeleametid, -ametnikud	1	1	-	-
Keeleinspeksioon	5	3	8	1.8
Kodakondsus- ja migratsiooniamet	22	2.5	36	1.9
Politsei	1	1	1	3
Politseiamet	1	3	-	-
President	3	4.3	-	-
Põllumajandusminister, -ministeerium	2	3	2	5
Rahandusministeerium	2	3.5	-	-
Rahvastikuminister, rahvastikuministri büroo	11	2.5	11	3
Riigikogu	9	2,3	5	3
Riigikogu juhatus, spiiker	2	1	-	-
Riigikogu keskfraktsioon, opositsioon	7	3.7	-	-
Kultuurikomisjon	2	3	1	3
Kultuuriminister, kultuuriministeerium	-	-	2	3
Riigikohus	3	3	1	2
Riiklik eksami- ja kvalifikatsioonikeskus	2	3.5	2	4
Sideamet	1	3	-	-
Siseminister, siseministeerium	11	2.5	3	4
Sotsiaalamet	-	-	1	5
Sotsiaalminister, sotsiaalministeerium	2	2.5	3	2.3
Tööturuamet	-	-	1	3
Valitsus	15	3.1	37	2.6
Valitsuskomisjon	-	-	3	2.7
Valitsuse integratsioonikomisjon	2	2	1	5
Vähemusrahvuste ümarlaud	1	2	2	3
Välisministeerium, välisminister	5	2.6	9	3.8
KOKKU	126	2.3	149	3.1

Tabel 2. Välisriikide institutsioonid, rahvusvahelised organisatsioonid

Ametkond, organisatsioon	Eesti N	Eesti kesk.	Vene N	Vene kesk.
OSCE	4	3	9	3.4
Euroopa Komisjon	8	3	4	4.3
Euroopa Liit	5	2.8	17	3.8
Euroopa Nõukogu	1	3	-	-
Rahvusvaheline Migratsiooni Organisatsioon	2	3.5	-	-
Baltimere Riikide Nõukogu	-	-	2	4

NATO	-	-	2	3.5
ÜRO Assamblee	-	-	1	5
Venemaa saatkond	-	-	2	3
ÜRO Rassilise diskrimineerimise komitee	-	-	1	5
KOKKU	20	3.1	36	4

Tabel 3. Poliitilised parteid, erakondade liidud

Ametkond, organisatsioon	Eesti N	Eesti kesk.	Vene N	Vene kesk.
Isamaaliit	3	1.7	-	-
Noored Mõõdukad	1	5	-	-
Keskerakonna Noortekogu	-	-	1	5
Reformierakond	-	-	1	5
Eesti Vene Parteide Liit	1	3	-	-
Vene Balti Erakond	4	2.8	-	-
Vene Erakond Eestis	1	2	-	-
Ühendatud Rahvapartei	5	2.6	1	3
Vene erakonnad	-	-	2	4
Valimisliit Rahva Usaldus	3	3	-	-
Vene Ühtsuspartei	2	2	-	-
Koalitsioon, kolmikliit	3	2	1	2
Opositsioon	7	3.3	-	-
KOKKU	30	2.7	5	3.8

Tabel 4. Fondid

Ametkond, organisatsioon	Eesti N	Eesti kesk.	Vene N	Vene kesk.
Avatud Eesti Fond	2	4	2	3.5
Hasartmängufond	1	3	-	-
Integratsiooni Sihtasutus	11	3	24	3.3
Kultuurkapital	1	3	-	-
Migratsioonifond	3	3	1	3
Phare	9	3.9	14	4.1
Põhjamaade fond	5	3.4	9	3.4
Integratsiooni fond	-	-	3	3.8
F. Eberti fond	-	-	1	3
Sorosi fond	-	-	1	5
ÜRO Arenguprogramm	5	3	9	3.7
KOKKU	37	3.3	64	3.6

Tabel 5. Kolmanda sektori ühendused ja mittetulundusühingud

Ametkond, organisatsioon	Eesti N	Eesti kesk.	Vene N	Vene kesk.
Avatud Hariduse Liit	1	5	1	5
Caritas	1	3	1	3
Eesti Ajakirjanike Liit	-	-	1	3
Eesti Ettevõtlike Naiste Assotsiatsioon	1	4	-	-
Eesti Punase Risti Selts	1	5	-	-
Eesti Vene Koolide Õpetajate Liit	-	-	1	3
Eesti Vene Koolide Ühendus	-	-	1	3
Eesti-Valgevene kultuuriselts "Spatšõna"	1	5	-	-
Ida-Viru Integratsiooni Keskus	-	-	1	3
Inimõiguste teabekeskus	2	2.5	4	3.3
Integratsiooni Avalik Keskus	-	-	1	5

J. Tõnissoni Instituut	1	5	-	-
Kultuuri, Integratsiooni ja Sotsiaalse Kohanemise Keskus	-	-	1	3
MTÜ Ariadne	1	5	-	-
MTÜ Tapa Arenduskoda	1	5	-	-
Narva Integratsiooni Algatuskeskus	1	5	1	5
Narva Avaliku Initsiatiivi Integratsiooni Keskus	-	-	2	5
Polonja	-	-	1	5
Regionaalarengu Sihtasutuse Ida-Virumaa büroo	1	2	-	-
Slaavi Kogukondade Liit	-	-	1	2
Slaavi Kultuuriseltside Liit	-	-	1	5
Tartu Intelligentsiliit	-	-	1	3
Trans-koostöökeskus	-	-	1	5
Narva Noorte Keskus	1	5	-	-
Noorsooliit "Uus Põlvkond"	1	3	-	-
Noorteklubi "Öökull"	1	5	-	-
Narva Noorte Parlament	1	3	-	-
Ametiühingud	1	3	-	-
Rahvuskultuuriseltsid	2	3.5	-	-
Vene Parteide ja kultuuriseltside Liit	1	3	-	-
Õpilaste Volikogude Liit	-	-	1	3
KOKKU	20	4	21	3.8

Tabel 5. Teadus- ja haridusasutused

Ametkond, organisatsioon	Eesti N	Eesti kesk.	Vene N	Vene kesk.
Tartu Ülikool	3	4.3	3	3
Rakvere Pedagoogikakool	1	3	-	-
Kohtla-Järve Vene Gümnaasium	1	3	-	-
Kohtla-Järve Ühisgümnaasium	1	3	-	-
Viljandi Paalalinna Gümnaasium	2	4	-	-
Sillamäe Eesti Põhikool	2	3	-	-
Ida-Virumaa koolid	-	-	1	3
Tallinna koolid	-	-	1	3
Lasnamäe Vene Gümnaasium	2	3	2	5
Vene uurimiskeskus Eestis	-	-	1	3
Inimõiguste Instituut	-	-	1	3
Avatud Ühiskonna Instituut	2	3	1	3
Eesti lasteaiad	2	3	-	-
Haapsalu Vene Gümnaasium	1	5	-	-
Haapsalu Wiedemanni Gümnaasium	1	5	-	-
Narva Eesti Gümnaasium	1	3	-	-
Narva Pähklime Gümnaasium	1	3	-	-
KOKKU	19	3.5	7	3.3

Tabel 6. Kohalikud omavalitsused

Ametkond	Eesti N	Eesti kesk.	Vene N	Vene kesk.
Tallinna võimukoalitsioon	-	-	1	3
Tallinna linnavalitsus	3	2.3	-	-
Narva linnavalitsus	2	2.5	2	3
Kohtla-Järve linnavalitsus	-	-	1	3

Räpina Linnavalitsus	-	-	1	3
Tallinna haridusamet	-	-	1	3
Tallinna kultuuriamet	-	-	1	3
Sillamäe linnavalitsus	2	2	-	-
Narva –Jõesuu linnavalitsus	1	1	-	-
KOKKU	8	1.7	7	3

Tabel 7. Meediaväljaanded ja -kanalid

Ametkond, organisatsioon	Eesti N	Eesti kesk	Vene N	Vene kesk
Eestikeelne meedia, ajakirjandus	6	2.8	-	-
Venekeelne meedia ajakirjandus	12	3.3	-	-
Venemaa meedia	1	3	-	-
Den za Dnjom	3	3	-	-
Estonija	11	2.8	-	-
Molodjož Estonii	9	2.8	-	-
Lasnamjaeski Vestnik	1	3	-	-
Mustamjaeski Vestnik	1	3	-	-
Nedelja Plus Vesti	1	1	-	-
Kanal 2	2	5	-	-
ETV	2	2	-	-
ETV venekeelsed saated	1	5	-	-
Raadio 4	1	4	-	-
Raduga	1	3	-	-
Russki Telegraf	1	1	-	-
KOKKU	53	3.0	0	

Tabel 8. Äriettevõtted

Ametkond, organisatsioon	Eesti N	Eesti kesk.	Vene N	Vene kesk.
AS Eesti Energia	1	3	-	-
AS Eesti Põlevkivi	1	3	-	-
AS Silmet	1	5	-	-
Internetifirma Delfi	1	3	-	-
KOKKU	4	3.5	0	-

LISA 6. Väidete esinemissagedused eesti- ja venekeelses ajakirjanduses

1999.a. N(e)= 318, N(v)= 236

2000.a. N(e)= 293, N(v)= 266

K0. Integratsiooni definitsioonid

| | Eesti
1999 | Eesti
2000 | Vene
1999 | Vene
20 |
|---|---------------|--------------------|--------------|------------|
| 001 Vastastikune sallivus suureneb, ületatakse vastastikuseid stereotüüpe | 3,5 | 8,9* ²¹ | 7,2 | 8,6 |
| 002 Toimub naturalisatsiooniprotsess, muulaste enamus on lojaalsed Eesti riigile, hakkavad kuuluma kodanikkonda, muulased osalevad eestlaste partnerina Eesti poliitilises elus | 7,6 | 5,1 | 0,8 | 3,8 |
| 003 Tekkimas on uus "koduvenelaste" identiteet, muulased orienteeruvad Eestile kui oma kodumaale ja eristuvad Venemaa venelastest | 4,1 | 5,1 | 2,1 | 0,8 |
| 004 Muulased õpivad selgeks eesti keele, võtavad aktiivselt osa Eesti kultuurielust, venekeelne kool tagab vene noorte lülitumise eesti kultuuriruumi | 7,6 | 9,6 | 4,2 | 6,8 |
| 005 Väheneb sotsiaal-majanduslik lõhe eestlaste ja muulaste vahel, areneb äri- ja professionaalne koostöö | 3,8 | 3,8 | 0,4 | 1,1 |
| 006 Väide, et integratsioon ei ole reaalselt võimalik** ²² | - | 2,0 | - | 1,1 |

H1. Integratsiooniväited

1. Integratsioonipoliitika

101 Riiklik integratsioonipoliitika on efektiivne, muulasi puudutavad seadused soodustavad integratsiooni	3,2	6,5	3,4	8,3*
102 Riiklik integratsioonipoliitika ei ole efektiivne, see pole nähtav; muulasi puudutavad seadused takistavad integratsiooni	16,8	11,3	11,0	13,9
107 Eesti integratsioonipoliitika on suunatud muulaste assimileerimisele, mitte tasakaalu saavutamisele	1,6	2,7	6,4	8,6
108 Eesti integratsioonipoliitika säilitab muulaste kultuurilise identiteedi ja ei ole suunatud assimileerimisele, püüdleb tasakaalule kogukondade vahel	3,2	4,4	3,0	6,0
109 Eesti integratsioonipoliitika on suunatud eestlaste hegemoonia kindlustamisele	3,8	2,7	7,6	10,4
110 Integratsioonipoliitika (näit. eesti keele nõuete karmistamise) tulemusena suureneb vastuseis eestlaste hegemooniale	3,5	1,7	4,7	6,8

2. Integratsioon ja rahvussuhted

113 Muulasi diskrimineeritakse, neisse suhtutakse alavääristavalt	8,9	6,1	27,1	15,8
114 Muulasi ei diskrimineerita, neisse ei suhtuta alavääristavalt	3,8	1,7	0,8	5,3*
115 Ühiskonnas puudub ühine arusaamine integratsioonist (igauks näeb asja oma mätta otsast, integratsioonis osalejatel puuduvad üldised huvid)	5,7	7,8	4,7	4,9
116 Ühinlike arusaamine integratsioonist on olemas, integratsioon on kogu Eesti ühiskonna huvides jne.	0,9	1,0	0,8	8,6*
117 Eestlaste ja muulaste vahel arenevad normaalsed suhted ja koostöö	8,2	11,9	6,8	13,2
118 Eestlaste ja muulaste vahel välditakse suhteid ja pole koostöötahet	6,0	2,4*	3,0	8,6*
119 Integratsioon on mõlemapoolne protsess, tema eelduseks on ka eestlaste motiveeritus ja valmidus	8,2	11,9	7,6	7,1
120 Integratsioon on ühepoolne, nõuab eeskätt muulaste poolset tahet ja pingutust	2,2	2,4	1,3	4,5*
121 Eestlaste ja muulaste vahel on poliitilisi erimeelsusi	10,4	2,7*	2,5	2,6
122 Eestlaste ja muulaste vahel ei ole poliitilisi erimeelsusi	1,9	1,4	-	1,9
123 Integratsioon on vabatahtlik, muulastel on integreerumistahet	4,7	5,8	2,1	3,0
124 Integratsioon on muulastele peale surutud, muulastel ei ole integreerumistahet	2,8	4,1	0,8	2,6

²¹ *-märgitud väidete esinemissageduses toimunud muutus eesti- või venekeelses pressis on oluline olulisuse nivool 0,05

²² 1999.a **-märgitud väiteid kodeerimisjuhendis ei olnud

125	Eestlaste seas esineb ksenofoobiat, vaenulikku hoiakut teiste rahvaste suhtes.	6,6	10,2	5,9	14,3
126	Eestlaste seas ei ole ksenofoobiat, vaenulikku hoiakut teiste rahvaste suhtes.	5,1	5,5	4,2	8,3
127	Muulaste seas on ksenofoobiat, vaenulikku hoiakut teiste rahvaste suhtes	4,1	1,4	1,3	1,5
128	Muulaste seas ei ole ksenofoobiat, vaenulikku hoiakut teiste rahvaste suhtes	2,2	2,7	0,4	1,5
129	Esitatakse muulasi halvustav väide, muulasi käsitletakse halvustavas kontekstis*	-	2,0	-	1,9

H2. Kodakondsuspoliitika ja muulaste õigused

201	Nõukogude ajal sisserännanuid saab käsitleda rahvusvähemusena koos kõigi sellest tulenevate õigustega	1,6	1,7	1,7	2,6
202	Nõukogude ajal sisserännanuid ei saa käsitleda rahvusvähemusena, vaid vägivaldse okupatsiooni pärandina	4,1	3,1	-	3,0
203	EV kodakondsuspoliitika on leebe, vastab rahvusvahelistele normidele, ei ole diskrimineeriv	3,8	2,0	0,8	2,6
204	EV kodakondsuspoliitika on liiga karm, ei vasta rahvusvahelistele nõuetele, tekitab diskrimineerimist, seda tuleks liberaliseerida.	7,6	11,3*	4,7	13,
205	Muulased on Eesti riigile lojaalsed, toetavad Eesti riiklikku arengut.	6,6	8,5	1,7	4,9
206	Muulased ei ole Eesti riigile lojaalsed, ei toeta Eesti riiklikku arengut	8,5	2,7*	0,4	5,3
207	Eesti riigi huvides on kodanike arvu suurenemine.	3,8	7,2	3,1	4,9
208	Kodanike arvu suurenemine on Eesti riigile ohtlik.	1,6	1,7	0,6	1,1
211	Muulased on huvitatud Eesti kodakondsusest	2,5	4,8	2,5	1,9
212	Muulased ei ole huvitatud Eesti kodakondsusest	1,9	2,0	-	1,9

H3. Keelepoliitika, keele õppimine ja õpetamine

301	Eesti keelepoliitika on leebe, vastab rahvusvahelistele normidele, ei ole diskrimineeriv	7,0	4,1	2,1	4,9
302	Eesti keelepoliitika on liiga karm, ei vasta rahvusvahelistele nõuetele, tekitab diskrimineerimist, seda tuleks liberaliseerida	10,4	3,8*	15,7	6,8
305	Keelepoliitika peab olema motiveeriv, muulastele tuleb luua motivatsioon keeleõppeks. (Riigikeelenõudeid ei tohi erasektorile peale sundida.)	7,3	4,4	-	4,1
306	Keelepoliitika peab olema sanktsioneeriv, keeleoskus tuleb muuta kohustuslikuks. (Riigikeelenõuded peavad kehtima ka erasektoris.)	7,6	3,4	9,7	2,3
307	Muulased oskavad piisavalt eesti keelt.	5,1	5,1	1,7	4,9
308	Muulased ei oska piisavalt eesti keelt.	17,7	10,2*	9,7	11,
311	Riik on taganud piisavalt keeleõppe võimalusi, tasemel keeleõpet.	2,2	6,1*	2,1	7,9
312	Riik pole taganud piisavalt keeleõppe võimalusi, keele õpetamise tase pole hea.	7,0	3,1*	6,4	9,8
315	Muulased tahavad eesti keelt õppida	10,8	14,0	8,0	9,4
316	Muulased ei oma tahet eesti keelt õppida.	4,7	3,4	0,8	1,5

H4. Muulaste haridus ja venekeelne kool

401	Muulaste lastel on vähem haridus- ja edasiõppimisvõimalusi.	3,2	2,0	1,7	7,1*
402	Muulaste laste haridus- ja edasiõppimisvõimalused on võrdsed eesti lastega.	0,9	1,0	0,8	1,5
403	Eesti keele õpetamise tase vene koolides paraneb.	2,2	1,4	6,8	2,6*
404	Eesti keele õpetamine vene koolides ei parane	6,0	2,4*	3,4	4,5
411	Üleminek Eesti õppekavale, õpikutele on ja edukas, läheb sujuvalt, ei tekita muulastest lastele raskusi..	0,6	3,1	0,8	0,8
412	Üleminek Eesti õppekavale, õpikutele ei ole edukas, tekitab koolis pingeid, traumeerib muulastest lapsi..	1,9	3,4	0,8	2,3
421	Riik peab ka edaspidi tagama muulastele valikuvõimaluse omandada emakeelne keskharidus, venekeelne kool ei takista muulaste toimetulekut Eesti ühiskonnas.	3,5	4,8	3,4	5,6
422	Keskharidus peab olema riigikeelne, venekeelne kool takistab muulaste toimetulekut Eesti ühiskonnas.	1,6	1,0	0,4	0,8
423	Vene õpilased on huvitatud õpingute jätkamisest eesti koolis.*	-	3,8	-	1,9
424	Vene õpilased ei ole huvitatud õpingute jätkamisest eesti koolis.*	-	2,0	-	0,8

H5. Muulaste poliitiline tegevus.

501 Muulased usaldavad Eesti poliitikuid.	4,7	-*	0,9	0,4
502 Muulased ei usalda Eesti poliitikuid.	2,2	0,7*	2,1	6,8*
503 Eesti poliitikuid kaitsevad vähemuste huve	2,2	3,1	0,8	4,1*
504 Eesti poliitikuid ei kaitse vähemuste huve	1,4	3,8	16,1	4,1*
505 Eesti poliitikuid on huvitatud muulaste häältest valimistel	3,5	1,0	5,5	2,6
506 Eesti poliitikuid pole huvitatud muulaste häältest valimistel	-	-	-	1,5
507 Vene poliitikuid/parteid kaitsevad muulaste huve	4,4	2,4	9,7	5,6*
508 Vene poliitikuid/parteid ei kaitse muulaste huve	4,4	3,1	6,4	8,6
511 Vähemuste esindajad ei ole integratsioonipoliitika väljatöötamisest kõrvale jäetud, vene poliitikuid/parteid suudavad mõjutada Eesti poliitikuid/parteisid.	5,1	1,0	9,3	3,0*
512 Vähemuste esindajad on integratsioonipoliitika väljatöötamisest kõrvale jäetud, vene poliitikutel/parteidel pole mõju Eesti poliitikutele/parteidele.	4,1	2,0	1,9	5,6*
513 Muulastest kodanike kaasamine riigijuhtimisse on Eesti riigi huvides	4,4	2,0	1,3	1,1
514 Muulastest kodanike kaasamine riigijuhtimisse ei ole Eesti riigi huvides	2,2	1,0	0,6	1,1
517 Muulastel tuleks rohkem osaleda Eesti kodanikuühiskonnas, olla aktiivsem oma huvide esindamisel	2,8	4,1	7,2	11,3
518 Muulaste ühiskondlik tegevus võibki piirduda venekeelse kogukonnaga	0,3	-	-	0,4

H6. Rahvusvaheliste organisatsioonide tegevus ja mõju, välisvaatlejad

601 Rahvusvaheliste organisatsioonide, lääneriikide ja nende esindajate tegevus on erapooletu, aitab kaasa integratsiooniprobleemide lahendamisele, toimub nii eestlaste kui muulaste huvides.	7,9	2,4*	7,2	14,7*
602 Rahvusvaheliste organisatsioonide, lääneriikide ja nende esindajate tegevus on erapoolik ja eelarvamuslik, takistab integratsiooniprobleemide lahendamist, toimub ainult muulaste huvides.	7,9	1,0*	4,2	1,9
605 Vähemustega seotud probleemide reguleerimisel peaks Eesti teistest (riikidest) eeskujuga võtma.	2,2	5,8*	5,5	6,8
606 Vähemustega seotud probleemide reguleerimisel ei peaks Eesti teisi (riike) kopeerima.	3,8	0,7*	0,4	1,1

H7. Venemaa roll

701 Venemaa poliitika takistab muulaste integratsiooni Eesti ühiskonda.	0,3	2,0	1,9	2,3
702 Venemaa poliitika soodustab muulaste integratsiooni Eesti ühiskonda.	0,6	1,0	-	4,1
705 Venemaa sekkumine kaitseb kohalike venelaste huve.	0,6	1,0	1,2	2,6
706 Venemaa sekkumine kahjustab kohalike venelaste huve.	1,6	-	-	-
711 Siinsete muulaste ainus kodumaa on Eesti	4,4	9,9*	2,1	6,8*
712 Siinsete muulaste tegelik kodumaa on Venemaa, muulased elavad võõrsil.	2,2	3,1	1,3	2,6

H8. Sotsiaalprobleemid, tööturg

801 Eestlastel ja muulastel on võrdsed sotsiaalsed garantiid või sarnased sotsiaalprobleemid.	0,6	2,7	3,0	2,6
802 Muulastel on ebavõrdsed sotsiaalsed garantiid või erinevad sotsiaalprobleemid.	6,6	2,7	7,2	12,4
805 Muulasi ohustab tööpuudus rohkem kui eestlasi.	5,1	3,1	4,7	4,1
806 Muulasi ei ohusta tööpuudus rohkem kui eestlasi.	1,6	0,3	0,8	0,8
807 Eesti kodakondsuse omamine soodustab toimetulekut, näit. suurendab töö saamise võimalusi	3,5	3,4	0,4	2,6
808 Toimetulek, töö ja majandusliku edu võimalused ei sõltu kodakondsusest (vaid näiteks isiklikest omadustest)	1,6	0,7	0,8	-
809 Eesti keele oskus hõlbustab töökoha leidmist, toimetulekut.	8,5	8,9	7,2	8,6
810 Eesti keele oskus ei mängi töökoha leidmisel, toimetulekul rolli.	0,3	0,3	-	0,8
813 Muulased kui inimkapital on Eesti riigile vajalikud, nad on ressursid Eesti arenguks.	4,1	6,8	4,2	6,0
814 Muulased kui inimkapital ei ole Eesti riigile vajalikud.	1,3	1,7	-	2,3

H9. Kuritegevus, vägivald, politsei

901 Kuritegevus ja asotsiaalne käitumine on seotud rahvusliku kuuluvusega	2,2	2,0	0,4	3,4
902 Kuritegevus ja asotsiaalne käitumine ei ole seotud rahvusliku kuuluvusega	0,9	2,0	-	-

H10. Kultuur, elulaad, sport

151 Eestlaste ja muulaste kogukond elavad eri maailmades, eksisteerib kaks Eestit.	12,7	6,5*	7,6	11,7
152 Eestlaste ja muulaste kogukond elavad ühises kultuuri-, info- vms. ruumis	0,3	4,1*	0,8	0,4
153 Muulaste kultuuri- ja ajaloo pärand on kaitstud, muulaste kultuurilise tegevuse võimalused ei ole piiratud.	1,6	2,4	3,8	4,5
154 Eesti võimud ei austa muulaste kultuuri- ja ajaloo pärandit, muulaste kultuurilise tegevuse võimalused on piiratud.	0,9	1,0	1,7	4,5
157 Muulased ei ole huvitatud kontaktide laienemisest Eesti eluga, nad on Eesti elust ära lõigatud.	2,5	1,4	1,3	1,1
158 Muulased on huvitatud kontaktide laienemisest Eesti eluga	5,1	7,5	1,7	3,8
163 Venekeelne meedia aitab kaasa integratsioonile.	1,3	2,7	2,5	0,8
164 Venekeelne meedia ei aita kaasa integratsioonile.	6,3	3,1*	2,5	3,0
165 Eesti meedia (nii eesti- kui venekeelne) pakub piisavalt infot muulastele, muulased on huvitatud Eesti meedia jälgimisest.	0,9	0,7	0,4	0,4
166 Eesti meedia (nii eesti- kui venekeelne) ei paku piisavalt infot muulastele, muulased ei ole huvitatud Eesti meedia jälgimisest.	5,4	3,1	4,6	3,4
169 Eesti- ja venekeelse meedia sisu vahel on suuri erinevusi (erinevad maailmapildid)	7,3	3,8	4,2	4,1
170 Eesti- ja venekeelne meedia kirjeldavad probleeme ühtemoodi.	2,2	0,3	-	0,4
171 Muulaste orienteeritus Venemaa meediale suurendab lõhet Eesti ühiskonnas.	6,6	1,7*	3,8	2,3
172 Muulaste orienteeritusel Venemaa meediale ei ole mõju Eesti ühiskonnale	2,2	-	0,4	-
173 Kohalikel venelastel on kujunenud uus omakultuur, uus identiteet, nad on orienteeritud Eestile.	2,5	13,7*	1,7	2,6
174 Kohalikel venelastel ei ole kujunenud uut omakultuuri, uut identiteeti, vaid nad säilitavad oma emamaa identiteedi, on orienteeritud Venemaale.	2,8	2,4	0,4	2,6
179 Vene kogukond on heterogeenne, seda tuleb käsitleda heterogeensena.	5,1	8,2	7,6	3,8
180 Vene kogukond on homogeenne, seda tuleb käsitleda homogeensena.	0,6	1,0	0,8	-

LISA 7. Telematerjalide uurimuse andmestik

Nr.	Saate nimetus	Eetri kuupäev
1	Teadmiseks	7. veebruar
2	Saatused 2	8. veebruar
3	Subjektiiv	9. veebruar
4	Trepp	10. veebruar
5	Oli kord ENSV	11. veebruar
6	Eestlased Venemaal	12. veebruar
7	Eetris on Eesti	15. märts
8	Eetris on Eesti	22. märts
9	Ostapi juures	25. märts
10	Eetris on Eesti	29. märts
11	Saatused 2	18. aprill
12	You	25. aprill
13	Eetris on Eesti	26. aprill
14	Eetris on Eesti	3. mai
15	Planetaarium	6. mai
16	Teadmiseks	8. mai
17	Eetris on Eesti	10. mai
18	Eetris on Eesti	17. mai
19	Eetris on Eesti	24. mai
20	Teadmiseks	29. mai
21	Eetris on Eesti	31. mai
22	Pressiklubi	14. august
23	Subboteja	19. august
24	Subboteja	26. august
25	Pressiklubi	18. september
26	Subjektiiv	26. september
27	Eetris on Eesti	4. oktoober
28	Eetris on Eesti	18. oktoober
29	Eetris on Eesti	25. oktoober
30	Eetris on Eesti	1. november
31	Eetris on Eesti	8. november
32	Subboteja	2. detsember

LISA 8. Integratsiooniprobleemid eestikeelses valimis (20.01.2001)

teema	probleem	Sagedus	kannataja	põhjustaja	lahendaja	Lahendusi
Eesti keele oskus ja õpe	Mitte-eestlaste (meditsiinide, politseinike, õpetajate, vanglatöötajate, kaitseväelaste) puudulik eesti keele oskus	13	E(4), m, riik, v noored, aja-teenijad	Töandja, m, v õpetajad, m-te ükskõiksus, haridussüsteem	Meedia, v kool, m, v noored, keelelis-komm. integratsioon	9
	Mitte-eestlased (Venemaa kodanikud, vanemad inimesed) ei taha eesti keelt õppida	4			e	1
	Keeleõppe probleemid (kallis, vene lastele pole piisavalt peresid, eesti pered tahavad keeleõppe pealt suurt raha teenida)	6	E patsiendid		Phare, keele-õppeprogr-d	2
	Keeleõppe programmid ei jõua sihtrühmani	1				
	Ida-Virumaal pole eesti keele praktikat	2				
	Eesti politseinike tööks vajalik vene keele oskus väheneb	2	töö tulemuslikkus			2
Haridus ja venekeelne kool	Vene koolide õpetajad ja juhtkond ei oska vajalikul tasemel eesti keelt	5	V gümnaasium, v õpilane	V koolijuhid	Koolijuhid, KOV, riik	2
	Eestikeelne kooliharidus on kahjulik vene (ja segaperedest pärit) noorte identiteedile	4	V noored, m (3)	Seadusandja, e kool	RK, e kool, perekond	4
	üleminek 60% eestikeelsele õppele gümnaasiumi osas pole reaalne, viib hariduse kvaliteedi alla, tekitab protesti	5	v noored (3), eesti keel (2), hariduse kval (3)	Koalits(2), rahvastikumin, seadusandja	RK	3
	probleemid eesti-vene segaklassidega (hariduse kvaliteet langeb, põhjustavad vene koolide sulgemise, eesti õpetajad ei oska segaklasse õpetada)	6	hariduse kval (2), eesti keel	2007.a. piir	aeg	1
	mitte-eestlastest noortel on vähem hariduse saamise võimalusi	2	V noored(2)	Haridus- minister, pime keelejonn	riik	2
	mitte-eestlastest noored pole edasiõppimisvõimalustest Eestis informeeritud	1	V noored		riik	1
	venekeelses koolis ei saa eesti keelt selgeks	2	V noored	Kool, har.süst.		1
	venekeelsetes koolides pole eesti keelest tõlgitud õpikuid, vajalikke õppematerjale	1	V noored	E kirjastused	Kultuurkap, fondid, riik	1

Meedia ja kommunikatsioon	Eesti- ja venekeelse meedia sisu vahel on suured erinevused, erinevad maailmapildid, erinevad inforuumid	4			E ja v-keelne meedia	3
	Venekeelne trükimeedia ei kajasta Eesti elu ja sündmusi objektiivselt, teravalt kriitiline riigi suhtes, külvab lugejatesse hirme	6	integr	V ajakirjanikud(3), v meedia, Vnm	Noored ajakirjanikud	
	Eesti meedia loob stereotüüpe ja eelarvamusi mitte-eestlaste ja venekeelse kogukonna elu suhtes	4				
	Venekeelsete saadete vähesus ETV-s, Ida-Virumaal ei kuule riigiraadiot	3	v-te lojaalsus, E elanikud	Sideamet, kult.min., Vnm(2)	Sideamet(2)	3
	riiklik integratsiooniprogramm pole pälvinud vene meedia tähelepanu	1				
	Mitte-eestlaste halb informeeritus Eesti elust	5			Kodanikuõpetuse õpetajad, meedia, tööandja, ühistegevus	
	Kõrgharidusega vene ajakirjanike vähesus	1	V meedia			1
Keeleseadus ja -nõuded	Keeleseaduse muutmine põhjustab poliitilist pinget (nii Eesti siseselt kui Euroopa suunal)	7	E riik(3), e(3)	Välsiorg-d, valitsus(4), RK, m	RK(2), pres, m, riik	5
	Keeleseaduse nõuded ei ole vastavuses tegelikkusega, need on ebareaalsed, need ei kehti (paljude omavalitsuste asjaajamiskeeleks on vene keel)	4	m	RK(2)	RK, valitsus	2
Integratsioon	Integratsiooni eesmärgiks on assimilatsioon	3	e	Teatud pol. huvid		1
	Integratsiooni ei toimu, sellega tegelemine näiline, ametnikud raiskavad vaid raha, see on dekoratsioon Lääne jaoks	9	m(2), integr (3), E riik, 3.sektor	Ametnikud, val, pol-d, riik, KOV	Ametnikud, riik	1
	Kampaania 'Palju Toredaid inimesi' on vaid raha raiskamine	2	e keel (2), linnakodanikud,	Reklaami tegijad	riik	1
	Lüigne riigipoolne tähelepanu integratsioonile	7	Integr, rahvuskult	N.aegne mõtteviis, kult.seltsid	m	2
	IS-i raha jagamise põhimõtted pole läbipaistvad	1		IS	IS	1
Kodakondsus, elamis- load	Pikad järjekorrad elamislubade taotlemisel ja pikendamisel, elamislubade taotlemise kord keeruline, KMA töö aeglane, ametnikud ülekoormatud	13	Mittekod-d (4), E maine (2), v-te lojaalsus (2), KMA	'95.a. val, KMA(3), sise-ministeerium (2)	KMA(2), sise-ministeerium (2), val, RK	9
	probleemiks on liiga suur määratlemata kodakondsusega inimeste arv	4	v-te lojaalsus		KMA, Õ-P i	3

	Venemaa kodanike võimalik juurdekasv on ohuks Eesti julgeolekule, arengule	2	E, kodak-ta ind	Vnm		2
	Eesti kodakondsus- ja välismaalaste poliitika on diskrimineerivad, esitavad liiga karme ja ebareaalset nõudeid	9	m, E riik, perekond, ukrainlanna	Integr.programm, välismaalaste s., kodak.pol	Poliitikut, RK, riik	5
	Kodakondsuse puudumine takistab kõrghariduse saamist, töö leidmist	2	V noored	Val, välismaalaste s.	val	1
	KGBlaste elamislubade mittepeikendamine	4	Endised KGBlasted	E rahvuslased	riik	1
Erakond	mitte-estlased on kodanikualgatuses passiivsed	3		V kogukond	E ja v-te ühistegevus	2
lik tegevus	vene poliitikud tahavad teha Tallinnas teiseks asjaajamiskeeleks vene keele	1	Tallinna ametnikud	Rahva Usaldus		1
Sotsiaal-	Mitte-estlastest naised ja vene noored ei leia tööd	4	V naised, v noored	V noored	V noored, riik	3
majaan-	Monorahvuselised ja –kultuurilised majandusstruktuurid	4		N võim		2
duslikud	mitte-estlased soovivad Eestist lahkuda	3	E riik			1
probleemid	Eestlased ei taha töötada madalapalgalise meditsiiniõena või vangivalvurina	2	E tarbija			
Muud	Eestlased ja Eesti ühiskond on sallimatu (soovivad mitte-estlaste lahkumist)	12	m, E riik, vähemused	Rahvusriigi idee	e	3
	Mitte-estlased tunnevad end tõrjutuna, vene noored võõranduvad, ei näe Eestis perspektiivi, mitte-estlaste olukord on ebastabiilne ja lootusetu	10	Integr, v noored (4), m (3), riik	Infopuudus, val, ametnikud	3.sektor (3), tööandja, e pered	3
	mitte-estlased ei pea eesti kultuuri ja ajalugu atraktiivseks	3	integr	Aj.sündmused, e haritlased		1
	mitte-estli noored püüavad vältida kaitseväeteenistust	1		asjaolud		

LISA 9. Integratsiooniprobleemid venekeelses valimis

teema	probleem	Sagedus	kannataja	põhjustaja	lahendaja	Lahendus
Eesti keel	Mitte-eestlased ei oska piisavalt eesti keelt	12	m(8), riik (2)	Riik(2), seadused(2), m(2), kool	m (1), val, integr, har.min, IS, Phare, välisinvestorid	10
	Eesti keele õppimiseks pole raha, aega, motivatsiooni, keelekeskkonda, võimalusi	10	noored(3), integr, m(2)	asjaolud	IS, KOV, Phare, koolid, m	3
Vene kool	Venekeelse koolihariduse asendumine eestikeelsega (ohtlik mitte-eesti noorte identiteedile, mis saab vene koolide õpetajatest)	18	V noored (6), m(2), v ja e lapsed	Riik(7), KOV	riik(4), EL, v pol-d, intelligents, v koguk	5
	Vene kool vähendab mitte-eestlastest noorte konkurentsivõimet Eesti ühiskonnas, ei taga toimetulekut (ei õpeta eesti keelt selgeks)	13	V noored(8)	V kool(5), KOV	Riik (3), v õpetajad, KOV	5
	Vene koolis on puudus eesti keele õpetajatest, õppematerjalidest	8	m(3), v noor (4), v kool(2)	Riik(3)	Riik(2), e poliitikud (2)	4
	Mitte-eesti vanemad panevad lapsi eesti lasteaeda/ kooli (see traumeerib lapsi, viib hariduse kvaliteedi alla)	4	v ja e laps, e õpetaja	v lapsevan-d (2)	Riik(2), v kool, v õpetaja	5
	Venekeelse kõrghariduse andmise likvideerimine	3	v üliõpilane	Har.asutused	Riik(2)	2
	Ida-Viru noortel pole edasiõppimiseks raha (tasuline kõrgharidus)	2	V noored			
Meedia	Infobarjäär kahe kogukonna vahel (mitte-eestlased pole Eesti elust informeeritud, nende orientatsioon Venemaa meediale), ei toimu dialoogi (eesti- ja venekeelne meedia tõlgendavad Eesti elu erinevalt)	10	Ühisk, v noor, m(2)	Meedia(3), val, v noor, Venemaa tv,	ETV, riik(2), v meedia, IS, integr, välisorg-d	8
	Eesti meedia ei kajasta (integratsiooni) sündmusi objektiivselt	3	ühisk	meedia	meedia	1
Kultuur	Mitte-eestlased kaotavad oma identiteedi, vene keele säilimine ja tulevik on ohus	16	V noor (3), m, e, ühisk	Lapsevan-d, v meedia (2), v õpetajad (2)	v õpetajad, m(3)	5
	Vähemuste kultuuritegevuse võimalused on piiratud	4	V kool, kogukond, intelligents, seltsid	V poliitikud, riik	V kogukond, riik	4
	Mitte-eestlased ei austa Eesti kultuuri	1				
	Eestis ei ilmu vene keelde tõlgitud Eesti kirjandust	1	V kogukond, intelligents		toimetused	1
Keeleseadus	Keeleseadus/ -nõuded ei vasta rahvusvahelistele normidele (takistavad ettevõtluse arengut)	5	riik	EL,OSCE, riik	riik	3

	Keelenõuded/ -poliitika on karm, diskrimineeriv, takistab integratsiooni	14	m(9), e(5)	Riik(3), e poliitikud	Rahvas, riik, e poliitikud, OSCE	8
Kodakondsus	Dokumentide (passide, elamislubade) taotlemise keeruline kord, KMA ei saa tööga hakkama (järjekorrad KMA uste taga)	21	M (10), ametnikud, mittekod(6)	KMA(8), riik (7), m	Val(7), KMA (3), RK(2)	12
	Kodakondsuspoliitika on jäik, diskrimineeriv (sh perede taasühinemise probleem)	14	m(6), e, riik, mittekod(2)	Riik(10)	Riik(8), EL	9
	Suur hulk määratlemata kodakondsusega isikuid	8	m(5), riik(2)	Riik(6)	Val(3), EL	5
	Mitte-eestlastel on vähem õigusi	4	m, mittekod	Val(2)	Val(2)	1
	Välismaalase staatus ja nende õiguslikult piiratud olukord Eestis (vähene liikumisvabadus)	6	Riik, m(2) mittekod-d,	Seadused, asjaolud	riik	1
	Riiklike institutsioonide tegevus (seadused) diskrimineerivad mitte-eestlasi, takistavad integratsiooni	8	m(5), erusõjaväel-d, mittekod(2)	KMA(2), val (3), e, minevik	Riik	3
	Rahvuslikul alusel loodud parteid pole efektiivsed, ei kaitse vähemuste huve, takistavad integratsiooni	18	m(3), vähemused, v kogukond	v poliitikud (5), minevik, kolmikliit	v poliitikud	3
	Vaenulik poliitika erusõjaväelaste suhtes	1	Erusõjaväel	seadused	KMA, kohus	1
	mitte-eestlastel puudub Eesti kodakondsuse omandamiseks motivatsioon	1				
Integratsioon	Integratsioonipoliitika on passiivne, riik pole huvitatud mitte-eestlaste ühiskonda lülitamisest, mitte-eestlasi ei näha riigi ressursina	14	m(3), riik(3)	Val(9), asjaolud	Riik(3)	5
	Riiklik integratsiooniprogramm on ebaotstarbekas, ebareaalne, suurendab lõhet kahe kogukonna vahel, diskrimineeriv, mitte-eestlastele peale surutud	11	E, m, riik (3), välisinvestorid	Val(3), integr-programmi loojad	v poliitikud, EL, 3. sektor, ühisk	3
	Mitte-eestlased suhtuvad integratsioonipoliitikasse eelarvamuslikult	2	integr	riik	Val	
	IS teeb liiga palju projekte, sellest tulenevalt projektide kvaliteet langeb	1	m	IS		
Sotsiaal-majanduslik	Mitte-eestlaste võõrandumine Eesti ühiskondlikust ja poliitilisest elust, riigijuhtimisest	11	m, rahvas, e, mittekod-d	E ja m, riik meedia	e, m, TÜ	5
	Pingeline majanduslik olukord, tööpuudus ja kuritegevuse kasv Ida-Virumaal	6	Ida-Viru elanikud (4)	E meedia, riik, v-te omapära	KOV, politsei, riik, rahvas	3
	Mitte-eestlaste arv spetsialistide ja juhtide seas langeb	1		keelepoliitika		
	Majanduslike kontaktide vähenemine Venemaaga	1		Venemaa		
Muu	Eestlased on sallimatud	9	m	E(2), e poliitikud		1

	Mitte-eestlased ei pea Eestit oma kodumaaks, ei ole Eestile lojaalsed	5	Vähemused, riik (2), e	m, seadused, riik	m, e, seadusandja	2
	Vaenulikkus ja eelarvamused eesti- ja venekeelse kogukonna vahelises suhtlemises	2	m(2), e	m, e, asjaolud	m	2
	Vene noored lahkuvad Eestist	2	v kogukond, riik, e	v kogukond, val	v kogukond, e	2